

GAIRĖS

2013 sausis
Nr. 1(220)

GAIRĖS
ISSN 1392-0251

Mėnesinis
visuomenės gyvenimo,
politikos, kultūros
ir istorijos žurnalas
Leidžiamas
nuo 1994 metų

Vyriausiasis redaktorius
Algis Kusta

Redaktoriaus pavaduotojas
Vaclovas Paulauskas

Maketavo *Gražina Majauskienė*

Redakcijos adresas:
Laisvės pr. 60 (10 aukštas), 05120 Vilnius.
El.p.: musugaires@gmail.com
tel. 241 82 03, 242 88 03
Faksas 241 77 98.

Leidžia UAB „Mūsų gairės“

Pasirašyta spaudai 2013 01 22. SL 971.
Formatas 60x84/8. Ofsetinė spauda. 6 sp. lankai.
Kaina 3,49 Lt (su PVM).

Spausdino AB „Spauda“
www.spauda.com
Laisvės pr. 60, 05120 Vilnius.

Tiražas 1500 egz.
© „Gairės“

*Viršelyje panaudotas kino filmo
„Žvaigždžių karai“ kadras*

ŠIAME NUMERYJE

AŠTRŪS KOMENTARAI

Kada išnyksta valstybė? **4 p.**
Atleisk mums mūsų kaltes, kaip ir mes atleidžiame **7 p.**
Kodėl revanšistai bijo revanšo? **9 p.**

AKTUALIOS TEMOS

Švietime turime bėdų daugiau, ne tik „krepšelių“ **10 p.**
Dvigubi standartai politikoje ir ekonomikoje **14 p.**
Krizių grėsmės: kas bus, jeigu bus **17 p.**
Nebenaikinkime Lietuvos kaimo **19 p.**
Tautos nelaimė ar pavojingo garo išleidimas **23 p.**

PASAKOJIMAI APIE TAUTINES BENDRIJAS

Lietuvos moldavų-rumunų kultūros bendrija „Dačija“ **26 p.**

ISTORIJOS AIDAI

Vilnius vėl tampa Lietuvos sostine **30 p.**

PASAULIS

Kinija: tarp atsilikusios šalies ir supervalstybės **34 p.**
Antiglobalizmas reabilituoja internacionalizmą **38 p.**

SKAITYTOJŲ LAIŠKAI

Ko skundėsi Suslovas **44 p.**
Ir šitaip paminėjo Vasario 16-ąją **46 p.**

ŠYPSENOS

Dėl tėvynės, laisvės ir rytojaus **48 p.**

Numerio autoriai

Aloyzas Sakalas, Vaclovas Paulauskas,
Gediminas Kirkilas, Julius Norkevičius, Vytenis Paulauskas,
Petras Eidukevičius, Algimantas Brazaitis, Jonas Rumša,
Jonas Rudokas, Gediminas Dubonikas, Vitalijus Balkus,
Leopoldas Stanevičius

*Leidėjai ne visada sutinka su autorių nuomone, tačiau laikosi žodžio
laisvės principo.*

Įvykių kronika

Vyriausybės nutarimu nuo 2013 m. sausio 1 d. didinamas minimalus darbo užmokestis: nustatoma 1000 litų minimalioji mėnesinė alga (MMA) ir 6,06 lito minimalusis valandinis atlygis. Projektas parengtas įgyvendinant Vyriausybės 2012–2016 metų programą – atsi- gaunant ekonomikai nuosekliai didinti viešojo sektoriaus, biudžetinių įstaigų darbuotojų atlyginimus, šalies minimalųjį darbo užmokestį, siekiant, kad jis artėtų prie 50 procentų vidutinio darbo užmokesčio. Padidinus MMA, padidės mažiausią darbo užmokestį gaunančių darbuotojų pajamos, taip pat mažės pinigines socialinės paramos gavėjų skaičius. MMA gaunantis darbuotojas, atskaičius mokesčius ir įmokas, į rankas gaus 824,5 Lt per mėnesį. MMA augimas palies apie 200 tūkst. darbuotojų, tarp jų – apie 50 tūkstančių biudžetinių įstaigų darbuotojų.

Planuojama, jog valstybės biudžeto pajamos be Europos Sąjungos (ES) ir kitos paramos lėšų šiemet sieks 18,2 mlrd. litų, su ES parama – 25,7 mlrd. litų. Valstybės biudžeto deficitas bus 740 mln. litų, arba 0,6 proc. bendrojo vidaus produkto (BVP). 2013 metų visų viešųjų finansų deficitas sieks 2,5 proc. BVP.

Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius su pirmuoju oficialiu vizitu lankėsi Latvijoje. Viena svarbiausių šio vizito pokalbio temų – Visagino atominės elektrinės (VAE) projektas. Kalbėdamas su Latvijos premjeru, A. Butkevičius akcentavo, jog VAE klausimu Lietuvos Vyriausybė nusprendė vengti

nepamatuotų, greitų ir nepasvertų sprendimų. „Ir mums, ir regioniniams partneriams turi būti aišku – projektas galėtų būti toliau vystomas tik tokiu atveju, jei jis būtų regioninis“, pabrėžė Ministras Pirmininkas A. Butkevičius.

Sausio 6 dieną suėjo 120 metų, kai gimė poetas, prozininkas, dramaturgas, vertėjas, pedagogas, literatūros kritikas Vincas Mykolaitis-Putinas. Mirė 1967 m.

Režisieriui Rimui Tuminui Maskvoje įteikta garbinga 2012 metų Tarptautinė K. Stanislavskio premija. Nominacijoje „Sezono įvykis“ vienu iš laureatų tapo R. Tumino spektaklis „Priėplauka“, pastatytas minint 90-ąjį Vachtan- govo teatro jubiliejų. Spektaklis su- kurtas pagal B. Brechto, I. Bunino, F. Dostojevskio, F. Diurenmato, A. Milerio, A. Puškino bei E. de Filipo kūrinių motyvus.

Klientų patogumui pradėjo veikti pirmieji 23 Lietuvos pašto fi-

nansinių paslaugų skyriai „PayPost“ Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose ir Kuršėnuose.

Iki metų pabaigos planuojama atidaryti dar apie 70 „PayPost“ skyrių Šiauliuose, Alytuje, Marijampolėje, Ukmergėje, Varėnoje, Lazdijuose, Joniškėje, Kelmėje, Mažeikiuose, Telšiuose, Utenoje, Biržuose ir kituose miestuose.

Gyventojams bus dar patogiau ir paprasčiau pasinaudoti finansinėmis paslaugomis.

Sausio mėnesį Lietuvos kompozitoriaus Vykinto Baltako (g. 1972) kamerinė opera „Cantio“ pristatyta viename pagrindinių šiuolaikinės muzikos festivalių „Ultraschall“ Berlyne (Vokietija) – net tris festivalio vakarus rodyta vienoje svarbiausių koncertų salių Berlyne – „Konzerthaus“.

Šiame festivalyje kviečiami dalyvauti Vokietijos ir užsienio šalių kolektyvai – svarbiausi naujosios muzikos atlikėjai.

V. Baltako opera „Cantio“ buvo sukurta 2004 m. vieno svarbiausių Europos naujojo muzikinio teatro festivalių – Miuncheno bienalės užsakymu, kūrinys realizuotas kartu su režisieriumi O. Koršunovu ir jo teatro trupe.

Išankstiniais duomenimis, praėjusiais metais Lietuvos geležinkeliais keliavo 4,83 mln. keleivių arba 3,4 proc. daugiau nei 2011 m.

Vietinio susisiekimo traukiniais 2012m. keliavo apie 3,8 mln. keleivių.

Išaugo ir tranzitiniais traukiniais per Lietuvą keliaujančiųjų skaičius – jų pernai pervežta 590 tūkst. arba, lyginant

su 2011 m., 2,8 proc. daugiau. Tarptautinio susisiekimo traukiniais vyko apie 455 tūkst. keleivių arba 30 proc. daugiau nei 2011 m. Ypač išaugo keliavusiųjų tarp Vilniaus ir Minsko skaičius – praėjusiais metais tarp dviejų sostinių keliavo 269 tūkst. arba net 65,6 proc. daugiau keleivių. Šiuo metu kelionė tarp šių miestų trunka 3 val.

Nyderlandų mieste Utrechte vykusioje parodoje „Vakantiebeurs 13“ turizmo Lietuvoje galimybes pristatė Lietuvos valstybinio turizmo departamento, Kauno savivaldybės, Druskininkų ir Klaipėdos turizmo informacijos centrų atstovai bei šioje srityje dirbantys verslininkai. Lietuvos stendas sulaukė didelio parodos lankytojų susidomėjimo. „Vakantiebeurs 13“ – viena didžiausių turizmo ir laisvalaikio parodų Europoje, kurioje turizmo galimybes pristato daugiau nei 1400 dalyvių.

Pradedama įgyvendinti nauja ES fondų lėšomis finansuojama priemonė „Parama pirmajam darbui“. Darbdaviai, kurie įdarbino ar planuoja įdarbinti darbinės patirties neturinčius jaunos asmenis, gali kreiptis į priemonės valdytoją UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ dėl dalies (23,3 proc.) darbo užmokesčio kompensavimo už laikotarpį nuo 2012 m. rugpjūčio 1 d. Iš viso kompensavimui skirta 32 mln. litų Europos socialinio fondo lėšų.

Redaktoriaus skiltis

Sakoma, kad meilė turi tūkstantį vardų. O metai, jeigu jie brangintini kaip istorijos įvykių įprasminimas, garsių darbų pagerbimas? Ir jie gali turėti daug vardų, bent jau šiemet, Seimo sprendimais, – septynis: Stepono Dariaus ir Stasio Girėno skrydžio per Atlantą (60 metų), sveikatingumo, tarmių, 1863 metų sukilimo (150 metinės), edukologės Meilės Lukšienės (100 metų nuo gimimo), Klaipėdos krašto atgavimo (90-metis), Vilniaus geto atminimo (prieš 70 metų likvidavo okupacinė nacių kariuomenė).

Be abejo, šiemet turėsime progų pažymėti ir daugiau datų, reikšmingų mūsų istorijai, kultūrai, mokslui. Turime kuo didžiulis, ką gerbti. Iš praeities juk ir semiamės stiprybės. Bent taip giedame. Nors dabarties gyvenime vis dar jos pasigendame ar iš tikrųjų pritrūkstame. Tad tegu šie metai mums suteikia daugiau pasitikėjimo savo jėgomis, savo planų realumu, daugiau vilties, kad gyvenimas gali būti tikrai gražus ne tik televizijos gyvenimo būdo laidose ar turtingų žmonių ištaiginguose kotedžuose, bet ir mums visiems – nebūtinai krištolo sietytais, o gerumo, meilės artimam, brolybės šviesa. Dažniau pažiūrėkime vienas į kitą – kaip giminė į giminę, gal pamatysime tai, ko nerodo televizijos ar kompiuterių ekranai, dažniau ištieskime vienas kitam ranką, nes gyvenimas – akimirka, galim pavėluoti tai padaryti.

Šiuos metus Europos Komisija paskelbė Europos piliečių metais. Prieš 20 metų buvo įvesta ES pilietybė – papildydama nacionalinę pilietybę, ji visiems ES valstybių narių piliečiams suteikia papildomas teises. Jie gali tiesiogiai dalyvauti kuriant stipresnę ir demokratiškesnę sąjungą.

Šiemet visoje ES bus surengta daug įvairių europinio, nacionalinio, regioninio ar vietinio lygmens renginių, konferencijų ir seminarų, diskusijų. Beje, neseniai vienoje Vilniaus kavinėje atkreipiau dėmesį į dviejų vyriškių pokalbį – jie diskutavo apie ES. Apie jos ateitį, o ne tik kaip apie „pinigų maišą“, diskusijų galėtų būti daugiau ir mūsų viešojoje erdvėje. Mes galime akivaizdžiai įsitikinti, kokias galimybes mums suteikia narystė ES, tik suabejočiau, ar kiekvienas iš mūsų galime, kaip kadaise V. Majakovskis, jį perfrazuodami, pasakyti: „Garbės pavydėkite šios, aš Europos Sąjungos pilietis!“ Ką reiškia būti ES piliečiu, kaip tik ir suteikia šie metai progą plačiau pakalbėti, pasvarstyti, pamąstyti.

Dar sakoma, kad šiemet išengėme į juodosios gyvatės metus. Mums, lietuviams, lyg ir būtų gražiau juos vadinti žalčio metais, jaukesnis gyvūnas, ir draugiškesnis. O jam, kaip mename iš pasakos, galime pasakyti ir viltingus žodžius: atplauk pieno puta.

Tad ir linkiu optimistinės vilties visiems mūsų žurnalo skaitytojams.

Algis Kivsta

Kada išnyksta valstybė?

Aloyzas Sakalas

Ji išnyksta, kai valstybėje gyvenanti tauta praranda savo identiteta. O jis prarandamas sunaikinus jos kultūrą, kuria ji skiriasi nuo kitose valstybėse gyvenančių tautų. Ir visiškai nesvarbu, kad valstybė ir toliau nepraranda savo pavadinimo ir kad jos piliečiai kalba ta pačia valstybine kalba.

Nesvarbu ir tai, kad jie galbūt bus sotūs ir gražiai apsirengę. Nes tokios valstybės piliečių nebus galima atskirti ne tik nuo prancūzų, anglų ar vokiečių, bet ir nuo daugelio Afrikos ar Azijos tautų. Ir tokios valstybės piliečiams bus visiškai nebesvarbu, kaip jie bus vadinami, kur jų tėvynė, kurią derėtų aukštinti savo darbais ir ginti nuo klastingų kaimynų. Ir kam jiems taip vargti? Jiems tėvynė bus ten, kur gyvenimas bus riebėsnis.

Atrodo, kad ir Lietuva sparčiai žengia tokiu keliu, nes jos kultūra jau seniai naikinama. Ir tai daro ne koks nors okupantas, bet mūsų išrinkta valdžia. Tiesos dėlei reikia pasakyti, kad net ir tarybinis okupantas per ilgus okupacijos dešimtmečius nenaikino Lietuvos kultūros, o ją greičiau puoselėjo, nors ir

su privalomu politiniu atspalviu. Ar ne tada garsėjo visame pasaulyje mūsų teatrai, orkestrai, solistai, poetai ir rašytojai?

Net ir tada okupantas žinojo, kad tautos kultūra neatsiranda mostelėjus burtų lazdele ar priėmus TSKP politinio biuro nutarimą. Ji atsiranda tada, kai kiekvienam vaikui nuo darželio iki universiteto diplomo ir po jo kultūrą skiepija visais galimais būdais tam pasišventę žmonės. Jie galėjo pasišventi šiam itin sunkiam ir atsakingam darbui ir atiduoti jam visas savo jėgas, nes tai buvo prestižinis ir gerai apmokamas darbas, todėl jiems nereikėjo galvoti apie sočią rytdieną. Ir, drįstu teigti, kad kaip nesunaikintos kultūros pasekmė atsirado Tautos sąmonės žadintojai, kurių pastangomis gimė Sąjūdis ir Nepriklausoma Lietuva. Sunaikinus kultūrą būtų nebeįmanoma pažadinti tautos, nes ji kaip tokia nebeegzistuoja.

Bet visa tai – jau praeitis. Dabar mes atmetėme buvusį požiūrį į kultūrą kaip tarybinę atgyveną ir pritaikėme kultūrai laisvosios rinkos dėsnius, kuriuos prievarta perša Lietuvai Laisvosios rinkos institutas. Atseit, kultūra yra beveik viena iš verslo šakų ir tegul kultūrą palaiko ir remia tie, kuriems jos reikia. Ir, deja, visos išrinktos valdžios panašiai ir elgiasi. Matome, kad valdančiosios daugumos, užuot laikiusios kultūrą Lietuvos išlikimo garantu, siūliusios kultūros puoselėjimo politiką ir inirtiną kovojusios dėl Kultūros ir Švietimo ir mokslo ministrų kėdžių, jas palieka atsitiktiniams asmenims. Jie ir dirba atbulomis rankomis, kuriomis vykdo politiką, kuri vadinama ne kultūros puoselėjimo,

bet jos sunaikinimo politika. Jos rezultatai jau pasireiškė dabar ir reikšis vėliau.

Matėme, kaip 2009–2010 m. savivaldybėms sumažinus biudžetus, labiausiai nukentėjo viešosios bibliotekos ir muziejai: metinis jų biudžetas buvo sumažintas vidutiniškai 22 proc., o atlyginimai, ir iki tol buvę mažiausi, dar sumažėjo 10–30 proc. Šių specialistų atlyginimai sparčiai artėja prie minimalios algos ir šiandien jų vidurkis yra 1270 litų neatskaičius mokesčių. Matome ir tai, kokie pasidarė mokytojų atlyginimai ir kaip ši profesija iš prestižinės buvo paversta neprestižine. Todėl į pagrindinę mokytojų rengimo mokyklą – Lietuvos Edukologijos universitetą stoja tik pasišventėliai, kurie supranta mokslo ir kultūros svarbą Lietuvos išlikimui.

Matome uždaromas kaimo ir miestelių mokyklas, nors jos yra ne tik mokymo įstaigos, bet ir kultūros centrai. Matome ir tai, kad valdžia leido universitetų lektoriams tapti neturintiems jokio mokslinio vardo ar laipsnio asmenims. Ar galima tada tikėtis, kad nesugebėjusieji net apsiginti disertacijos galės nustebinti savo žiniomis studentus. Prestižiniai universitetai kartais kviečia perskaityti paskaitų ciklą, bet ne etatiniam darbui, žymius firmų specialistus–praktikus, žiniasklaidos, žmogaus ir vaiko teisių atstovus. Jie puikūs savo srities žinovai. Bet vien žinojimo nepakanka, reikia mokėti perteikti turimas žinias klausytojui suprantama kalba. Specialistų paskaitos kartais būna tokio aukšto lygio, kad ne visi klausytojai jas supranta. Tuo tarpu patyręs profesorius paskaitų lygį parenka tokį, kad paskaita būtų su-

prantama kvailiausios (jo nuomone) fizionomijos klausytojui, nes tada, tikėtina, paskaitą supranta ir visi kiti.

Pasitaiko nelaispsniuotų asmenybių ir tarp etatinių lektorių. Bet tai tik retos išimtys, o bendra taisyklė tokia: vidutinybė gali parengti tik panašius į save. Ši tiesa buvo žinoma net tarybiniais laikais. Neveltui buvo sakoma: mokslininku gali ir nebūti, bet kandidatu (=daktaru) būti privalo. Bet vidutinybės iš Seimo ir Vyriausybės šią akivaizdžią tiesą atmetė kaip dar vieną tarybinę atgyveną. Tarybiniais laikais apsigynus daktaro (ar tuometinio kandidato) disertaciją žymiai pakildavo disertanto atlyginimas. Taip mokslininkai buvo skatinami tobulėti. Dabar gi aukščiausios klasės profesorių ir docentų atlyginimai mažai skiriasi nuo mokytojo atlyginimo. Negana to, pasibaigus profesoriaus ar docento kadencijai, jie nepera-

testuojami, kaip buvo anksčiau, o verčiami vėl iš naujo dalyvauti eiliniame konkurse, kuris neretai būna pažymėtas „blato“ ženklais. Taip profesūra, kurios elgesys turi būti siektinu etalonu jaunimui, pajungiama administracijos kaprizams, netenka savo autoriteto ir tampa arba paklusniais administratorių (o per juos ir ministerijų) klapčiukais arba iškeliauja šunims šeko pjauti. Ką laimi nuo to Lietuvos mokslas, Lietuvos kultūra ir Lietuvos jaunimas – spręskite patys.

Apie menininkų gyvenimą (tiksliau egzistavimą) sunku ir bekalbėti. Jeigu mūsų geriausieji teatro režisieriai reikalingi Italijai, bet nereikalingi Lietuvai – ką čia bepridursi. Jei mūsų parengti solistai išskėstomis rankomis priimami Maskvoje, o Lietuvai jie nereikalingi – tai vėl neabejotinas liberalų nuopelnas, kurie nemato didelio skirtumo tarp kultūros bei mokslo

pasiekimų ir kokio nors bandelių kepimo verslo. Jei menui gabūs, bet neturtingi mūsų vaikai neišgali studijuoti Lietuvoje ir važiuoja į Vakarų, kur jiems nekainuoja mokslas, tai apie kokį kultūros puoselėjimą kalbame? O baigę užsienyje mokslus tokie gabiausi jaunuoliai ten ir lieka, nes čia jie niekam nereikalingi. Ir taip naikiname savo kultūrą.

Ko nepadarė ir nenorėjo padaryti tarybinis okupantas, padarysime mes per savo išrinktuosius. Išrinktuosius, kurie „stabdo Rusiją“, bet nestabdo mūsų kultūros elito nutekėjimo į Rusiją, nestabdo kultūros naikinimo. Kultūros, kuri dabar komos būsenoje. Ar nauja valdžia atsisuks veidu į kultūrą ar ir toliau rodys jai nugarą ir gretimas jos vietas – pamatysime netrukus. Ir tai bus Lietuvos išlikimo problemos sprendimas. Galutinis ir neskundžiamas. Dar ketveriems metams. ■

Kultūros centrai

Požymiai: statistiniai rodikliai ir metai

	1989	1990	1991	1992	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kultūros centrų, filialų ir kitų darinių skaičius	1 476	1 337	1 248	1 088	826	837	853	856	817	766	738
Mėgėjų meno kolektyvų skaičius	8 542	6 058	5 052	4 043	4 772	5 096	5 241	4 519	4 544	4 561	3 556
Dalyvių skaičius	57 115	58 314	60 855	63 171	58 841	59 265	58 651	42 543
Surengta koncertų ir kitų kultūros renginių	65 540	52 874	73 259	64 354	63 407	54 410	45 492	31 158

Knygų, žurnalų ir laikraščių leidyba

Požymiai: statistiniai rodikliai ir metai

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Išleista laikraščių	354	347	340	325	334	328	327	297	276	262
Metinis laikraščių tiražas, mln. egz.	208,2	215,5	215,9	218,2	258,3	269,6	290,8	229,4	188,3	176,2
Išleista leidinių	4 859	4 559	4 270	4 223	4 548	4 567	4 580	3 972	3 176	3 278
Metinis leidinių tiražas, mln. egz.	8,1	8,8	7,9	7,8	8,2	8,0	7,3	6,1	5,0	5,0
Išleista žurnalų ir kitų periodinių leidinių	529	544	536	543	566	581	587	589	561	558
Metinis žurnalų ir kitų periodinių leidinių tiražas, mln. egz.	52,9	53,1	58,0	59,2	68,8	72,7	77,0	65,8	59,5	61,7

Šaltinis: Statistikos departamentas

Atleisk mums mūsų kaltes,

Vaclovas Paulauskas

Žinau, kad nedera rašinio apie šių dienų aktualijas pradėti nuo to, kas buvo prieš šešis šimtus metų. Bet ką daryti, jeigu istorija pasikartojo? Kaip ir būna tokiais atvejais – pasikartojo farso pavidalu. Krikščioniškoji Europa tada nelabai norėjusi pripažinti lietuvių pergalės Žalgirio mūšyje: mūsų buvęs negarbingas ir nesąžiningas, nes krikščionys lietuviai į savo gretas buvo pasikvietę pagonius žemaičius. Kur tai matyta eiti išvien su pagonimis! Vytautas su Jogaila netrukus problemą išsprendė: suorganizavo žemaičių krikštą, kurio garbingą jubiliejų dabar mini ne tik Žemaitija, bet ir visa Lietuva.

Praėjus šešioms šimtams metų po šio įvykio Lietuvoje vėl atsitiko negerai dalykai: žmonės į Seimą išrinko negerą partiją. Prezidentė nenorėjo pripažinti to laimėjimo, pareiškė nelesiant, kad į valdžią ateitų blogiečiai, kaip kadaise pagonys į Žalgirio lauką... Tačiau didžiausią rinkėjų pasitikėjimą gavo Socialdemokratų partija vis tiek nutarė sudaryti koaliciją su „blogiečiais“, kad pateisintų žmonių lūkesčius ir išspręstų tos partijos

likimą, ko negalėjo padaryti valdžioje būdami dešinieji. Taigi, socdemai su savo lyderiu Algirdu, kaip kadaise Vytautas su Jogaila žemaičius, „apkrikštijo“ darbiečius, Seime suteikdami galimybę Lietuvos teismui, kaip ir pridera, spręsti tos partijos ir jos vadų kaltumo ar nekaltumo klausimus. O Darbopartijoje neabejotinai yra dorų žmonių, kurie į ją atėjo susivilioję jos vadovo pažadais, pasitikėjo organizaciniais gebėjimais ir patenkino savo ambicijas aktyviau dalyvauti valstybės politiniame gyvenime. Deja, toks kilnus ir moralus socialdemokratų požiūris susilaukė dešiniųjų kritikos ir keistų insinucijų. Už „susidėjimą“ su blogiečiais kritiko kone visi, pabuvę konservatorių valdžioje.

Visada yra geriau turėti veiklos partnerius, kurių nereikia auklėti. Tačiau šį kartą tokių pritrūko. Teko rinktis mažesnės blogybės principu. Juk turint savo protingą ir tvirtą ideologiją, negalima susidėti su tais, kurie ketverius metus skurdino žmones, aklai vykdydami Laisvosios rinkos instituto nurodymus ir propagavo iškreiptą požiūrį į visą Lietuvos visuomeninį gyvenimą. Konservatorių elgesys kiekvieną dieną patvirtina, kad rinkimų laimėtojų pasirinkimas buvo geras. Kaip galima susidėti su tais, kurie iš tavęs tyčiojasi, tave nuolat plaka už nebūtas nuodėmes ir kaltina visais nebūtais dalykais?! Nuo pat pirmųjų dienų. Be civilizuotame pasaulyje priimto ramaus pirmo šimtadienio. Andrius Kubilius su jam būdinga „fanaberija“ pareiškė, kad kritikuoja dėl to, jog nauja vyriausybė buvo sudaroma neskaidriai. Taip. Iš tiesų pradžia buvo neskaidri. Bet ne dėl Algirdo But-

kevičiaus kaltės. Neskaidri buvo tiek, kiek Prezidentė slapta bandė suformuoti valdžią su rinkimus pralaimėjusiais konservatoriais, ko gero, ir su tuo pačiu A.Kubiliumi. O kai nepavyko, viskas praskaidrėjo. A. Butkevičius visą laiką viešai skelbė kiekvieną savo žingsnį, nuširdžiai atsakinėjo į kvailiausius nekompetentingų žurnalistų ir politinių oponentų klausimus, dėl ko jo žodžiai neretai buvo ištraukiami iš konteksto ir iškraipoma jų prasmė. Didesnis viešumas ir skaidrumas net teoriškai neįmanomas. Kartais aš pagalvodavau, jog būdamas paskirto premjero vietoje, tikrai tiek visko neaiškinčiau: politikai juk žino šimtus būdų, kaip išsisukti nuo nepatogių ar kvailių klausimų. Tačiau žmonės matyt sužavėjo toks naujo premjero nuoširdumas, nes sociologiniai tyrimai parodė kaip niekada išaugusį premjero populiarumą. Ką jau ten kalbėti apie konservatorių vanaugus, kurie kitus kritikuoti moka kur kas geriau, negu patys dirbti, jei net santūrusis ir šiaip objektyvumu pasižymintis politologas Kęstutis Girnius sako, jog „yra pagrindo abejoti“, kad „Vyriausybė veiksmingai valdys šalį“. Aš nelinkęs abejoti. Tai įrodo dvidešimties nepriklausomybės metų istorija: kai valdydavo kairieji, Lietuvos ekonomika augdavo. Per dešiniųjų valdymus visada kildavo krizės. Šią aksiomą patvirtina ir ekonominė padėtis atskiruose miestuose ir rajonuose. Kaip žinom, Panevėžys visą laiką buvo konservatorių citadelė – nuskurdo, pramonė sunyko, gyventojai išsilakstė ir dabar jau iškrito iš šimtatūkstantininkų sąrašo. Iš ten ir dažnos žinios apie valdininkų korupciją. Kaunas – antra

kaip ir mes atleidžiame...

konservatorių tvirtovė – ganėtinai apskuręs ir patuštėjęs miestas, kurio vadovams labiau rūpėjo, kaip už mišių klausymą papildyti asmeninę kišenę, negu sutvarkyti gatves. Šiek tiek atsigavo, kai į tarybą buvo išrinkta ir kairiųjų. Vilnius irgi augo geriausiai, kai prie jo vairo buvo ne konservatoriai, o dešiniųjų nemėgstamas Artūras Zuokas su kairiaisiais. Klaida taip pat vienas sėkmingiausių miestų – jis ne konservatorių, o liberalų tvirtovė. Druskininkai irgi ilgą laiką merdėjo, o kai vadovauti pradėjo socialdemokratai, atsigavo ir prisikėlė naujam gražiam gyvenimui. Mažasis kurortas Birštonas visą laiką buvo daugiau kairiųjų nei dešiniųjų rankose – ir sėkmingai plėtojosi. Gražiai tvarkosi ir Marijampolė, kurios gyventojai taip pat į valdžią retai beįsileidžia konservatorius. Taigi, rezultatai akivaizdūs. Tačiau dešinieji ideologai ir konservatoriai bei jų ištikimiausi rėmėjai patologiškai neperneša socialdemokratų ir visada ieško kad ir menkiausios galimybės negailestingai kritikuoti ir šmeižti. Ant jų nugaros kraunama atsakomybė kone už visą Lietuvos istoriją, jokių, nors ir akivaizdžių, kalčių nepriimant sau. Aiškiausiai tuos kaltinimus suformulavo Lietuvos muzikos akademijoje ir Berlyno technikos universitete muzikos ir filosofijos mokslų paragavusi Eglė Wittig–Marcinkevičiūtė, kuriai mūsų Nepriklausomybės atkūrimo laiku tebuvo septyniolika metų: „...Lietuvos socialdemokratų partija yra LKP, kaip politinio vieneto, atšaka, nes pavadinimų kaitaliojimas neatleidžia nei nuo kaltės, nei nuo atsakomybės. Tačiau šiandinei LSDP, kuriai iš paskos velka-

si kompartijos politbiuro „šleifas“, tenka atsakomybė ne tik už kolaboravimą su okupantu ir raudonuoju totalitarizmu. Tarpukario Lietuvoje veikusi komunistų partija, vadovaujama Vinco Kapsuko, iš dalies irgi buvo socialdemokratų „produktas“, be to, palaikė su jais glaudžius ryšius, gaudavo politinę paramą, nors kapsukininkai nėsulėpė atliekantys penktosios kolonos vaidmenį. Buvo aišku, kad tai kriminalinė politinė struktūra, veikianti prieš lietuvių tautos teisę į suverenumą. Taigi Lietuvos socialdemokratams tenka kolektyvinė politinė atsakomybė ne tik už kolaboravimą, bet ir dėl chioniško polinkio broliautis su valstybės išdavikais“ (Kultūros barai, 2012, Nr.12, 18 psl.). Maždaug taip stalinistai surinkdavo kaltinimus kiekvienam, ką norėjo sušaudyti ar pasmerkti žūčiai lageriuose. Toks visų suvertimas į vieną maišą verčia galvoti, kad autorei visiškai nesuprantamos Lietuvos realijos. Ši autorė ne vienintelė, siekianti realius istorijos įvykius pakeisti kalbomis ir atsitiktinai rastais rašteliais. Jeigu taip būtų kuriama istorija, tai V.Uspaskichas jau įsirašė į ją aukso raidėmis: pirmas pasiūlė didinti minimalų atlyginimą iki 1500 litų ir taip reikšmingai sumažinti socialinę atskirtį valstybėje. Gal po penkių ar dešimties metų taip ir bus, bet dabar tam nėra ekonominių sąlygų. Tai ir dar daugiau ateityje padarys kiti. Pagal E. Wittig–Marcinkevičiūtės istorijos modelį jų darbai bus nieko verti prieš V.Uspaskicho šiandienines kalbas.

Nesigilinant į mūsų valstybės istoriją siekiama primesti kai kurių Vakarų autorių schemas. Ko vertas

teiginys, kad Lietuvos komunistų partijos „vadovybė iki pat 1990 metų pažeidinėjo žmogaus teises arba tuos pažeidimus sankcionavo“. Kiekvienas, kas tuo laiku nebuvo vaikas, pasakys, kad 1988–1990 metais žmogaus teisių pažeidimų buvo mažiau, negu dabar, valdant konservatoriams, o visokių laisvių buvo daugiau negu bet kada nuo Nepriklausomybės paskelbimo – iki dabar, kai teisiama ir už žodžius, kaip senais tarybiniais laikais. Autorė smerkia socialdemokratų ir už tai, kad „apsisprendė sudaryti koaliciją su „teisiųjų suole sėdinčia“ partija ir su partija, kurios vedlys buvo atstatydas už prezidento priesaikos sulaužymą“ (Ten pat, 19 psl.). Kaip tada žiūrėti į Europos Žmogaus teisių teismo sprendimą, įpareigojantį sutvarkyti įstatymus taip, kad R.Paksui atsirastų teisė būti renkamam? Kaip autorė dabar žiūri į žmogaus teises, dėl kurių ją taip jaudino 1988–1990 metų laikotarpis, kai buvo paleisti visi politiniai kaliniai ir visi šnekėjo ir darė, kas ką norėjo? E.Wittig–Marcinkevičiūtė šluoja taip plačiai, kad atrodo, jos požiūris į Lietuvos kairę ir didesnę dalį Lietuvos inteligentijos beveik sutampa su žinomo Rusijos revoliucionieriaus N.Bucharino, uošvio (pagal trečią žmoną) taip pat revoliucionieriaus Jurijaus Larino (Michail (Ichil–Michl) Zalmanovič Lurje; 1882–1932), beje, Pirmojo pasaulinio karo metais irgi gyvenusio Vokietijoje, požiūriu į senąją inteligentiją, kuri jam atrodė kaip kažkokių kenksmingų gyvūnų tipas, kuriuos reikia sunaikinti, jeigu ne fiziškai, kaip 1917–1922 metais, tai kaip socialinį sluoksnį. Mūsų minimą autorę, nesant galimybių ▶

► pritaikyti smarkesnių poveikių, gal dar patenkintų ir mažesnės represijos prieš „buvusiuosius“. Esą reikia „suteikti smurto aukoms bent šokią tokią kompensaciją už jų patirtą skausmą, priverčiant smurtautoją, kad jis patirtų tam tikrą skausmo dozę. Taip grąžinamas etinis balansas (teisingumas)...“ Lygiai taip „etinio balanso“ siekė bolševikai po 1917 metų, taip darė stalinistai, taip pateisinamos visos revoliucijos ir perversmai. Jeigu caro laikais buvo skurstančių ir badujančių žmonių, tai bolševikai privertė skursti ir badauti fabrikantus, dvarininkus, popus ir visus, kam iki revoliucijos buvo gerai – visai pagal E.Wittig–Marcinkevičiūtę. Tai keršto ideologija. Jeigu šiandieniniai dešinieji deklaruoja krikščioniškas vertybes, tai jų tikslas turėtų būti paklydėlio grąžinimas į doros kelią ir nusikaltimo užkardymas. Jeigu autorė moka ne tik lietuviams artimą „Sveika Marija“, bet ir „Tėve mūsų“, tai galėtų dažniau prisiminti žodžius „...ir atleisk mums mūsų kaltes, kaip ir mes atleidžiame savo kaltininkams“.

Dauguma Lietuvos žmonių pasuko ne E.Wittig–Marcinkevičiūtės propaguojamu (o konservatorių dažnai net ir praktikuojamu) bolševikiniu, bet krikščionišku keliu ir, atrodo, išsprendė šį sunkų istorijos klausimą bei sėkmingai įsiliejo į Europos bendriją. Juo labiau, kad patys žmonės geriau nei kai kurie politikai žino vieni kitų nuopelnus ir kaltes – tikras ir tariamas. Bet kas nežino, tam galima į galvą kalti kitokias istorijas. Štai autorė iškelia naują organizaciją, „geresnę“ už mums žinomą Sąjūdį – „Lietuvos laisvės sąjūdį“, kuris susikūręs praėjusio amžiaus devintojo dešimtmečio viduryje. Prisipažinsiu – pirmą kartą tokią organizaciją išgirdau. Neradau jos nei „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“, nei internete. Vargu ar kas ją girdėjo tada, kai Sąjūdis pakėlė tautą siekti nepriklausomybės.

Miškuose pokario metais veikė „Lietuvos laisvės kovų sąjūdis“, kuris baigėsi išblėsus partizaninėms kovoms. Dar buvo Lietuvos laisvės lyga, kuriai vadovavo Antanas Terleckas, bet ir ji veikė tik kalbomis, net nesibalotiravo į Aukščiausiąją tarybą, kurios tikslas ir buvo atkurti nepriklausomybę. Negalima pamiršti ir Helsinkio grupės, kuri žadino žmonių sąmonę, kėlė demokratijos idėjas. Tuo tarpu Lietuvos „tautiniai komunistai“ daug prisidėjo prie nepriklausomos Lietuvos kūrimo taikiu būdu.

Kas geriau ir giliau gali žinoti nepriklausomybės ištakas, negu vienas žymiausių Sąjūdžio kūrėjų Arvydas Juozaitis: „Jeigu buvo toks reiškinys kaip „tautinis komunistas“, tai ir buvo – dabar nebeužmuši. Beje, reikėtų tik padėkoti, kad buvo. Nebūtų buvę, jaustumės dabar kaip Latvija, – būtume sulaukę to paties likimo (turiu omenyje 1959 m., kai tautinius jų komunistus visai pribagė Maskvos komunistai). Tie kone 200 000 partinių lietuvių buvo, gyveno, kūrė Lietuvoje. Ir gerokai pagelbėjo lietuviškumui“ (Kultūros barai, 2012, Nr.11,28 psl.). Todėl nenuostabu, kad tarp Lietuvos Aukščiausiosios tarybos, vėliau pavadintos Atkuriamuoju Seimu, daugiau kaip 90 procentų buvo deputatai, pabuvę komunistų partijos nariais ar bent komjaunuoliais. Tai ar kilniais darbais Lietuvai tie žmonės neišpirko savo kaltės dėl priklausymo tam tikroms tarybinių laikų organizacijoms?

O jei kas konkrečiai ir įvykdė konkrečius nusikaltimus, tai ir turi atsakyti prieš teisumą, o ne būti masiškai represuojami. Beje, tie, kas jautėsi nusikalte, tie ir nedalyvavo jokiame judėjime dėl nepriklausomybės, arba buvo kitoje barikadų pusėje ir nieko bendro neturėjo su nuo Maskvos atsiskyrusia LKP, kuri atsiskirdama atsiprašė tautos ir už savo pirmtakų blogus darbus. Tai ko dar benorėti?

Lietuvos socialdemokratai negali atsakyti už visas XX amžiaus politines sroves, buvusias Lietuvoje, Rusijoje ar kitose valstybėse, kaip nežinančius savo istorijos bando įtikinti E.Wittig–Marcinkevičiūtė. Gali ja patikėti šeštokai, istorijos vadovėlyje apie tarybinį laikotarpį paskaitę tik tiek, kad buvo badas ir tėvai valgė vaikus. Buvo tai Rusijoje ir Ukrainoje. Bet buvo ir daug kitų dalykų, apie kuriuos dabar nutyliama, nes vaikai „gali ne taip suprasti“, pagalvoti, kad tada kas nors buvo geriau nei dabar... Aš atsimenu savo vaikystę pokario metais. Tikrai sunku buvo ir maisto geresnio trūko, bet Lietuvoje niekas tada iš šiukšlių dėžių nesimaitino. Gelbėjo lietuviškas valstiečio darbstumas. Nebadaavo ir apie 20 tūkstančių partizanų Lietuvos miškuose. Todėl nenuostabu, kad žmonės, geriau nei jauni politikai ar Vakarų schemomis apsiginklavę mokslininkai, žino kas buvo kas ir kas yra kas, pasitiki Lietuvos socialdemokratais, vertina jų siekius vykdyti moralią politiką, kuri mažintų socialinę atskirtį, – tai yra kur kas svarbesnis veiksnys didinti visuomenės santarvę, negu senų nuodėmių vartymas ir keršto siekimas.

Aš žaviuosi, kad kol A. Kubiliaus partija kėlėsi į nuodėmingą puikybę, socialdemokratai priglaudė „paklydusius“ ir paskatino juos dirbti Lietuvai. Kas gali būti kilnesnio? Žaviuosi ir mūsų mokslininkais Viktorija Daujotyte, Arvydu Šliogeriu, Valentinu Mikelėnu, Aleksandru Vasiliausku, Vladu Žulkum ir kitais, sugėbančiais giliau pažvelgti į mūsų kasdienybę ir ateitį. Jie man tikrai yra žvaigždės be kabučių, kaip kad rašo E.Wittig–Marcinkevičiūtė. Ir nedraudžiu kitiems turėti kitokias žvaigždes, kurios televizijų ekranuose šoka ir dainuoja plikais užpakaliais. Kiekvienam savo. Laisvė. Dėl to ir kūrėme nepriklausomą Lietuvą. ■

Kodėl revanšistai bijo revanšo?

Gediminas Kirkilas

Nespėję atsigauti po valdžios pagirių, apšilti kojas opozicijoje, opozicionieriai suskato kaltinti naująją valdžią „revanšizmu“. Antai buvęs švietimo ministras Gintaras Steponavičius baiminasi, jog „per darbo grupes spręsti energetikos ar mokesčių politikos klausimus – aiškiai kyšo revanšo ausys“. Ir iš tiesų nei liberalai, nei konservatoriai nesivargino darbo grupių sudarymu arba bent kiek gilesniu aptarimu, pavyzdžiui, kad ir „naktinės“ mokesčių reformos atveju. Per kelias dienas, greičiausiai komercinių bankų patarti, neįsigilinę į galimas pasekmes, pakeitė daugiau nei pusimtį mokesčių įstatymų. Suvėlė visą šalies ekonomiką, pagilino finansinę krizę, iš kurios po to vadavosi pačiu brangiausiu skolinimusi Europoje. Įdomu tai, jog „naktinės“ 2008 metų dešiniųjų mokesčių reformos, apie kurią per rinkimus jie nė neužsiminė, niekas nevadino „Molotovo kokteiliu“, kaip šiuo metu p.Nausėda (SEB banko prezidento patarėjas–Red.) kalba apie A. Butkevičiaus Vyriausybės ketinimus

peržiūrėti kai kuriuos mokesčius didesnio socialinio teisingumo linkme...

Be to, dabartinė Vyriausybė, neabejoju, tarsis su profesinėmis sąjungomis, verslu, taip pat ir su bankais, tačiau ne tik, derins interesus. Galimi pakeitimai neįsigalios kitą dieną, kaip tai atsitiko 2008–aisiais, o ne anksčiau nei su kitų metų biudžetu, t.y.verslui bus suteikta laiko pasiruošti. Kur čia „Molotovo kokteilis“?

Darbo grupės demokratinėse šalyse, beje, yra labai paplitusi forma, tiesą sakant, geresnės niekas lig šiol nesugalvojo. Ji naudojama gilesniam problemų suvokimui, ekspertų pritraukimui, įvairių nuomonių įvertinimui. Darbo grupės veikia demokratiškai, pateikia alternatyvas, tačiau politikai priima galutinius sprendimus, atrenka alternatyvas. Lietuviškų dešiniųjų valdžia paprastai nesivargino kitokių nuomonių išklausa, juolab įvairiausių interesų grupių derinimu. Ir būtent todėl, kad jie viską „iš anksto žinojo“, nekreipė dėmesio į visuomenės nuomonę. Nesivargino ir koku nors platesniu savo sprendimų aiškinimu, jau nekalbant apie kokį nors dialogą su kitomis politinėmis jėgomis, būtent todėl žmonės referendumuose dėl AE, nepaisant grubios ir primityvios užsakomosios propagandos, nubalsavo prieš.

Kodėl jie, atsidūrę opozicijoje, suskato šaukti apie tariamą naujosios valdžios revanšizmą? Prisiminkime dabartinių opozicionierių, konservatorių ir liberalų su jau amžiną atilį Tautos prisikėli-

mo partija, smaginimasi valdžia. Viską, ką prieš tai nuveikė kiti, reikia pakeisti ir pakeisti radikalai. Nes viskas esą blogai, arba keisti reikia dėl prastų intencijų. Niekas, pasirodo, be mūsų dešiniųjų, nesupranta energetinės nepriklausomybės, ne patriotai, parduos Maskvai ir pan. Viską sugriauti ir pradėti iš naujo – ar kažkur jau negirdėta ir nemėginta?

Tačiau gal todėl jų ketverių metų veiklos rezultatai valdžioje daugiau nei apgailėtini – keletas protokolų keitimų energetikos srityje, pati didžiausia per visą atkurtos valstybės laikotarpį energetinė priklausomybė nuo energijos importo iš Rusijos, nors kalbėta priešingai. Nė nepradėta renovacija, keliskart išaugusios šilumos, elektros, kitų paslaugų kainos. Santykiai su visomis kaimyninėmis šalimis (ir dėl pamintų priešasčių) – paties žemiausio lygio po nepriklausomybės atgavimo.

O mūsų dešiniųjų baimė dėl tariamo naujos valdžios revanšizmo suprantama. Jie tiesiog neišsivaizduoja, kad galima veikti kitaip, be pykčio, be pagiežos, be keršto. Jiems, matyt, sunkiai suvokiamas demokratinis, nuosaiokus veikimas, kitokie sprendimų priėmimo būdai.

Tačiau demokratija, nors ir turi daug silpnybių, tuo ir stipri, jog suteikia galimybę keistis. Keistis, veikiant opozicijoje, ilsintis nuo valdžios svaigulio, suteikia gražaus laiko apmąstymams. Tikiuosi, kad ir mūsų dešinieji šį kartą tokia galimybe tikrai pasinaudos. ■

Švietime turime bėdų daugiau, ne tik „krepšelį“

Pastaraisiais mėnesiais pradėta drąsiau, garsiau kalbėti, vis daugiau publikacijų pasirodė spaudoje apie nūdienos švietimo, ypač bendrojo lavinimo mokyklų, problemas, varganą jų padėtį. Ne kartą apie tai prabilo šešioliktosios Vyriausybės kandidatai, ir pirmiausiai galvojančios apie švietimo ir mokslo ministro kėdę. Jie nurodė daug spęstinių dalykų, bet daugiausia dėmesio skyrė vadinamajam mokinio krepšeliui, kuris nemažai padarė žalos mokymo kokybei.

Julius Norkevičius

Savivaldybių asociacija jau seniai pasisakė, kad mokinio krepšelio metodika netinkama mokyklų ekonominiams–pedagoginiams klausimams spręsti. Ji skatina pešytynes dėl vaiko, pykstasi mokyklų bendruomenės. Ne vienas silpniau besimokantis vaikas, turintis elgesio problemų, „krepšeliu“ gąsdina reiklesnį, tiesiog dorą, sąžiningai dirbantį mokytoją, reikalauja geresniu balu įvertinti jo žinias bei prašo kitokių sau nuolaidų. Ir neretai pageidavimai, besibaigiantys „jei neatsižvelgsite į mano norus, išeisiu į kitą mokyklą, išsinešiu ir „krepšelį“, paveikia mokytoją, kuris, dėl šventos ramybės, užsimerkęs parašo mokiniui geresnį pažymį. Kartais tokioms nuolaidoms įtakos turi ir mokyklos vadovo spustelėjimai.

Bet negalima visų šių dienų

bendrojo lavinimo mokyklos nelaimių, problemų suversti tik mokinio krepšeliui. Nemažai sumaištis į pedagoginį procesą įnešė prasiidėjęs mokyklų tinklo optimizavimas. Štai per kelerius pastaruosius metus vien Akmenės rajone uždaryta dvylika mokyklų, beveik visos kaime. Tokia grėsmė, jei ne uždaryti, tai kol kas keisti statusą ir laukti visiško likvidavimo, iškilo Kruopių vidurinei mokyklai. Rudenį čia mokyti vienuoliktose klasėse buvo pasiryžę vienuolika jaunuolių. Kad šią klasę mokykla turėtų, trūksta keturių mokinių. Antraip pasiryžusiems siekti vidurinio išsilavinimo teks kasdien važiuoti trisdešimt kilometrų į miesto vidurinę. Kai kuriems norint miestą pasiekti reikės įveikti dar ne vieną kilometrą. Tai ar visi buvę dešimtokai liks ištikimi pirminiam siekiui mokyti toliau vidurinėje? O gal neapibrėžtas vidurinės likimas

paskatins ir kitų klasių mokinius, jų tėvus ieškoti kitos, turinčios tvirtesnį išlikimo pagrindą? Į tai Kruopiuose niekas negali pasakyti. Todėl, pasak rajono mero, turinčio teisininko išsilavinimą, Vitalijaus Mitrofanovo, igyvendinant vyriausybės nutarimą dėl klasių komplektavimo, turėtų būti paisoma protingumo kriterijaus. Kitaip teks uždaryti visus kaimo mokyklas ir tada ne tik vidurinis, bet net ir pradinis išsilavinimas taps prieinamas tik miestuose.

Tokios nuomonės yra ne tik Akmenės rajono vadovai, pedagogai. Taip galvoja visi objektyviai mąstantys apie šalies švietimo ateitį. Buvusios Andriaus Kubiliaus vyriausybės švietimo ir mokslo viceministras Vaidas Bacys kaip normalų faktą pasakė, kad iki 2017 m. bus uždaryta dar 300 mokyklų ir beveik visos kaime, o darbo neteks penki tūkstančiai pedagogų. Tai

ką, rytdienos jaunimui prognozuojama beraščių ateitis?!

Tokias liūdnas mintis sukėlė pastaraisiais metais Lietuvos švietimui vadovavę liberalai, kurie į jaunuomenės mokymą, ugdymą, lavinimą žiūri kaip į verslo objektą: apsimoka ar neapsimoka. Vadovaujantis tokiais motyvais, reikėtų uždaryti visas mokyklas, nes jos neneša pelno. Ir pirmiausia kaimo, nes mokinių vežiojimas taip pat kainuoja, ir nemažai. Bet, kaip taikliai pastebi prof. Povilas Gylys, negalima į viską žiūrėti ekonomiškai. Mokyklos, ir pirmiausia provincijoje, nėra tik ugdymo įstaigos. Tai socialinio gyvenimo dalis. Jos, kaip ir bibliotekos, kultūros, gydymo įstaigos, kaip ir kunigas, gydytojas, policininkas, miškininkas, seniūnas, palaiko kaimo, miestelio bendruomenės intelektualinį, moralinį lygį.

Atrodo, kad paskutinėmis darbo dienomis šią tiesą suprato ir A. Kubiliaus vyriausybė. Gaila, per vėlai susiprato. Nacionalinės pažangos 2014–2020 metams programoje sakoma, kad privalo didėti bendrojo lavinimo švietimo paslaugų prieinamumas, ypač kaimo vietovėse. Kaip tai padarys liberalus pakeitusieji, kai per pastaruosius ketverius metus visoje Lietuvoje išnyko 200 mokyklų ir liko tik 1300?!

Pradėjęs dirbti premjero Algirdo Butkevičiaus suformuotas ministrų kabinetas savo programoje įsipareigojo tobulinti mokinio krepšelio metodiką, ir pamažu pereiti prie kitaip tvarkomo švietimo finansavimo. Tikėtina, kad tai palies ir ydingą A. Kubiliaus vyriausybės nuostatą mokyklų sutauptas krepšelio lėšas grąžinti į biudžetą. „Respublika“ rašė, kad taip iš savivaldybių atimta apie keturiolika milijonų litų švietimo lėšų. Iš jų beveik pusė milijono atiduoti muitinei.

„[domus požiūris. Švietimui pinigų nereikia, vaikams mokymo,

lavavimo sąlygų gerinti nereikia, o muitininkams reikia. Matyt, jie gerą darbą dirba, o mokyklos ne...“ – ironizavo spaudoje Akmenės rajono vadovas.

Šią švietimui nepalankią nuostatą kritikavo į konferenciją susirinkęs švietimo darbuotojų profesijos aktyvas. Jų vieninga nuomone, mokinio krepšelio sutauptos lėšos turi likti mokyklai, kad ši galėtų turtinti pedagoginę–materialinę mokymo bazę, plėsti dalykinių būrelių veiklą, turiningai organizuoti moksleivių laisvalaikį bei panaudoti kitoms auklėtinių lavinimo reikmėms.

Pedagogai, švietimo vadovai jau seniai kelia klausimą, kad keistina švietimo ir mokslo įstatymo nuostata, kuri mokyklą, pedagogus daro paslaugų teikėjais. Liberalų ir konservatorių pastangomis įvedus į jaunuomenės lavinimą ekonomikos elementus ir švietimą padarius paslauga, tarp mokymo įstaigų atsirado nesveika konkurencija. Dar daugiau ir net pavojingiau, kad švietimą prilyginus paslaugai, mokinui–klientui suteikiamos visos teisės, tačiau mokytojas, kaip paslaugos teikėjas, jas praranda. Iš pe-

dagogo tik reikalaujama kokybiško švietimo, numatant tik pareigas ir sistemingai mažėjant jo konstitucinėms teisėms. Kaip šito pedagogui pasiekti, kai darbo sąlygos beveik negerėja, kai liberalų garbinamas globalizmas vis labiau išvirtina mokymo programose. Ryškiausias šito pavyzdys Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtinta literatūros mokymo programa, kur savo krašto kūrėjai dingsta tarp įvairiausių kilmės bajorų, žydų, lenkų, vos ne viso pasaulio garsenybių, nors daugeliui visai nežinomų, biografijų smulkmenose, jų gyvenimo peripetijose. Savos valstybės – lietuvių – kalbos menkinimu, gal net niekinimu pavadintinas buvusio švietimo ir mokslo ministro liberalo Gintaro Steponavičiaus parašytas įsakymas. Pagal jį stojantieji į universitetus anglų kalbą (o gal ir kitą užsienio) privalo mokėti aukščiausiu lygiu. O savos valstybinės kalbos lygis stojančiajam neturi jokios lemiamos reikšmės. Tik kai liks laisvų vietų, tada stojančiojo pirmumui nustatyti prireiks valstybinės kalbos mokėjimo. Ar tai ne pasijuokimas iš valstybinės lietuvių kalbos? ▶

► Trumpai šalies švietimui vadovavęs akademikas Zigmas Zinkevičius atkreipė visuomenės, švietimo reformos strategų dėmesį, kad mokymo programose pastebimai plečiasi globalizacijos idėjų mastai, kad mokymo turinys vis labiau talkina kosmopolitui, o ne savo kraštą mylinčiam piliečiui ugdyti. Deja, savo šalies patriotas ministras nebuvo nei išgirstas, nei suprastas. Priešingai, liberalai, vadovaudami šalies švietimui, globalizmo, kosmopolitiškumo idėjas stengėsi kiek galėdami įtvirtinti į jaunuomenės mokymą, ugdymą. Ir šitai pirmiausia pajaučia lituanistai, istorikai, kurie vis dažniau klasėje per pamoką išgirsta: „Mokytojau, kam mums lietuvių kalba, Lietuvos istorija. Šių dalykų žinios mums nereikalingos, nes mes ilgai Lietuvoje neužsibūsime...“ Šitai jaunuolius sakyti skatina liberali vadovautos švietimo ir mokslo ministerijos vos ne paskutiniais savo darbo mėnesiais išsikeltas tikslas: iki 2020 m. pasiekti, kad nemažiau nei penktadalis Lietuvos studentų bent jau dalį studijų praleistų užsienyje. Jų nuomone, tai pasitarnaus studijų kokybei. Todėl net 370 tūkstančių litų nurėžė nuo mokslinių tyrimų ir studijų sistemos modernizavimo programos ir skyrė studentų mobilumui didinti. Bet ar šiais gražiais tikslais neužslaptintas liberalų siekis stiprinti jaunimo emigraciją?

Mokymo programose pasigendama ne vien patriotinio, pilietinio ugdymo akcentų. Prof. Dobilas Kirvelis pastebi, kad daugelis abiturientų, pradėję studijas universitetuose, beveik nemąsto savarankiškai, tiesiog neturi šio protinio darbo įgūdžių. Jis įsitikinęs, kad ši jaunuomenės ugdymo spraga – bendrojo lavinimo mokyklose išigalėjęs savotiškas žinių testavimas, kai teisingą atsakymą į mokytojo paklausimą tereikia tik pasirinkti vieną iš trijų ar penkių siūlomų. Ir sėkmę daugiau lemia atmintis, gebėjimas atgaminti, ką girdėjo

pamokoje, o ne išprotavimas teisingai išvadai padaryti. Neretai mokiniui pagelbsti nuojauta, perprasta mokytojo klausimo formavimo taktika. Paminėtas ilgametis universiteto dėstytojas pastebi, kad mokytojai beveik nesuteikia savo auklėtiniams įgūdžių darbui su vadovėliais, žinynais, kitais šaltiniais.

Tai, be abejonės, atsiliepia kitoms jaunosios kartos ugdymo, lavinimo, žinių kaupimo spragoms. Ne per seniausiai „Lietuvos žinios“ skelbė, kad „neįtikėtina daug europiečių neturi pakankamų raštingumo gebėjimų. Beveik 75 mln. europiečių susiduria su sunkumais rašdami, skaitydami“. Tarptautinės moksleivių vertinimo programos tyrimo rezultatai rodo, kad Europos Sąjungoje prastai skaito vienas iš penkių penkiolikmečių. Mūsų krašte padėtis prastesnė. 2009 m. tyrimo duomenimis, prastai skaitė 24,3 proc. penkiolikmečių (ES vidurkis 19,6 proc.). Lyčių atotrūkis Lietuvoje yra vienas didžiausių Europoje – funkcinio raštingumo gebėjimų nėra įgiję beveik dvigubai daugiau penkiolikmečių berniukų (35,5 proc.) nei mergaičių (13 proc.).

Ne taip paprasta paaiškinti, kodėl taip atsitiko. Neatlikus išsamių tyrimų peršasi išvada, kad šioms ugdymo spragoms įtakos turi tai, jog mokymo programose pernellyg daug dėmesio skiriama mokinio atminčiai lavinti, vadovėliškai atgaminti perteiktas žinias, ignoruojant savarankišką mąstymą. Ko gero, įtakos turi ir išigalėjęs susižavėjimas apklausa raštu, ypač atsakymams į neverčiančius mąstyti testų klausimėlius. Poveikį daro ir išigalėjusi jaunimo tarpusavio bendravimo žinutėmis, elektroniniais laiškais moda. Savo žodį taria ir šiandien visagaliu tapęs internetas: visai kitus įgūdžius formuoja skaitymas ekrane nei spausdinta knyga. Vienaip ar kitaip skaitymą, rašymą veikiančių priežasčių galima išskaičiuoti ir daugiau.

Giliau, išsamiau pasikapsčius išryškėtų ir daugiau nūdienos švietimo, jaunuomenės lavinimo, ugdymo spragų ir trūkumėlių. Tačiau ir tai, kas paminėta, rodo, kad naujai Vyriausybei atiteko gero, šlubuojantis švietimas. Tai ne vien tik mokinio krepšelio sukelti sunkumai. Norint gerinti, tobulinti jaunosios kartos mokymą, ugdymą kairiosios krypties vyriausybei reikės iš esmės ir daug padirbėti. ■

Baisus paradoksas - provincijoje per rankas eina seni laikraščiai! Mokyklų bibliotekos negauna naujų knygų. Vaikai neturi poreikio skaityti. Ir niekas nesistengia to juose ugdyti.

Lietuva žymiai daugiau laimėtų, ne tankus pirkdama, o investuodama į švietimą ir kultūrą.

Juk ne mokykla kalta, kad didėja vaikų nusikalstamumas ir, užuot sėdėję klasėse, jie valkatauja gatvėse.

Būtina sukurti tokią mokyklą, kuri sudarytų vaikui sąlygas atsispirti blogybėms. Bet pirmiausia reikia, kad vaikas turėtų pavalyti, globą nuo pat mažens, kad mokyklose būtų daugiau mokytojų etatų, įkurtos prailgintos mokymosi grupės, žaidimo kambariai.

Tėvai taip pat turėtų dalyvauti mokyklos gyvenime. Netgi tuos, kam svarbiau stiklėlis, nei vaikų ateitis, derėtų sudominti mokyklos problemomis ir reikalais.

Privalome keistis ir keisti viską iš esmės, bet ne priebėgomis mažais lopinėliais. Žmonių tarpusavio ir su savo žeme ryšius reikia grūdinti. Dabar visuomenė suirusi mažais vienetais, nėra konsolidacijos.

*Literatūrologė, kultūros istorikė, edukologė
Meilė Lukšienė (lrytas.lt)*

Ministras ragina jaunimą atsisakyti žalingų įpročių

Šie metai paskelbti sveikatingumo metais. Matyt, iš tiesų išmintinga kasdien prisiminti seną lotynišką posakį „Mens sana in corpore sano“ – sveikame kūne sveika siela. Labai jau netausojame savo sveikatos, naikiname ją žalingais įpročiais. Vienas jų – išplitęs rūkymas, ypač jaunų žmonių. Į tai atkreipė dėmesį ir naujasis sveikatos apsaugos ministras Vytenis Povilas Andriukaitis, išplatinęs viešą laišką šalies mokykloms. Jame rašoma:

Mieli moksleiviai, mokytojai, mokyklų bendruomenių nariai,

parašyti šį laišką mane paskatino būrelis jaunų gimnazisčių. Nepabūgę nei ankstyvo ryto tamos, nei spaudžiančio šalčio, nei žvarbaus vėjo, gimnazistės mokyklos prieigose žėravo degančiomis cigarečių ugnelėmis, pūsdamos besisklaidančius tabako dūmus. Tuomet, eidamas į darbą, stabtelėjau prie šio būrelio ir užkalbinau – lauke taip šalta, iki pamokų pradžios dar geras pusvalandis, o jūs bendraujate traukdamos į save cigarečių dūmus? Negalėjau abejingai praeiti, todėl nutariau nuoširdžiai pasikalbėti: ar žinote kokią žalą rūkymas daro jaunam organizmui, kad šiandien įkvėptas tabako dūmas gali paveikti ne tik Jūsų, bet ir po kelerių metų gimsiančio kūdikio sveikatą? Neabejoju, kad išsilavinęs mūsų jaunimas žino liūdną pasaulio sta-

tistiką: nuo rūkymo sukeltų ligų kasmet miršta 3,5 milijono žmonių, o kiekvieną dieną – apie 10 000. Rūkymas sąlygoja apie 20 procentų bendro Lietuvos mirtingumo, tai yra apytiksliai 7000 Lietuvos gyventojų miršta prieš laiką nuo rūkymo sukeltų ligų. Tyrimais įrodyta, jog metus rūkyti žymiai sumažėja rizika susirgti rūkymo sukeltomis ligomis. Vadinas, milijonų mirčių būtų galima išvengti vien atsisakius šio žalingo įpročio. Prognozuojama, kad 2020 metais tabakas bus pagrindinė ligų ir mirčių priežastis, o kiekvienais metais nuo jo sukeltų ligų mirs 10 milijonų žmonių. Tai daug daugiau nei mirštama nuo ŽIV, tuberkuliozės, gimdymo komplikacijų, savižudybių, žmogžudysčių ar žūvama autoavarijose. Tąkart moksleivės numetė cigaretes, įsitraukė į diskusiją, nors kad esu sveikatos apsaugos ministras pasakiau tik atsisveikindamas. Tačiau noriu paklausti ne tik tą rytą sutiktų merginų: ar tikrai norite po kelerių metų tapti statistiniu

vienetu, palikusių neįgyvendintas savo svajones, siekius ir tikslus? Lietuvos Seimas 2013 metus paskelbė Sveikatingumo metais. Kviečiu visų Lietuvos mokyklų vadovus, mokytojus, mokinius plačiai ir garsiai kalbėti apie rūkymo žalą, bendromis pastangomis rengti akcijas prieš rūkymą, alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimą. Pradėkime nuo savęs, nuo mokyklos prieigų, kad jų nedarkytų net atsitiktinai numestos nuorūkos, o jauni žmonės sąmoningai trokštų išsaugoti brangiausią turtą – sveikatą. Tik tokiu keliu žengiant, anot Lietuvos šviesuolio filosofo ir švietėjo Vydūno, galima ilgai išlaikyti „sveikatą, jaunumą ir grožę“. Būčiau dėkingas, jei mokyklos savo iniciatyvomis prisijungtų prie Sveikatingumo metų idėjos įgyvendinimo. Laukiu Jūsų idėjų, minčių ir pasiūlymų, rašykite man: Vytenis.Andriukaitis@sam.lt

*Nuoširdžiai Jūsų –
Sveikatos apsaugos ministras
Vytenis Povilas Andriukaitis*

Turbūt nėra tokios kūno dalies, kurios neveiktų rūkymo žala. Laikoma, kad viena surūkyta cigarete sutrumpina rūkančiojo gyvenimą 11 minučių. Rūkymas ne tik kenkia sveikatai, bet atneša didelius ekonominius nuostolius. Lietuvoje dūmais paleidžiama iki 500 milijonų litų. Tai yra iki 500 litų ir net daugiau kiekvienam rūkaliui per metus.

Dvigubi standartai politikoje ir ekonomikoje

Vytenis Paulauskas

Valstybinė kainų komisija, vadovaudamasi nueinančios nuo politinės arenos A. Kubiliaus direktyvomis ir įvertinusi įvairius faktorius, nustatė, kad elektros kaina nuo 2013 metų pradžios turi didėti nuo 46 iki 51,9 cento už kilovatvalandę. A. Kubiliaus vyriausybę pakeitusi A. Butkevičiaus vyriausybė nutarė pakoreguoti Elektrėnų elektrinėje pagaminamos elektros kvotą ir tokiu būdu sumažino elektros kainą nuo 51,9 iki 50 centų. Analogiškai, remdamasi realiomis sąnaudomis, Valstybinė kainų komisija nustato ir šilumos kainas. Nustačius elektros ir šilumos kainas, reikalaujama, kad vartotojai sumokėtų pagal tą nustatytą tarifą.

Bet juk lygiai tokiu pačiu būdu galima būtų nustatyti ir ne tik kiek kainuoja elektra ir šiluma, bet ir tai, kiek Lietuvos žmonėms kainuoja kokybiškas švietimas, sveikatos apsauga, pensinis aprūpinimas senatvėje ir kiti būtini poreikiai. Nustačius kainą, reikėtų paskaičiuoti ir tai, kokio dydžio mokesčių tarifai galėtų padengti tas kainas taip, kad valstybės biudžete nebūtų deficito. Subalansuoti valstybės biudžetą tokiu būdu būtų netgi paprasčiau, negu padaryti taip, kad šalies energetinis ūkis būtų nenuostolingas. Mat mokesčius į valstybės biudžetą privalo mokėti tik tie, kurie turi pinigų – kurie gauna kokias nors pajamas ir dalį tų pajamų gali skirti valstybės poreikiams nenuskriausdami savęs. Tuo tarpu susimokėti už šilumą ir elektrą dažnai privalo

net ir tie, kurie jokių atliekamų pajamų arba iš viso jokių pinigų neturi.

Tačiau praktiškai viskas būna atvirkščiai – energetikos įmonės dirba pelningai, o valstybės biudžetas visada būna deficitinis. Taip yra todėl, kad energetikos įmonėms ir

Politikai labai mėgsta taikyti dvigubus standartus – savo politinio oponento akyse jie sugeba įžiūrėti net ir menkiausią krislą, o savo arba savo bendrapartiečio akyse nemato net ir rąsto. Tačiau skirtingi standartai populiarūs ne tik politikoje, bet ir ekonomikoje.

valstybei ekonomistai ir politikai taiko skirtingus standartus. Bankų ekspertai ir dalis politikų teigia, kad mokesčių jokia būdu negalima didinti, kad juos būtina tik mažinti – atseit, kuo labiau tie mokesčiai bus sumažinti, tuo į valstybės biudžetą bus surinkta daugiau pajamų. Jeigu Valstybinė kainų komisija vadovautųsi analogiškais nuostatomis, tai ji turėtų elektros kainą ne padidinti nuo 46 iki 51,9 cento, bet sumažinti nuo 46 iki 29,3 cento. Mat atitinkama proporcija politikai sumažino fizinių asmenų pajamų mokestį – nuo 33 iki 21 proc. ir tai, pasak tų politikų, davė labai teigiamų rezultatų valstybės biudžetui – pajamų buvę surinkta daugiau. Vis dėlto, jeigu Valstybinė kainų komisija, siekdama padengti energetikos įmonių sąnaudas, kai-

nas ne padidintų iki 51,9 cento, bet sumažintų iki 29,3 cento, tai visi pagalvotų, kad toje komisijoje dirba nevispročiai. Juk visi supranta, kad toks sprendimas reikštų visų elektrinių, visų energetikos įmonių neišvengiamą bankrotą.

Deja, dėl valstybės bankroto niekas nesijaudina. Visi stengiasi iš valstybės tik kuo daugiau paimti, bet niekas nenori jai duoti nesuvokdami, kad duodami valstybei jie duoda ir visai visuomenei, ir patys sau. Kai A. Butkevičiaus vyriausybė minimalų atlyginimą padidino iki 1000 litų, verslininkai ir jiems tarnaujantys finansų ekspertai ėmė aiškinti – mes nenorime to minimalaus atlyginimo mokėti, tegul visas išlaidas, susijusias su minimalaus atlyginimo didinimu, padengia valstybė padidindama neapmokestinamąjį minimumą. Bet iš kur valstybė paims tų papildomų lėšų verslininkų nuostoliams padengti? Juk būtent verslininkų mokami mokesčiai yra faktiškai vienintelis valstybės pajamų šaltinis.

Kodėl verslininkai nenori mokėti mokesčių, kodėl jie priešinasi bet kokiam mokesčių didinimui ir stengiasi visus mokesčius žūt būt sumažinti? Atsakymas, manau, yra šiek tiek netikėtas ir paradoksalus – todėl, kad verslininkai yra patys turtingiausi visuomenės nariai. Nereikia tikėti demagogiškais verslininkų aiškinimais, jog jie nenori mokėti mokesčių todėl, kad Lietuvoje egzistuojantys mokesčiai atseit yra patys didžiausi Europoje ar net pasaulyje. Tai yra akivaizdus melas. Iš verslininkų nieko ypatingo, jokių žygdarbių atlikti nereikalaujama. Verslininkas pagrindinius mokesčius (PVM, akcizus, fizinių asmenų, pelno, „Sodros“) moka tik tuo atveju, jeigu gauna pajamų. Tie visi mokesčiai yra proporcingi verslininko gaunamoms pajamoms, todėl jie verslininkų negali sužlugdyti. Jeigu verslininkas pagamina ir parduoda prekes, jis sumoka atitinkamą PVM ir akcizus, jeigu darbuotojas gauna atlyginimą, tam tikrą dalį jo taip pat sumoka valstybei. Jeigu įmonė gauna pelno, ji sumoka pelno mokestį, jeigu pelno nėra, tai nereikia mokėti ir pelno mokesčio. Verslininkus žlugdo ne mokesčiai, bet konkurencija, tai yra kiti verslininkai, kurie konkuruodami atima tam tikrą rinkos dalį. Jeigu verslininkams nereikėtų mokėti jokių mokesčių, tai konkurencija būtų dar žiauresnė (nes labai susiaurėtų rinka – joje neliktų visų iš valstybės biudžeto finansuojamų darbuotojų ir iš „Sodros“ mokesčio finansuojamų pensininkų) ir verslininkams būtų dar sunkiau išgyventi negu dabar, kai juos „smaugia“ „didžiuliai“ mokesčiai.

Tad kodėl verslininkai nekaltina konkurencijos, bet kaltina mokesčius? Dėl labai paprastos priežasties – konkurencijai jie įtakos padaryti negali, o mokesčiams – gali. Tereikia įtikinti politikus, kad jie tuos nekenčiamus mokesčius sumažintų. Politikai dažnai pasiduoda tokiam verslininkų spaudimui, nes jie nesupranta savo veiksmų pasekmių. Taip yra todėl, kad verslininkai, taip pat ir politikai (tarp kurių yra nemažai verslininkų) šiek tiek išmano apie mikroekonomiką (kitaip sakant – apie savo

verslą), bet visiškai neįsivaizduoja, kas yra makroekonomika, kuri sprendžia ekonomikos problemas visos valstybės arba net ir pasauliniu mastu. Tokius verslininkus ir politikus galima palyginti su Ostapu Benderiu, kuris, žaisdamas šachmatų simultaną, mokėjo padaryti tik pirmą ėjimą.

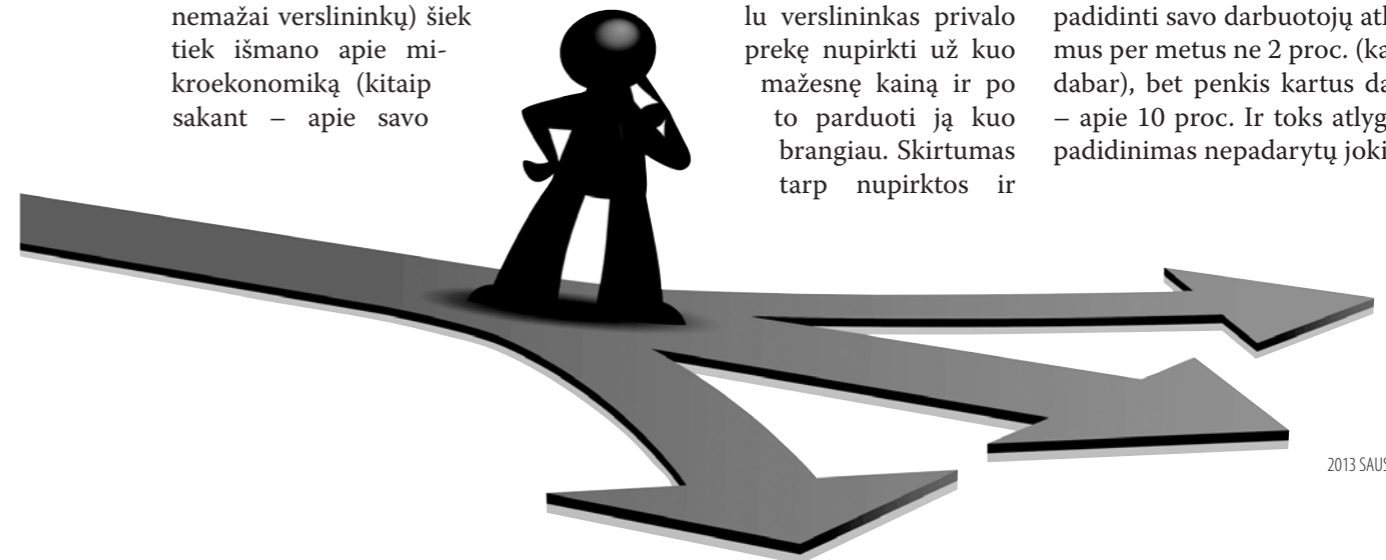
Žinoma, verslininkui, besirūpinančiam lokalinėmis – savo versliuko – problemomis, nereikia išmanyti makroekonomikos. Tačiau valstybę ištinca katastrofa, kai toks verslininkas, žinantis tik pirmą ėjimą, eina į politiką ir nori sužaisti visą šachmatų partiją. Deja, tokių veikėjų Lietuvoje ir Lietuvos Seime yra labai daug. Jie yra pasekėjai Fridricho fon Hajeko ir kitų kraštutinio liberalizmo ideologų, neigiančių valstybės vaidmenį žmonių gyvenime ir laikančių, kad ekonomika – tai stichinė, be jokių apibrėžtų taisyklių veikiančių atskirų atomizuotų ūkio subjektų veikla. Esama nuomonės, kad geriausia tvarka yra anarchija, o kiekvienas žmogus turi rūpintis tik pats savimi. Jeigu jis skursta, tai dėl to, atseit, kaltas tik pats. Taip galvojančių politikų daugiausia yra Liberalų sąjūdyje, bet daug jų yra ir kitose partijose.

Visus žmones galima suskirstyti į dvi grupes – tuos, kurie tinka būti verslininkais, ir tuos, kurie tam netinka. Norint būti geru verslininku, reikia būti dideliu egoistu. Mat verslininkas kuria pridėtinę vertę. Kuo tos pridėtinės vertės jis sukurs daugiau, tuo labiau klestės. Tuo tikslu verslininkas privalo prekę nupirkti už kuo mažesnę kainą ir po to parduoti ją kuo brangiau. Skirtumas tarp nupirkto ir

parduotos prekės ir yra sukurta pridėtinė vertė. O jeigu žmogų graužė sąžinė, kad jis nuskriaudė tiekėjus, privertęs juos savo žaliavas parduoti pusvelčiui, kad nepakankamai užmokėjo savo darbuotojams už jų triušą ir kad apgavo pirkėjus pardavęs jiems niekalą, tai iš tokio žmogaus verslininko nebus, jis labai greitai bankrutuos.

Daugelis žmonių galvoja, kad valstybę labai gerai valdyti sugebėtų klestintys verslininkai. Dažnai tokie į Seimą ir būna išrenkami. Vis dėlto tam, kad gerai valdytų valstybę, reikia vadovautis visai kitomis, dažnai diametraliai priešingomis, nuostatomis, negu darant verslą. Valstybės vadovas turi rūpintis ne mikro – savo kišenės reikalais, bet spręsti visos valstybės problemas.

A. Kubiliaus vyriausybė gyrėsi kone didžiausiu Europos Sąjungoje ekonomikos augimu, bet aiškino, jog verslas neturi jokių galimybių padidinti atlyginimų, o valstybės biudžetas negali didinti išlaidų daugiau kaip 1,2 proc. per metus (tai buvo numatyta ir Fiskalinės drausmės įstatyme). Tačiau jeigu bendrojo vidaus produkto metinis augimas yra 3÷4 proc. ir metinė infliacija yra panašaus dydžio, tai reiškia, kad valstybės biudžeto pajamų metinis augimas esant tiems patiems mokesčių tarifams yra maždaug 10 proc. Todėl akivaizdu, kad valstybės biudžeto asignavimus ir pensijas visai realu kasmet padidinti irgi apie 10 proc. net ir nedidinant jokių mokesčių. Atitinkamos yra ir verslo galimybės padidinti savo darbuotojų atlyginimus per metus ne 2 proc. (kaip yra dabar), bet penkis kartus daugiau – apie 10 proc. Ir toks atlyginimų padidinimas nepadarytų jokios ža-

► los eksportuojančiam verslui, nes nepareikalautų jokių papildomų sąnaudų, mažinančių jų konkurencingumą.

Siekiant ištaisyti esamą nenormalią padėtį, būtina kuo skubiau taisyti absurdišką Fiskalinės drausmės įstatymą. Šį įstatymą, matyt, ruošė arba visiškai nekompetentingi asmenys, arba asmenys, turintys piktų kėslų sunaikinti valstybę. Jeigu Fiskalinės drausmės įstatymas bus nepataisytas, tai reikš, kad atlyginimai biudžetinėms mokytojams, gydytojams, policininkams bus išaldyti praktiškai amžinai, jų niekada nebus galima padidinti net ir tuo atveju, jeigu BVP augs dideliais tempais. Matyt, šiuo įstatymu norima įgyvendinti buvusio ministro pirmininko A. Kubiliaus ir buvusios finansų ministrės I. Šimonytės vizijas. A. Kubilius yra sakęs, kad jis sieks, kad Lietuva būtų mažiausiai per valstybės biudžetą bendrojo vidaus produkto perskirstanti valstybė. Fiskalinės drausmės įstatymas būtent tai ir numato – BVP augant valstybės asignavimai praktiškai visada lieka tokio pačio lygio. Kitaip sakant – perskirstymas mažėja. O I. Šimonytė yra sakiusi, kad reikėtų sukaupti valstybės rezervą, kurio dydis būtų maždaug lygus metiniam valstybės biudžetui. Tai reiškia, kad visos dėl BVP augimo papildomai gautos lė-

šos būtų nukreiptos į valstybės rezervą. Kitaip sakant, tos valstybės lėšos būtų perduotos privatiems komerciniams bankams, kurie jas savo ruožtu nukreiptų į finansinių burbulų pūtimą. Dar viena A. Kubiliaus ir I. Šimonytės svajonė buvo liberalizavus darbo įstatymus paversti Lietuvą beteisų vergų šalimi, taip pat neleisti susiformuoti viduriniajai klasei. Pasak I. Šimonytės, minimalaus atlyginimo negalima didinti todėl, kad mažas akmenukas (minimalus atlyginimas) išjudins didelį kalną. Kitaip sakant, padidėjęs minimalus atlyginimas privers verslininkus didinti ir kitus atlyginimus. Dėl to kils ir vidutinis atlyginimas ir bus grėsmė, kad žmonės nebebus klusnūs vergai, pasiryžę pasiduoti už duonis kąsni, bet orūs piliečiai, kurių gaunamos pajamos leidžia ne tik skursti, bet normaliai gyventi. Būtent šito A. Kubiliaus vyriausybė labiausiai bijojo ir todėl visą savo buvimo valdžioje kadenciją vykdė žmonių skurdinimo politiką.

Lietuvoje, propagandinei kampanijai vadovaujant Laisvosios rinkos institutui ir komercinių bankų ekspertams, aiškinama, kad, atseit, darbo vietas kuria tik privatus verslas, o valstybė jokių darbo vietų nekuria ir negali sukurti, ji tik švaistanti mokesčių mokėtojų pinigus. Todėl, suprantama, žmo-

nės labai džiaugiasi, kai kokie nors mokesčiai sumažinami. Matyt, jie galvoja – taip ir reikia tiems niekšams valdininkams, jeigu jie turės mažiau pinigų, tai mažiau lobs. Tačiau kažkodėl niekam net į galvą neateina mintis, kad tie visi keikiami „valdininkai“ – tai žmonių gyvybes gelbstintys medikai, vaikus mokantys mokytojai, nusikaltėlius gaudantys policininkai. Gydytojai, mokytojai, policininkai – tai reikiama darbo vietas, kurios labai reikalingos žmonėms. Todėl kalbėti, kad valstybė nekuria darbo vietų, yra paprasčiausiai kvaila. Sumažinti mokesčiai reiškia panaikintas darbo vietas valstybiniame sektoriuje, uždarytas ligoninės, sunaikintas kaimo mokyklas.

Sakoma, kad reikia uždaryti gydymo įstaigas todėl, kad mažėja gyventojų Lietuvoje, kad būtina uždaryti mokyklas, nes mažiau gimta vaikų. Bet kodėl tada aiškinama, jog reikia kurti naujas darbo vietas privačiame sektoriuje? Juk verslininkai tenkina paklausą, gyventojų poreikius. Jeigu gyventojų Lietuvoje mažėja, vadinasi, gyventojų poreikiams patenkinti reikia ir mažiau verslininkų. Reikalui esant ir dabar Lietuvoje esami verslininkai sugebėtų daugiau prekių atvežti iš Kinijos, padidinti tų prekių kainas, tokiu būdu sukurdami pridėtinę vertę, ir tas prekes parduoti žmonėms. ■

Mokslininko įžvalgos apie grėsmes: ką daryti, jeigu bus

Pasaulyje netyla kalbos apie krizes – praėjusias ar vėlus užgriūsiąsias, nes, kaip tvirtina mokslininkai, jos turi tendenciją kartotis. Ir mūsų senutėje Europoje didelės skolos smaugia valstybes, braška euro zona. Taigi, kokių finansinių ir ekonominių kataklizmų galima laukti artimiausiu metu?

Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto Kiekybinių metodų ir modeliavimo katedros vedėjas, profesorius Linas Čekanavičius mano, kad užuot spėliojus „bus ar nebus“, protingiau svarstyti scenarijus, kas bus, jeigu bus, kaip pasirengti tam, kas gali būti, ir ką daryti, jeigu bus. „Tad aš neturiu artimiausio Lietuvos ekonomikos penkmečio scenarijaus, nes tokie scenarijai ar prognozės neįeina į mano tiesioginių mokslinių interesų lauką. Be to, skeptiškai žvelgiu į tokius scenarijus, nes jie man primena atsakymą į klausimą, „kokia padėtis bus šachmatų lentoje po pirmųjų 24 ėjimų“. Esu tikras, kad net ir aukščiausią reitingą turintis didmeistris nesiimtų to prognozuoti jokiam šachmatų turnyre“, sako L. Čekanavičius interviu Vilniaus universiteto žurnalui „Spectrum“. Spausdiname dalį Lianos Binkauskienės pokalbio su mokslininku.

Kokią įtaką Lietuvos ekonomikai turės artimiausiu metu vykstantys procesai Europoje ir pasaulyje – situacija dėl susidariusių euro zonos šalių skolų, galimas ir net kai kurių užsienio analitikų spėjamas vienos ar kelių valstybių pasitraukimas iš euro zonos, kylančios žaliavų ir maisto kainos, rinkimų JAV, Italijoje bei Vokietijoje rezultatai ir kt.?

Pirmieji 2007 m. krizės simptomai pasireiškė sprogus JAV, o vėliau ir kitų šalių nekilnojamojo turto kainų burbului, o šio sprogiemo banga aidu atsiliepė privačiam finansų sektoriui, ne vieną įtakingą finansų instituciją pastumdama prie bankroto slenksčio ir sukeldama paniką akcijų biržose. Šalių vyriausybės į bėdą pakliuvusiems bankams skubiai teikiama solidi finansinė pagalba dažnu atveju išgelbėjo bankus, bet „susargdino“ valstybių iždus. Tad šiuo metu antrosios ekonomikos krizės bangos grėsmė Europoje siejama su išsipūtusios valstybių skolos problemomis, kai tuo tarpu mažėjantis ekonomikos augimas Kinijoje gali būti jau pirmosios bangos metu JAV ir Europos išgyventos ekonominės „karštinės“ simptomas.

Kuo šie procesai gresia Lietuvai?

Visų pirma, mums nepalankus euro silpnėjimas. Energetinius išteklius perkame už JAV dolerius, tad euro silpimas pastarosios valiutos atžvilgiu Lietuvoje didina ne tik pragyvenimo kainą, bet ir

gamybos sąnaudas. Tai santykinai silpnina Lietuvos eksporto į eurais atsiskaitančias valstybes augimo galimybes. Besitęsiantis Kinijos ekonomikos augimo mažėjimas sumenkintų JAV ir Europos eksportą į tą šalį, o šitai atsilieptų ir mums: sumažėjusios mūsų užsienio prekybos partnerių pajamos iš eksporto į Kiniją sumažintų ir mūsų prekių paklausą tose šalyse, taigi turėtų neigiamą įtaką mūsų eksportui.

Tariamai vidinės euro zonos problemos netruks pavirsti ir mūsų problemomis, jei jos gilės, pvz., jei viena ar kita euro zonos valstybė bus priversta iš jos pasitraukti arba jeigu jų gelbėjimas išsiurbis lėšas iš mūsų užsienio prekybos partnerių ūkio. Nors dėl nepalankių derliui klimato svyravimų pasaulyje kylančios maisto kainos gal ir leistų daugiau uždirbti paskiriems Lietuvos ūkininkams, bet didintų infliaciją šalyje. Tai turėtų neigiamą įtaką vartotojų lūkesčiams: šie, užuot pradėję atsargiai leisti „juodai dienai“ atidėtas santaupas, dar labiau apribotų savo išlaidas ir dar labiau suvaržytų ir taip silpną vidinio vartojimo atsivimą. Smūgis pastarajam kartu su minėtais kliuviniais eksporto augimui grėstų grandinine spiraline reakcija: mažinamos gamybos apimtys, atleidžiami darbuotojai, surenkama mažiau mokesčių į valstybės biudžetą, mažinamos valstybės išlaidos, dar labiau mažėja vartojimas ir t. t.

Visos šios grėsmės yra lygtinės, t. y. priklausančios nuo daugybės ►

Visus metus bandžiau nustatyti, kas moka didesnius mokesčius: „Stumbro“ degtinės fabrikas ar dirbantis autorius? Išmokant pagal autorinę sutartį tūkstantį litų, leidyklos sąskaita sumažėja 1723,42 Lt. Koks kultūrininkas, tuo labiau leidėjas tokius mokesčius dabartinėje Lietuvoje gali atlaikyti, kai lietuviškai skaitančių žmonių teliko keli tūkstančiai, o ir tie, skaičiuodami centus duonai ir varškei, knygų neįperka? Iš leidyklų bibliotekos knygų neįperka, o knygynai užsideda antra tiek, kad vargšas skaityti dar norintis žmogus knygą paskaito pačiame knygynė. Taigi kaip siūlymas pasidalyti ubago lazda skamba raginimai aukoti *Knygų Kalėdoms*, o kaip rafinuotas pasityčiojimas – paversti Lietuvą labiausiai skaitančia šalimi Europoje. Valinskininkai per savo žioplumą ir neatsakingumą padėjo pravažiuoti Kubiliaus mokesčių buldozeriui per kultūrą. Tačiau ką galvoja lietuvių literatūros kritiko sūnus? Labai pavojinga pasidėti savo smegenis apskaitininko Šemetos galvelėje! Ar Butkevičiui užteks supratingumo panaikinti tą nesąmonę, nes uspakininkai turi savo egzistencinių rūpesčių? Liūdna gyventi lietuvių kultūros laidotuvėse.

Žurnalistas, knygų leidėjas, fotografas Antanas Stanevičius (Kultūropolis.lt)

► veiksmų, įskaitant pasaulio ekonomikos vairininkų gebėjimą greitai ir tinkamai reaguoti į jas.

Nevienareikšmiškai vertinama ir Lietuvos ekonominė situacija. Kokia Jūsų nuomonė – ar esame pasirengę atlaikyti antrąją krizės bangą, ar turime vidinių rezervų? Jei turime, tai kokių?

Nors Lietuvos ūkis per pastaruosius ketverius metus neužsiau-gino (ir vargu ar galėjo užsiauginti) bent kiek storesnių „lašinukų“, kurie leistų nesunkiai atlaikyti spėjamus naujus žvarbius krizės vėjus, tačiau, palyginti su pirmąja banga, šiandien turime vieną svarbų pranašumą: jei antroji banga atūš, ji nebeužklups mūsų netikėtai. Skirtingai nuo 2008 m. patirto nelaukto krizės smūgio, mus ištikusio kone ekonominės euforijos sąlygomis, šiandien jau esame atsargūs, nes įspėti. O anot senovės romėnų, *praemonitus, praemunitus* (lot. „įspėtas – pasiruošęs“).

Gana neblogai stabilizuoti šalies finansai, padidėjęs per krizės verpetus sėkmingai išplaukusių įmonių darbo našumas ir konkurencingumas, netgi tam tikras psichologinis šalies gyventojų užsigrūdinimas, išgyvenus pirmosios krizės bangos šoką – visa tai leidžia manyti, kad jeigu atsirastų antroji

banga, jos žala šalies ekonomikai būtų nepalyginamai menkesnė negu pirmosios.

Kokius didžiausius Lietuvos ekonomikos skaudulius, problemas įvardytumėte (nedarbas, emigracija, atominės elektrinės uždarymas ir naujos AE statybos ir t. t.)?

Šiandien du didžiausi Lietuvos ekonomikos (ir ne tik ekonomikos) skauduliai – korupcija ir nekompetencija. Korupcija demoralizuoja žmones (socialinės–ekonominės sistemos subjektus) ir kliudo efektyviam įvairios rūšies – darbo, finansų, materialių – išteklių pasiskirstymui. O nekompetencija įvairiais lygiais ir įvairiuose sektoriuose trukdo priimti racionalius sprendimus.

Deja, Lietuvoje makroekonominės politikos sprendimai dažniausiai priimami ne vadovaujantis analize ir skaičiavimais, bet įsiklausant į tuos, kurie turi stipresnę balsą ir garsiau rėkia. Pavyzdžiui, iki šiol reikšmingi viešosios politikos sprendimai priimami tinkamai neįvertinus jų padarinių, t. y. neatlikus sąnaudų ir naudos analizės.

Tuo tarpu tokia analizė leistų planus, projektus ir reiškinius vertinti vadovaujantis ne emocijomis ar fobijomis, bet racionaliais neigiamų ir teigiamų padarinių įvertinimais ir gautųjų bendramačių įvertinimų palyginimu.

Emigracijos reiškinio demonizavimas ir ypač referendumas naujos AE statybos klausimu yra patetiškai iškalbingi tokios analizės trūkumo paliudijimai.

Kokį vaidmenį formuojant Lietuvos ekonominę politiką vaidina mūsų mokslininkai? Ar politikai ir valdžia atsižvelgia į mokslininkų nuomonę? Kita vertus – ar pačių mokslininkų pozicija šiuo klausimu yra vieninga? Dažniausiai ekonominius klausimus komentuoja mokslininkai praktikai (bankų,

draudimo kompanijų darbuotojai ar patarėjai), o mokslininkų teoretikų negirdėti.

Atrodo, kad formuojant Lietuvos ekonominę politiką mūsų mokslininkai dalyvauja tik epizodiškai – ir tai daugiau kuriant ilgalaikes strategijas negu taktinius ūkio politikos sprendimus. Ir ne nuostabu – juk Lietuva nebeturi netgi ekonomikos mokslinių tyrimų instituto (LMA Ekonomikos institutas uždarytas kaip tik krizės pradžioje), „smegenų centro“, kuris galėtų nuolat verifikuoti valstybės ekonominės politikos sprendimus ir teikti pasiūlymus.

Deja, šiandien Lietuvos ekonomistų tyrimų laukas yra nepaprastai fragmentiškas, o svariai, ne autoritetais, bet tyrimais pagrįstai nuomonei suformuoti reikia su-telktinių ne pavienių ekonomistų, bet jų kolektyvų pastangų. Tokių specializuotų tyrimų, skirtų makroekonominėms problemoms nagrinėti, trūksta. Todėl viešojoje erdvėje dažniausiai skamba ne ekonomistų analitikų, bet „pokalbių šou ekonomistų“ pasisakymai, paremti paviršutiniška statistika arba nuorodomis į šen bei ten pasiskaitytus, dažnai vienas kitam prieštaraujančius kitų ekonomistų pareiškimus. Nuomonių įvairovė nėra blogai, bėda yra ta, kad viešajame ekonominiame diskurse išsakomos nuomonės dažnai yra persmelktos vienos ar kitos (kairiosios ar dešinėsios) ideologijos, kuri tokiais atvejais veikia kaip arklio akidangčiai, sumažinantys regėjimo lauką.

Šiomis aplinkybėmis tai, kad dauguma universitetuose dirbančių mokslininkų ekonomistų yra linkę susilaikyti nuo išsamiais tyrimais neparemtų lengvabūdiškų „improvizacijų“ konkrečių ekonomikos klausimų tema, laikyčiau jų mokslinio sąžiningumo, o ne kompetencijos stokos liudijimu. ■

Nebenaikinkime Lietuvos kaimo

Jonas Siaurukas

Manau, kad žemės ūkio ir smulkios nuosavybės ne-žlugdymas yra vienintelė kol kas reali galimybė sulėtinti ir mūsų tautos nykimą.

Ar tikrai mes tokie neturtingi? Ar galime greitai įveikti masinį skurdą, į kurį mus įstūmė neapgavota, liberali ekonominė vidaus ir užsienio politika? Manau, kad šiuolaikinis mokslas ir technika sudaro neblogas galimybes, duoda šansą visoms tautoms, net jei pasaulinių resursų pasiskirstymas labai netolygus. Bet apie tai kita kartą.

Bet vienas dalykas yra skubiai taisytinas (nors ne viską begalima atitaisyti), skubus, svarbus, neatidėliotinas, jau seniai subrendęs. Svarbiausia, jam spręsti nereikia jokių investicijų, reikia tik atsisa-kyti biurokratiškas prietarus.

Mes turime neįkainojamą turtą – Lietuvos žemę. Ji – ne prekė, rinkos kaina jos neįmanoma įkainoti, nes tai tautos namai, vieta gyventi. Tam tikra derlingiausios žemės dalis, be abejo, turi būti skirta stambiajam, našiam, prekybiam ūkiui vystyti. Bet didžioji Lietuvos žemės dalis galėtų būti amžina Lietuvos žmonių šeiminė, neapmokestina nuosavybė, skirstoma ne pagal rinkos dėsnius.

Daug metų apie tai diskutavau su bičiuliais. Kai kurie jų mano, kad smulki nuosavybė, smulkus verslas nėra socialdemokratų tema, socialistai, esą, turi būti tik už samdomųjų darbininkų ir tarnautojų interesų gynimą. Tebegaji „marksistinė“ ar liberali tradicija, kad smulkus ūkis pasmerktas

žlugti, kad jį turi išstumti stambus, efektyvus, prekybinis ūkis.

Tačiau tokia pažiūra reiškia, kad net ir demokratinio socializmo sąlygomis neturi būti tikrai laisvų, pasiturinčių žmonių. Tai reiškia ne ką kita, kaip „skurdo socializmą“, kaip turto sukonzentravimą tik nedidelės saujelės monopolistų rankose. Atimama visuomenės daliai galimybė gyventi ramų, nepriklausomą gyvenimą, tinkamai auginti vaikus. Atimama galimybė gerus atlyginimus gaunantiems miesto žmonėms tinkamai savo pinigus investuoti, taupyti, susikurti gerą ateitį. Žlugdomas tikras, savo turtą turintis vidurinis sluoksnis – tautos ir valstybės stabilumo, demokratijos, laisvės atrama. Be to, naikinamas genetinis kaimo augalų ir gyvūnų, tiek naminių, tiek laukinių, paveldas.

Tokia Lietuva nepatraukli net patiems patriotiškiausiems lietuviams. Kartais veidmainiškai teigiama, kad „turėti“ negerai, kad reikia „būti“, atiduoti visas jėgas visuomeinei naudingam darbui, kūrybai. Tuo

tarpu visą žemę susigrobę stambieji žemvaldžiai (jiems „turėti“ yra gerai?) didžiąją dalį kaimo paverčia bedarbiais, valkatomis, emigrantais. Žinau ne vieną ūkį, kur naujųjų latifundininkų ūkiuose dirba vos keletas žmonių (viename ūkyje 300 ha apdirba du traktorininkai), gi visas kaimas šalia yra bedarbiai. Tiksliau, buvo, nes liko vieni seniai, jaunimas emigravo į užsienius – mieste darbo irgi nėra.

Sutinku, kad smulki nuosavybė, smulkūs ūkeliai kol kas negali duoti didelės ir vertingos produkcijos (ateityje gali, nes galima išvystyti turizmą) – kad dabar ekonomiškai tai gali turėti tik nedidelę reikšmę. Ta ūkio sfera, kaip vykusiai pastebėjo Vytenis Andriukaitis, turėtų būti vadinama socialiniais ūkiais. Reikia neužmiršti ir puikaus Izraelio pavyzdžio, kur kibucai pavertė šalį žydiniu sodu. Ar negalėtų ir mūsų smulkūs ūkiai susikoooperuoti, žinoma, ne per prievartą, įkurti savo kooperacinę perdūrimo ir prekybos sistemą, kuri leistų jiems parduoti savo ypač ►

Buvo kaimas ir kaimo nėra... A. Bitvinsko nuotr.

► geros kokybės produkciją?

Nemaža tautos dalis Lietuvos žemėje gali gyventi puikiai, geriau net už švedus ar amerikonus. Tik nereikia jiems trukdyti, nebereikia toliau žlugdyti Lietuvos kaimo, nereikia klausyti laisvosios rinkos trubadūrų giesmių. Apskritai, nereikėtų stambiojo ūkio kurti per prievartą, mokesčių pagalba sužlugdant smulkį. Tai antikonstituciška ir vargu ar tikrai pažangu. Juk tik tankiame miške išauga tiesus medis. Gali būti, kad apskritai robotų ir informatikos amžiuje smulkiam ūkiui ar smulkiam kooperuotam ūkiui priklausys ateitis, todėl gerąja prasme „individualisto“ išugdymas yra didelis visuomenės turtas, nes būtent tokie žmonės yra kūrybingiausi, politiškai aktyviausi, bet tokiais būti ir tapti jiems reikia būti turtiniu požiūriu bent minimaliai nepriklausomiems nuo „darbdavių“.

Tai, kas jau daug dešimtmečių vyksta Lietuvos kaime, yra mūsų tradicinio gyvenimo būdo, mūsų kultūros ir inteligentijos šaknų naikinimas. Jis prasidėjo jau seniai, sovietiniais laikais masinio girtuokliavimo ir vagysčių plitimu, bet Sąjūdžio atneštais laikais padėtis beveik nepagerėjo, o kai kuriais atvejais net pablogėjo. Turiu omenyje neapgalvotą kolūkių panaikinimą, turto išgrobstymą, masinę emigraciją iš kaimo. Tai jau nebe vienkiemų iškėlimas į gyvenvietes, bet viso kaimo ištuštėjimo metas. Iš kitos pusės, įvyko savotiška „smulkiaburžuazinė socialistinė revoliucija“, žmonės gavo mažus sklypelius, kiti atsėmė didesnius savo tėvų žemės ūkelius. Bet niekam nerūpėjo, kaip padėti organizuoti visą produkcijos gamybos, kooperacijos, pardavimo ir t.t. sistemą. Smulkus ūkis buvo pasmerktas žlugti.

ES parama, kad pasaulis nepamatytų netvarkingų laukų, buvo skiriama „nušienavimui“ (kuriam beveik visa parama ir būdavo su-naudojama), bet kam bus skirtas tas šienas, niekam nerūpėjo... Kartais smulkusis kaimo ūkis griaua-

mas beveik sąmoningai, mokant išmokas už atsisakymą gaminti pardavimui pieną...

Bet didžiausią žalą kaimui ir smulkiajai nuosavybei ir smulkaus ūkio plėtrai padarė didžiuliai biurokratiniai trukdžiai. Juk užuot nušienavus „dvihektarius“ galima buvo leisti jiems apaugti kad ir mažais miškeliais, jie kompensuotų dabar Lietuvoje masiškai kertamų miškų nuostolį. Net kaimiečiams stinga malkų. Bet miškams, medienos ir kuro „fabrikams“, neleidžiama augti, reikalingi „projektai“, tarsi drebulės ar beržai nebūtų puikūs, naudingi, savaime plintantys medžiai. Be to, žmonės galėjo ir kitokių, vertingesnių medžių pasisodinti, jei jiems nebūtų buvę trukdoma. Lietuvos žmonės tiesiog laikomi kvailiais, kuriuos reikia per ekonominę ar biurokratinę prievartą varyti į pažangos rojų, o iš tikrųjų pažangai taip trukdoma. Taip tauta varoma į masinio nedarbo, masinės emigracijos pragarą.

Pagrindinis „liberalus botagas“, šalia „demokratinio“ biurokratizmo, varantis mūsų tautą į tą išnykimą, yra turto mokesčiai, neapgalvoti, per dideli, nepagrįstai per daug įkainojant žemę ir pastatus „rinkos“ verte. Žemė negali turėti objektyvios rinkos vertės, nes ji didžiąja savo vertės dalimi nėra sukurta žmonių darbu. Tai pagrindinė, neįkainojama (kiek kainuoja laisvė?) politinė vertybė, juk visi karai vykdavo dėl teritorijos, dėl žemės.

Maloniai nustebau išgirdęs naujojo premjero Algirdo Butkevičiaus žodžius, kad su turto mokesčiais reikia elgtis labai apgalvotai. Buvau girdėjęs jo pastabą Klaipėdoje, kad reikia remti tuos, kurie moka mokesčius, tai yra, stambųjį verslą. Mūsų visų gerbiamas premjere, ne tik apgalvotai reikia elgtis, bet ir skubiai taisyti ankstesnės valdžios metu priimtus neapgalvotus, žalingus turto mokesčių įstatymus. Jie turėtų būti paprasti, nedideli, skaičiuojami nuo žemės ploto, o ne nuo rinkos vertės.

Kai kurie vargšai pavydi pasiturintiems. Pavydas – godumo brolis. Kad būtų kuo mažiau tokio pavydo, pasiturinčiųjų skaičių reikia didinti, kitaip sakant, sudaryti žmonėms sąlygas tapti pasiturinčiais. Kaip kitaip sukurti gerovės visuomenę? Bet yra ir pasiturinčių vargšų, kurie turėdami savo nekilnojamąjį turtą, nebežino, kaip reikės sumokėti mokesčius, nes gauna labai mažas pajamas. Išleisti tam visas santaupas, nepasilikti net laidotuvėms?

Štai mano kaimynas turi gražų, didelį namą Palangoje. Jo namą įkainavo daugiau nei milijonu litų. Bet jis pensininkas, neturi iš ko susimokėti mokesčių. Nori tą namą parduoti (už įkainotą kainą). Niekas neperka... O tas namas net dviejų kartų (jo ir jo tėvų) darbu, apsukrumu, gabumu pasistatytas. Nejau būtų moralu per mokesčius tą jo namą atimti?

Nemažai žmonių, daug metų atidavę darbu kaime, tapo „dvihektariais“ ar „trihektariais“. Kartais net nuskriausdami tikruosius buvusius savininkus, nes ties sklypeliai pateko į zonas šalia gyvenviečių. Tai irgi kelia buvusių „tikrųjų“ savininkų pyktį. Ar verta pykti? Juk tie žmonės gyveno ilgus dešimtmečius kaime tada, kai beveik visi norėjo iš kaimo pabėgti, patogiausiu įsikurti mieste.

Nebenaikinkime Lietuvos kaimo. Dar daugiau – sudarykime jam sąlygas atsikurti. Nefantazuojau, kad valstybė gali daug padėti. Bet gali netrukdyti. Juk paprastam žmogui sudėtinga įveikti biurokratinis trukdžius statyti gyvenamuosius ir ūkinius pastatus, auginti miškus, kasti šulinius, gręžti gręžinius ir tvenkinius, gal net medžioti, auginti žuvį ir žvejoti savo žemėje. Juk net vienas Seimo pirmininkas prarado darbą dėl to, kad bandė gražiuoju susitarti, kad pigiau ir greičiau nubrėžtų sklypelyje vieną liniją. Tik vieną liniją. O jos vienoje pusėje – Lietuvos kaimo sužydėjimas, atsigavimas, kitoje – tautos nykimas, Lietuvos žemės pardavimas. ■

Įvykiai dar tik prasideda

Petras Eidukevičius

Kas galėjo pagalvoti, kad bus tokia audringa 2012 metų pabaiga. Žinojome, bus rinkimai. Keisis valdžios. Ir toliau šviesesnės ateities viltis nešvies, kol taip auga ir auga skolos. Rimtų permainingų, orientuotų į tą šviesesnę ateitį, stabdant skolas – vilties griovėjas, partijų programose prieš rinkimus nesimatė net užuominų... Ir še tau – „dangus griūva“. Kad taip į gera.

Daug netikėtų posūkių visose valdžios grandyse. Pradžią padarė Prezidentė.

Toks kategoriškas Prezidentės prieštaravimas Darbo partijos dalyvavimui A.Butkevičiaus kuriamoje vyriausybėje kaip mat susilaukė pilietinio įvertinimo. Prezidentės reitingai nučiuožė žemyn. Paaikškinti nesunku. Darbo partiją sudaro ne vien vadovai ir šešėlinių veikų veikėjai, šioje partijoje yra daugybė padorių piliečių, kuriuos negalima vienu „galvų kapojimo“ kirčiu ištrinti iš politikos. Negalima ištrinti ir balsavimo rezultatų. Nors yra su kuo kovoti. Tik ne su partija, o su balsų tiesioginiais ir netiesioginiais pirkimais, finansiniais „juodųjų buhalterijų“ nusikaltimais, korupciniais užslaptintais politikų ir verslų sandoriais.

„Balsų pirkimas“ neatsirado vien per šiuos rinkimus. Moralės, padarumo stoka politikoje per šiuos rinkimus suvešėjo į rimtą recidyvą. Ši moralės, padarumo stoka politikoje atspindi panašų padarumo deficitą ir gyvenime. Apklausoje net daugiau kaip 60 procentų Lietuvos gyventojų pateisina kontrabandą.

Todėl nereikėtų stebėtis, kad tiek daug rinkėjų per rinkimus pasirinko dėl „juodosios buhalterijos“ teisiamą partiją. Tik pasmerkiant

patį nusikaltimo faktą, gal reikėtų dėmesį sutelkti ne tiek kaltų paieškai, kiek pastangoms, kaip padorumą gražinti į jai deramą vietą visuomenėje ir bent vienu iš svarbesnių reikalavimų politikui profesionalui.

Daugelio smerkiamą Prezidentės akibrokštą naujai koalicijai – neprileisti Darbo partijos prie valdžios – galima vertinti ir kaip neįprastą, „nesuprastą“ aukštesnio padarumo reikalavimą politikoje. Šis akibrokšto pasekmės jau kalba pačios už save. Prezidentės perspėjimas Darbo partijai turėjo ir teigiamų pasekmių. V.Uspaskichas pakeitė viešą retoriką iš atsinaus požiūrio į balsų pirkimą, kaip nevertą dėmesio prasižengimą, į jų pasmerkimą. Po šio perspėjimo kova su balsų pirkimais griežtesniu įstatymu Seime atvirų priešininkų jau neturės. Ir svarbiausia, sustiprėjo viešoji neigiama nuomonė dėl netiesioginių balsų pirkimų, kai rinkėjų palankumas perkamas dovanomis, nemokamais koncertais, neatsakingais reklaminius brūkaliais. Sustiprėjo ir partijų socialinio ideologinio apibrėžtumo svarba. Atsiranda geresnės prielaidos rinkėjų pasirinkimus nukreipti ne pinigais, bet programiniais pasiūlymais, konkrečių darbų projektais.

Socialdemokratai, atsilaukę prezidentūros spaudimui ir sudarę su darbiečiais koaliciją, tuojau pat buvo įvertinti reitingų šuoliu aukšty. Tai nereiškia, kad rinkimų laimėtojai viską darė pavyzdinčiai. Jeigu ir galima socialdemokratams papriekaištauti, tai pirmiausia dėl buvusio ideologinio neapibrėžtumo svarbiausiu valstybei mokesčių klausimu. Vakaruose mokesčių progresinį pobūdį, kaip privalomą, pripažįsta visi, gal tik išskyrus bankams tarnaujančius ekspertus. Pas mus ir

dabar per TV gali išgirsti absurdo teiginius be argumentuoto atkirtio, tylinč socialdemokratams, dėl „progresinių žalos vidurinei klasei“. Dalis, daugiausia didžiųjų miestų, rinkėjų (kur, beje, už socialdemokratų mažiausiai balsuojama), kaip ir dalis politinių apžvalgininkų, tokį ideologinį neapibrėžtumą ne vien mokesčių klausimu laikė socialdemokratų tarnavimo stambiajam kapitalui požymiu.

Minėtas socialdemokratų ideologinis silpnumas gal jau lieka istorijai? Eurokomisaras A.Šemeta savo siūlomam finansinių sandorių mokesčiui gavo naujo Premjero pritarimą. Sandorių mokesčiui A.Šemetos teikimu pritarė Europos Parlamentas, ir tik 11 ES valstybių. Be Lietuvos – buvusio A.Kubiliaus vyriausybės dėka. Šiam progresyviu simbolinio dydžio mokesčiui labai priešinasi Švedijos bankai, pasinaudodami Švedijos vyriausybe. Priešinasi visur ir visi rinkos stiprieji.

Tik pažangai – ekonomikos balansui ir stabilumui, norint mažinti skurdą, pasiekti kito kelio nėra, kaip bent suvienodinti Darbo ir Kapitalo mokesčių našta. Dabar visur pasaulyje ta našta Darbo nenaudai. Dabar visur, pirmiausia ES, proporcijas bandoma taisyti. Tik Lietuvoje, kur spaudžiami silpnieji, proporcijos siaubingos. Mūsų samdomųjų mokesčiais „Sodrai“ ir sveikatos draudimu bei PVM su akcizais sudaro apie 60–80 proc. pajamų, nedarbo gi pajamos apmokestintos 0–20 proc., neskaitant PVM ir akcizų. Šie yra regresiniai mokesčiai ir labai naudingi didesnių pajamų savininkams. Jie – tiek kartų mažesni atžvilgiu pajamų, kiek kartų didesnės pajamos. Tokie žiauriai ►

► regresiniai mokesčiai sudaro apie 60 proc. visų mokesčių.

Yra ką veikti centro kairiajai naujai Vyriausybei. Teks naujajai daugumai iš esmės užsiimti pačiu nedėkingiausiu ir pavojingiausiu politikams mokesčių – valstybės finansavimo pagrindų klausimu. Mokesčių srityje akis bado akivaizdus įteisintas absurdas, kai rinkos stiprieji – turtingesni moka mažesnę procentą nuo savo pajamų lyginant su rinkos silpniesniais.

Absurdišku nesusipratimu tenka laikyti laisvarinkininkų, ypač jų tuobadūro R. Vainienės, tapusios nuolatine Lietuvos radijo komentatore, kalbas, kad progresiniai nenaudingi vidurinei klasei. Liberalizmo avangardas JAV pasižymi aukšto progresyvumo visuotinai veikiančiais mokesčiais, kurie kaip tik ir išaugino stiprią vidurinę klasę. Amerika neturi žiauriai regresinių PVM, akcizų. Visur stengiamės mokyti iš Amerikos, tik ne mokesčių srityje.

Dar viena amerikietiška pamo-

ka: progresiniai mokesčiai efektyviai veikia tik tuomet, kai yra visuotinė pajamų ir turto apskaita. Gali būti, kad Lietuvoje didžiausia kliūtis tikrų progresinių JAV ar skandinavų pavyzdžiu įvedimui yra masiškai paplitusi šešėlinė ekonomika, kuriai su visuotine apskaita yra labai nepakeliui. Tačiau, siekiant efektyvios ekonomikos – didesnių algų ir pensijų, be progresinių ir šešėlių naikavimo visuotinė apskaita neišsiversime.

Gaila tikrai, kad tokios nenusėjamoms savo ateitimi Vyriausybės, kaip ši A. Butkevičiaus, dar nebuvo. Išsprogdins Darbo partija koaliciją ar ne? Tam pavojaus yra dėl požiūrio į parlamentarų imunitetą. O gal mums vertėtų orientuotis į tas pažangiąsias valstybes, kur tokio imuniteto apskritai nėra? Logika sako, kad imunitetas reikalingas tik „susitepusiems“. Akivaizdžiu nusikaltimų įkalčių viešosios nuomonės teismui yra daugiau nei reikia.

Pravieniškių kalėjime pirkti bal-

sai Darbo partijos ir penkių jos narių naudai gula neginčijamu įkalčiu nelemtoje „juodosios buhalterijos“ byloje. Ten išleista apie 175000 litų – tiek kainuoja 3500 balsų po 50 litų. Atsitiktiniam Darbo partijos entuziastui ar kokiam provokacijai tokia suma yra akivaizdžiai per didelė. O ir pats V. Uspaskichas prisipažino („Respublika“, 2012 12 15), kad egzistavo „juodoji buhalterija“ ir į ją partijos aktyvistai sumokėdavo po 10 proc. savo atlyginimo, sunešdami per metus iki 250 tūkst. litų. Tik tenka priminti jam, kad ta byloje minima 25 milijonų suma tokiu būdu susidaro per 100 metų. Akivaizdžiai yra ir kitų šaltinių.

Darbo partijos vadovo portretą be pagražinimų, neskaitant cirkų Seime „imuniteto“ svarstyme, užbaigia ir toks jo prisipažinimas „Respublikoje“: „Nejaugi aš, per metus uždirbantis po 40–50 mln. litų, pradėsiu šūdeliauti dėl kelių milijonų“.

Tenka tik paklausti: „O kur gi mokesčiai nuo jų?“ Ir atsistūti. ■

Kairiosios politikos sargyboje

DEMOS kritinės minties institutas, sveikindamas sklandaus valdžios pasikeitimo Lietuvos Respublikoje faktą bei stebėdamas naujosios valdančiosios koalicijos formavimąsi, yra paskelbęs memorandumą „Nauja valdančioji dauguma ir kairiosios politikos plėtra“.

Jame pabrėžiama, kad DEMOS institutas tęsia savo misiją toliau formuluoti ir skleisti aktualias, savalaikes kairiąsias vertybes nepriklausomai nuo bet kokių partinių interesų, valstybės pareigas atliekančių asmenų, puoselėti kritinės minties, viešo disputo kultūrą, priešintis bet kokioms melo, netolerancijos, korupcijos, stagnacijos ar diskriminacijos apraiškoms Lietuvos visuomenėje ir Respublikoje.

Memorandume patvirtinama, kad NAUJOJI KAIRĖ ir DEMOS kritinės minties institutas visada buvo ir lieka kritiški bet kokios demokratiškai nekontroliuojamos valstybinės politikos, veiklos atžvilgiu; kad KAIRIOJI politika Lietuvoje, kaip kritinės kairiosios minties išraiška per išvaduojantį nuo įvairiopo engimo veiksmą, nėra sovietų režimo palikimas – tai ilgalaikis, nuolatinis uždavinys kurti modernią ir gilią demokratiją kartu su partneriais Europoje ir kitur pasaulyje.

Memorandume reikalaujama, kad naujoji Respubli-

kos valdžia:

1. realiais sprendimais vykdytų savo pažadus gerinti Lietuvos žmonių socialinę, sveikatos apsaugą;
2. gintų ir tenkintų mažas pajamas ar pašalpas gaunančio žmogaus interesus išgyventi ir išlikti žmogumi;
3. gintų dirbančiųjų ir jų išlaikomų žmonių interesus nenuskursti bei turėti tenkinantį asmeninį, šeimos gyvenimą;
4. gintų darbo rinkos dalyvius nuo laisvosios rinkos Lietuvoje kuriamo skurdo ir engimo;
5. gintų Lietuvos viešąjį sektorių, viešąsias paslaugas ir erdves nuo demokratiškai nekontroliuojamos, korupcinės, žalojančios žmonių gyvenimo aplinką privatizacijos;
6. gerbtų bet kurioje Lietuvos vietoje, bet kuriuo lygiu pareikštą demokratinę žmonių valią, išreiškiamą rinkimuose ir referendumuose;
7. gerbtų, skatintų ir stiprintų Lietuvos piliečių ir gyventojų asociacijas, profesines sąjungas ir nevyriausybines organizacijas, skirtas demokratijai, žmogaus teisėms ir socialiniam solidarumui bei teisingumui gilinti;
8. visiškai sugrąžintų teisinę galimybę rengti mitingus ir streikus, kuri buvo atimta iš Lietuvos žmonių atskirais teisum sprendimais ir jų lemta teisine praktika. ■

Tautos nelaimė ar pavojingo garo išleidimas?

Algimantas Brazaitis

Istorikai bando surasti lietuvių emigracijos požymių dar viduramžiais, siedami dažniausiai šį reiškinį su religine priešprieša, reformacija, didikų rietenomis, vis dėlto tai nebuvo visuotinas reiškinys. Lietuvius pradėta vadinti emigrantų tauta tik XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, kai prasidėjo ekonominė emigracija, nuspalvinta 1863 m. sukilimo ir 1905 m. revoliucijos. Tai buvo pirmoji emigracijos banga, kuri nuplukdė lietuvius ne tik už Atlanto, bet ir į labiau industrializuotas Rusijos gubernijas.

Amžių sandūroje Rusijoje gyveno apie 300 tūkstančių lietuvių. Iki 1914 m. ten jų padaugėjo net 74 tūkstančiais. Kai kurių tyrinėtojų duomenimis, 1880–1914 m. į JAV atvykusiųjų lietuvių buvo apie 400 tūkstančių. Per pirmąją masinės emigracijos bangą šiek tiek lietuvių atsirado ir Anglijoje – apie 4000, Škotijoje – apie 8000, Kanadoje – apie 4000.

Antroji masinės emigracijos banga įsisiūbavo 1920–1940 metais. Ją sukėlė nepriklausomos valstybės kūrimo sunkumai, vargana karo nualintų miestų padėtis, primityvi pramonė, silpnas žemės ūkis, daugybė mažžemių ir bežemių. Valstybė ir silpnas verslas nesugebėjo darbu aprūpinti nei miestų, nei kaimų varguomenės. Ši ryškiai ekonominė emigracija buvo labiausiai nukreipta į JAV, kur jau buvo palyginti nemažai lietuvių kolonijų. Tuo laiku iš Lietuvos duonos ieškoti į JAV išvyko daugiau nei 100 tūkstančių lietuvių. Ir būtų

iškeliavę dar daugiau, jeigu prezidentas F. Ruzveltas, tramdydamas Didžiąją depresiją, nebūtų faktiškai uždraudęs imigracijos, nustatydamas jos minimalias kvotas ir griežtas atvykimo į JAV taisykles. Apribojus galimybę patekti į JAV, lietuvių keliai pasuko Pietų Ameri-

Nuo 3,7 milijonų 1989 m. Lietuva sumažėjo iki 2,9 milijonų 2013 metais. Tai pats tragiškiausias reiškinys mūsų tautos gyvenime.

kos link. Ten, į Argentiją, Braziliją, Urugvajų ir kitas Pietų Amerikos šalis, 1933–1940 m. patraukė apie 50 proc. Lietuvos emigrantų

Trečioji, 1944–1945 m. emigracijos banga buvo labai specifinė. Baigiantis karui Lietuvą paliko apie 60 tūkstančių politinių pabėgėlių, pasitraukusių į Vakarus. Daugiausia buvę smetoninės Lietuvos aukšti valdininkai, kariškiai, inteligentijos atstovai ir hitlerinių okupantų rėmėjai, pabūgę sovietinių represijų.

Šiek tiek panaši į antrąją, tačiau nepalyginama savo mastais, yra ketvirtoji lietuvių emigracijos banga, kuri įsisiūbavo 1990 m. atkūrus nepriklausomybę ir pradėjus neatsakingai griauti šalies socialistinio ūkio struktūras, paleidus nevaldomą liberalų primestą privatizaciją, kuria labiausiai pasinaudojo nusikalstamos grupuotės, tokios kaip EBSV, kaip dekanidžių klanas Vilniuje, daktarų – Kaune, tulpinių bei šmikinių – Panevėžyje, gaidjurginių bei laivyno privati-

zatorių – Klaipėdoje. Su apmaudu tenka prisiminti ir gėdingą „Mažeikių naftos“ aferą, siekiant „prie vamzdžio neprileisti Ivano“, ir „Lietuvos dujų“ pardavimą „Gazpromui“, ir bankų bei investicinių kompanijų aferas, ir ryškėjančias naujas ekonominių nusikaltimų kryptis – kyšininkavimą, biudžeto bei ES lėšų grobstymą. Beveik visuose miestuose ir miesteliuose pridygo laukinio kapitalizmo piktžolių. Su jomis iki šiol labai sunkiai ir neryžtingai kovojama. Tokia ne kūrimo, ne reformavimo, ne ekonominių ir socialinių santykių tobulinimo, bet griovimo politika be darbo ir geresnio gyvenimo perspektyvų paliko šimtus tūkstančių darbo žmonių.

1989 m. surašymo duomenis, Lietuvoje gyveno 3,7 milijono žmonių. Jau pirmaisiais „reformų“ metais Lietuvą paliko daugiau nei 80 tūkstančių. Bėgo visur: į JAV pas gimines ir artimuosius, į Ispaniją pamidorų skinti, į Airiją kopūstų auginti, net į Rusiją ir Baltarusiją kartu su išvedama iš Lietuvos tarybine kariuomene. Tačiau neregėtus mastus emigracija įgijo Lietuvai įstojus į ES ir šios sąjungos didžiosioms valstybėms panaikinus vizų režimą naujų jos narių piliečiams.

Kalta ne tiek laisvo žmonių judėjimo galimybė, kiek Laisvosios rinkos instituto įpiršta liberali nusikalstama politika, daug kainavusi mūsų šaliai, jos miestams bei kaimams. Kaimai apskritai beveik neteko jaunimo. 2011 m. atlikus gyventojų apklausą buvo konstatuota, kad Lietuvoje jau sunku surasti šeimą, kurios giminės ar ►

► draugai nebūtų emigravę. 2011 m. nustatyta, kad 84 proc. gyventojų artimieji yra išvykę gyventi į užsienį. O kiek jų netekome per 2012 metus, kai emigracija dėl konservatorių ir liberalų ūkinės politikos buvo ypač aktyvi?

Vien tamsiomis spalvomis piešti visą praėjusi dvidešimtmetį nenorėčiau. Pripažinkime, kad per tuos metus ne vien nukaltėliai siautėjo. ES lėšų dėka pavyko išsaugoti ir net pagerinti magistralinius kelius, praturtėjome automobiliais, pradėjo dirbti viena kita, dažniausiai užsienio kapitalo, šiuolaikiška įmonė, miestai pagražėjo naujos architektūros namais, net privačiame gyvenime plačiai paplito informacinės technologijos, mobilieji telefonai, internetas.

Bet tai nublanksta prieš didžiausią nelaimę – masinę emigraciją.

Nuo 3,7 milijonų 1989 m. Lietuva sumažėjo iki 2,9 milijonų 2013 metais. Tai pats tragiškiausias reiškinys mūsų tautos gyvenime.

Kaip jis atsispindi demografinėje mūsų miestų statistikoje? Pateiksiu tik keletą pavyzdžių. Štai Vilnius, kuriuo politikai mėgsta didžiulis kaip klestinčiu miestu. Mūsų sostinės demografinės raidos viršūnė buvo pasiekta 2005 metais. Tuomet čia gyveno 577000 žmonių. O 2012 m. liko tik 523000. Kaunas daugiausiai gyventojų turėjo 1989 metais – 419000, o dabar liko tik apie 311000. Klaipėda, neva klestinčios uostamietis, aukso metus gyveno 1992–aisiais, kai buvo prisikaičiuojama 207000 gyventojų. Dabar – tik 160000. Didmiesčio statusą prarado Panevėžys, 1989 m. turėjęs 126480 gyventojų, o dabar jau nepriskaičiuojantis ir 100000. Prie didmiesčio statuso praradimo ribos artėja ir Šiauliai, 1989 m. turėję 146000 gyventojų.

Taupydamas žurnalo plotą nepateikiu demografinės raidos statistikos mažesniuose miestuose, miesteliuose ir kaimuose. Ten skaičiai dar liūdnesni – nerasi-

mė vieno nenukentėjusio, nesumažėjusio. Tarp išlikusių gyventojų vyrauja senoliai, darbo nesurandancio jaunimo likučiai arba dėl nedarbo ir nusivylimo degradavę buvę kolūkiečiai.

Tai leido analitikams viešojoje erdvėje prabilti apie lietuvius, kaip nykstančią tautą.

Štai tarptautinė rinkos tyrimų kompanija „Euromonitor International“ spaudai išplatintame pranešime teigia, kad pagal depopuliaciją Lietuva ir Latvija artimiausiam dvidešimtmetyje bus paskutinėje vietoje Europoje. Baltų ainiai sparčiai nyksta. 2030 m. Lietuvoje liks tik 2,8 milijono gyventojų, Latvijoje – 1,7 milijono. Tai neva daugiau abejotomis prognozėmis. Jos gana optimistiškos. Turbūt šios kompanijos specialistai tiki, kad vis tik pagerės gimstamumo ir mirštamumo balansas. Juk numatomas nedidelis mažėjimas: nuo 2,9 milijonų 2013 m. tik iki 2,8 milijonų 2030 metais. Vadinas per 17 metų Lietuvoje sumažės gyventojų vos 100 tūkstančių. Tai reiškia, kad palyginus su dabartiniu dešimtmečiu, kai kasmet emigrudavo po 30–40 tūkstančių, ateityje faktiškai prognozuojamas demografinės situacijos stabilizavimasis; emigrantų ir imigrantų srautai beveik susilygins. Tikimės, kad ir socialdemokratų politika, siekiant stabdyti emigraciją ir mažinti jaunimo nedarbą, duos šokių tokių rezultatų.

Nejaugi iki 2030 m. emigracija sumažės?

Nejaugi pradės masiškai grįžti į Tėvynę išvykusieji?

O gal, pripažįstant nenugalimus globalizacijos reiškinius, tikimasi, kad tokia gera geografiniu ir klimatinu požiūriu Lietuvos erdvė neliks tuščia dėl kito reiškinio – imigracijos? Nors apmaudu, bet tuomet reikėtų pripažinti, kad ateities Lietuva taps panaši į kai kuriuos Olandijos, Prancūzijos ir kitus Vakarų Europos globalizuotus miestus, arba į lietuvių pamėgtą Londoną, kur istoriniai čiabuviai

jau tampa mažuma.

Sunku patikėti, kad netenkanti jaunimo valstybė galėtų pasiekti Vakarų valstybių gerovės lygį.

Lietuviai, įvairių emigracijos bangų užgrūdinti, pelnytai vadinami viena labiausiai linkusių emigruoti tautų. Juk jau dabar net 40–tyje valstybių yra lietuvių bendruomenės. Jos aktyvios ir stiprėja Airijoje, Anglijoje, JAV, Vokietijoje Ispanijoje, Prancūzijoje, Norvegijoje, Švedijoje, atgimsta Argentinoje, Australijoje, Baltarusijoje, Lenkijoje, Belgijoje, Brazilijoje, Italijoje, kuriasi Estijoje, Graikijoje, Gruzijoje, Moldovoje, Naujojoje Zelandijoje, Norvegijoje, Olandijoje, Rusijoje, Ukrainoje, Uzbekijoje ir kitur. Naujosios emigracijos bangos atstovai įvairiuose kraštuose steigia savas mokyklas, kultūros židinius, leidžia savąją spaudą, kuria internetinius tinklus ryšiams su Lietuva palaikyti. Žodžiu, mūsų tautos tarptautinė bazė stiprėja, tad gal lietuviai, kaip kita pati judriausia pasaulio tauta – žydai, vis tik neišnyks.

O gal kito kelio neturime, gal emigracija yra susikaupusio garo išleidimas, kad nesprogtų nepriklausomybę atkūrusi valstybė? Juk ji nepajėgi tiek žmonių aprūpinti darbu, suteikti jiems šiuolaikišką uždarbį ir socialines paslaugas, sudaryti sąlygas stabiliai tautos reprodukcijai.

Gal susitraukti, sumažėti mums yra istorinė būtinybė?

Kolektyvizmą pakeitė liberalų išaukštintas individualizmas. Verslininkai, nuo kurių daugiausiai priklausoma šios problemos sprendimas, galvoja tik apie savo pelnus, net pigią darbo jėgą įsivežti iš trečiųjų šalių. O jei sugrįžusių šimtų tūkstančių tautiečių valdžia nepajėgtų įdarbinti, nemokėtų jiems padorių atlyginimų, tai net NATO neapsaugotų Lietuvos nuo maišto. Abejotinos galimybės sustabdyti emigraciją. Dar labiau abejotinos viltys atstatyti buvusį gyventojų skaičių. ■

Moralinių cenzorių pirtis

„Po pirties“

Albinas Kosciūška

Romantinės E.Riazanovo komedijos „Po pirties“ žiūrėjimas man tolygus gėlių dėjimui ant tremtį parašais tvirtinusio stalinisto kapo, išdidžiai viešai pareiškė *Delfi.lt* R. Sadauskas-Kvietkevičius, pasipiktinęs tuo, kad Naujųjų metų dienomis Lietuvos komerciniai televizijos kanalai rodė rusiškus kino filmus – tai esą skatina nostalgiją sovietinei praeičiai. Be abejo, galima sutikti, kad mūsų televizijoje gausu rusiško kino „vesternų“, kad per transliuojamus Rusijos kabelinių televizijų kanalus galima prisižiūrėti popsinio kičo, betgi to nemažiau sukuria ir mūsų televizinės „žvaigždės“, nekalbant apie iš Vakarų pumpuojamą šlamštą. Bet sunku sutikti su autoriumi, matančiu šviesią ateitį tik tada, kai „mūsų visuomenės daugumą sudarys ne televizinė, o interneto karta, ne tik nebejaucianti jokių sentimentų sovietmečiui (čia, matyt, mintyje turima rusų kultūros produkcija), bet ir nesuprantanti rusiškai“.

„Vargu, ar kas gali būti toliau tiesos už šį primityvų požiūrį, kuris nepadeda teksto autoriui susivokti istorijoje ir mene, o dar ir be jokio reikalo įžeidžia tuos, kurie nededa lygybės ženklo tarp aukštosios rusų kultūros ir buvusios Sovietų Sąjungos ar pasidarygėjimą keliančios Vladimiro Putino politikos“, tame pat žinių portale reagavo Europos Parlamento narys Leonidas Donskis. Jis rašo: „Kad ir kaip būtų, jei dvidešimt trečiaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais propagandinis ir ideologizuotas

sovietinis menas painiojamas su visiškai nepropagandiniu, kone atvirai apolitišku Eldaro Riazanovo filmu, kuriame skamba ilgai drausta Marinos Cvetajevos ir Belos Achmadulinos poezija (tik tiek jame politikos), išvada peršasi tik viena – tai visiškai mūsų išsilavinimo ir švietimo sistemos fiasko“.

Pasak L. Donskio, „jei jau eiti iki absurdo, tai netoli belieka iki Grigorijaus Kozincevo genialių Shakespeare'o tragedijų ekranizacijų ar Andrejaus Tarkovskio filmų bei juose skambančios jo tėvo Arsenijaus Tarkovskio poezijos atmetimo kaip sovietinių ir mūsų patriotizmą nuodijančių dalykų. Tik reikalas tas, kad didžiosios rusų kultūrinės įtakos Lietuvoje ir Baltijos šalyse visada žengė koja kojon su laisvės ir orios kitamanystės dvasia“. „Ir apskritai, rašo L. Donskis, norėčiau, kad man būtų palikta teisė niekam nesiaiškinti ir blogai nesijausti, jei aš noriu imti ir kartas nuo karto pasižiūrėti Sergejaus Eizenšteino „Aleksandrą Nevškę“ ir „Ivaną Rūstųjį“, Alberto Kalatozovo „Skrenda gervės“, Georgijaus Danelijos filmus ir Aleksandro Ptuško „Baubą“ bei jo ekranizuotas rusų liaudies pasakas. Sykiu ir Vytauto Žalakevičiaus „Niekas nenorėjo mirti“ ir „Vienos dienos kroniką“ ar Almanto Grikevičiaus „Jausmus“. Arba net ir (*horribile dictu!*) „Septyniolika pavasario akimirkų“. Tai mano teisė ir mano reikalas, ką aš noriu žiūrėti ir analizuoti“.

Panašiai sakė norįs turėti pasirinkimo teisę ir žinomas humoristas Vitalijus Cololo „Baltijos TV“ Andriaus Užkalnio laidoje,

kur jos vedėjas kartu su pasikviestu „skaisčiuoju konservatoriumi“ Mantu Adomėnu stebėjosi, kaip galima klausytis rusiškų dainų ar net – siaubas – jas dainuoti Lietuvos scenoje, vis dar žiūrėti kelių dešimtmečių senumo animacinius rusiškus filmukus... Pamaiviškas laidos stilius gerokai panašėjo į tautų nesantaikos kurstymą.

Vargas mums, jei dabartinę Rusijos valstybinę politiką pradėsime painioti su rusų kultūra, atsidūsta, L. Donskis ir sako: „Galima kuo puikiausiai tapti Putino Rusijos mažąja kopija kalbant vien tik lietuviškai ir pabrėžiant savo priešišumą Rusijai – pakanka perimti Rusijos fundamentaliai neigiamą nuostatą europietiško pliuralizmo ir pagarbos žmogaus orumo bei teisių atžvilgiu. Tad ne Riazanovo filmų žiūrėjimas naujametinė naktį yra mūsų gėlių puokštė stalinizmui, o Vakarų kosmopolitizmo ir nedvasingumo keiksnojimas, neapykanta kitaip mąstantiems ir apskritai kitokiems, kurios apstu Lietuvos žiniasklaidoje. <...> Apskritai visa mūsų antirusiška isterija yra naudinga tik Putino režimui. Kiekvienas išpuolis prieš kultūrą ir meną Rusijos propagandos visada bus panaudotas kaip neatremiamas įrodymas, kad lietuviai taip ir netapo tikrais europiečiais, kad jie lengvai išprovokuojami kolektyvinėms politinėms isterijoms ir yra apsėsti rusofobijos, nors jau seniai sėdi ES ir yra ginami NATO“.

Pasak L. Donskio, atrodo, kai kam mūsųose į priešų tarpą knieti įtraukti kultūrą. „Tik bėda ta, kad po rusų kultūros anksčiau ar vėliau ateis eilė ir savai. O gal jau ir atėjo“.

„Lietuva – mūsų likimas“

Tęsiame pasakojimus apie Lietuvos tautines bendrijas. Šį kart pristatome Lietuvos moldavų–rumunų kultūros bendriją „Dačija“. Su jos pirmininke Lučija Bartkiene kalbasi žurnalistas Jonas Rumša.

– Žinau, kad domitės lietuvių ir moldavų istoriniais, kultūriniais, literatūriniais ryšiais. Gal pavyko apžinti įdomių, mažai žinomų faktų?

– Priminsiu keletą istorinių faktų, jungiančių lietuvių ir moldavų tautas. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė ir Moldovos valstybė nuo XIV a. pabaigos iki XV a. vidurio turėjo 300 kilometrų bendrą sieną. 1452 m. Moldovos pilį „Četate Alba“, arba Baltąją pilį, statė moldavai kartu su lietuviais. Žinoma, kad Rumunijos didikas Aleksandru čel Bun (Aleksandras Gerasis) buvo vedęs Lietuvos valdovo Vytauto Didžiojo seserį Rimgailę. Tas pats Aleksandru čel Bun padėjo lenkams bei lietuviams dviejuose mūšiuose prieš kryžiuočius: 1410 m. Žalgirio mūšyje ko-

vojo 800 moldavų šaulių bei 1422 m. mūšyje prie Marienburgo.

Moldovos valdovas Steponas Didysis 1499 m. sudarė draugystės sutartį su Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Aleksandru.

Lenkų rašytojo Henriko Visnerio knygoje „Jonušas Radvila“ rašoma, kad 1643 m. J. Radvila ėmė siekti Moldovos kunigaikščio Vasilės Lupu dukters Marijos rankos. Po dvejų metų Marija Lupu tapo Lietuvos didžiojo etmono J. Radvilos žmona ir su savim atsinešė milžinišką kraitį – 650 tūkst. auksinių monetų.

J. Radvila Kėdainiuose savo antrajai žmonai kunigaikštytei Marijai Lupu pastatė medinę šv. Andrejaus cerkvę. Ją dabar galima apžiūrėti Rumšiškių buties muziejuje.

Dar vienas įdomus, mažai kam žinomas faktas – Moldovos valdovu 1374 – 1375 m. buvo lietuvis Jurgis Karijotaitis.

Lietuvos Prezidento rūmuose, posėdžių salėje, kabo dailininko Jono Mackevičiaus paveikslas „Vytautas Didysis Lucko suvažiavime“, kuris vyko 1429 m. Jame tarp kitų yra pavaizduotas ir pasiuntinys iš Moldovos.

Kai prieš kelerius metus išlankiau Lietuvos istorijos ir architektūros egzaminą, kad galėčiau dirbti gide, pradėjau profesionaliai domėtis istoriniais bei kultūriniais ryšiais tarp Moldovos ir Lietuvos.

– O kokių yra faktų iš naujausių laikų istorijos?

– Iš tikrųjų tokių pavyzdžių yra. 1990 m. gegužės 31 d. Moldovos Respublika pirmoji pripažino Lietuvos nepriklausomybę.

Tikimės, kad neilgai trukus šiam įvykiui įamžinti viena mūsų

sostinės gatvių bus pavadinta Moldovos vardu. Dėl to bendrija prieš kurį laiką kreipėsi į Vilniaus savivaldybę ir sulaukė palankaus atsakymo.

1989 m. kovą Vilniuje buvo atspausdintas antrasis laikraščio „Glasul“ („Balsas“) numeris šimto tūkstančių egzempliorių tiražu lotynišku šriftu. Pirmasis numeris buvo išleistas Rygoje. Tuo metu Moldovos SSR buvo naudojama kirilica, nes nuo 1940 m. rumunų kalba ir lotyniška abėcėlė buvo uždrausti. Tai buvo pirmas po daugelio metų moldaviškas leidinys lotynišku šriftu. Šis leidinys buvo demokratinio judėjimo Moldovoje pradininkas.

– Būtų įdomu sužinoti, kokiais keliais ir kada moldavai atvyko į Lietuvą?

– Daugiausia moldavų ir rumunų atvyko po Antrojo pasaulinio karo ir vėliau, kai Lietuvoje buvo kuriamos naujos pramonės šakos. Šeimos, kurias sukūrė moldavai, yra mišrios, nes daugelis į Lietuvą atvykusiųjų tuokėsi su lietuviais, vietiniais rusais, lenkais, baltarusiais.

– Gal galėtumėte pasidalinti savo asmenine patirtimi?

– Lietuvoje gyvenau jau 30 metų. Manau, kad tai mano likimas. Turbūt taip ar panašiai į šį klausimą atsakytų ne vienas mano tautietis. Būdama penktos klasės mokinė, žiūrėdama į atvirukų rinkinį, mano giminaičių atvežtą iš Lietuvos, patyriau labai stiprią nuostabą, kuri prilygo emociniam sukrėtimui. Raudonų plytų pastatai, gotikos ir baroko stiliaus bažnyčios, ypač šv. Onos bažnyčia, tiesiog užbū-

rė mano vaikišką sielą. Tuo metu, aišku, nieko nenumaniau apie tai, tačiau ta nuostaba liko mano pašąmonėje. Aš pagalvojau: „Ar Dievas duos man kada nors pamatyti tą šalį?“ Dabar aš suprantu, kad viskas, ką aš dariau po to, priartindavo mane po truputį prie Lietuvos. Tai ir tautinis festivalis, kuriame mūsų klasei burtų keliu teko atstovauti Lietuvai. Man teko šokti lietuvišką polką. Vėliau, studijuodama tuometiniame Leningrado kino inžinierių institute (dabar – St. Peterburgo valstybinis kino ir televizijos universitetas), dalyvavau studentų organizacijoje „Baltikum“. Į ją mane pakvietė mano būsimas vyras lietuvis Remigijus Bartkus.

Jau daugiau kaip pusę savo gyvenimo esu Lietuvoje. Lietuvių kalbos pradėjau mokytis dar St. Peterburge.

– Ar sunku buvo pritaipyti prie naujų gyvenimo sąlygų, išmokti lietuvių kalbą?

– Atvykusi į Lietuvą, tiesą sakant, labai išgyvenau dėl to, kad gerai nemokėjau lietuvių kalbos. Todėl po mėnesio užsirašiau į lietuvių kalbos kursus „Žinijos“ draugijoje. Mano anyta nustebo, nudžiugo ir apmokėjo už mokslą.

Pirmosios lietuviškos knygos, kurias pradėjau skaityti, buvo lietuvių liaudies pasakos. Jas skaičiau savo sūnui Vyktintui. Be to, labai daug apie Lietuvą pasakojo mano vyras. Buvo labai įdomu klausytis apie lakūnų Dariaus ir Girėno istoriją, išėvijos dainininkę Vandą Stankus, kurios tango labai mėgau klausytis.

Aišku, pradžia visada ir visur yra sunki. Prie naujų gyvenimo sąlygų pripratau po truputį. Nors saulės trūksta, ypač lapkritį ir gruodį, tačiau meilė Lietuvai bėgant metams vis didėjo. Ir kiekvienais metais atrandu ką nors naujo Vilniuje. Neveltui Tomas Venclova rašė: „Su Lietuvos sostine galima

paviršutiniškai susipažinti per dvi tris dienas, bet rimtoms jos istorinio bei kultūrinio paveldo studijoms turbūt nepakaktų dvidešimties, trisdešimties metų, gal ir viso gyvenimo“.

– Papasakokite apie savo draugiją.

– Tautinių bendrijų organizacijų atsiradimas Lietuvoje susijęs su lietuvių tautiniu atgimimu ir demokratinėms permainoms šalyje pradžia. Būtent tada, 1989 m. vasarį, buvo įkurta moldavų – rumunų kultūros bendrija „Dačija“. Steigiamasis bendrijos susirinkimas vyko tuomečio Vilniaus projektavimo instituto „Monolitas“ salėje.

„Dačija“ jungia Lietuvoje gyvenančius išeivius iš Moldovos Res-

publikos ir Rumunijos. Dauguma bendrijos narių Lietuvoje gyvena 20–40 metų. 1989 m. gyventojų surašymo duomenimis, Lietuvoje gyveno 1700 moldavų tautybės žmonių. 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, Lietuvoje gyveno 540 moldavų. Kaip matome, mūsų gerokai sumažėjo. Vieni grįžo atgal į savo istorinę tėvynę, kiti, Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, išvažiavo į įvairias senojo žemyno šalis.

Šiuo metu bendrija jungia moldavus, gyvenančius Kaune, Vilniuje, Klaipėdoje, kitur. Nors bendrija yra negausi (60 žmonių), tačiau pats jos įkūrimo faktas yra nepaprastai svarbus tuo, kad žmonės būdami kartu gali išsaugoti savo kalbą ir tradicijas.

Atgimimo laikų spauda lietuvių ir moldavų kalbomis. V. Uznevičiaus nuotr.

► – *Kodėl organizacija vadinasi išeivių iš Moldovos ir Rumunijos bendrija?*

– Labai paprastai. Mes kalbame ta pačia kalba, turime tą pačią kultūrą ir istoriją, vienodas tradicijas. Ir moldavai, ir rumunai yra dėkų palikuonys. Žodis „Dačija“ yra žemės, kurioje senovėje gyveno rumunų ir moldavų protėviai dakai ir trakai, pavadinimas.

– dvi atskiros valstybės. Nepasakosiu visos istorijos. Tik pateiksiu keletą pavyzdžių: mano tėvai gimė Rumunijoje, o aš Moldovos tarybų socialistinėje respublikoje. Turiu daug giminaičių ir Rumunijoje, ir Moldovoje. 1989 m. rugpjūtį, kai Moldovos Respublikoje buvo priimtas įstatymas dėl oficialios rumunų kalbos ir lotynų kalbos abėcėlės gražinimo, mes čia, Lie-

kai dalyvauja tradicinėse moldavų ir rumunų šventėse bei tautinių mažumų sekmadieninių mokyklų festivaliuose.

Bendrijoje atsiranda naujų kultūrinių tradicijų, kai, pavyzdžiui, skaitomi tie patys eilėraščiai rumunų ir lietuvių kalbomis. Vaikams, kurie auga mišrioje šeimoje, mano manymu, labai pasisekė. Jie turi galimybę pažinti ir tapti ne vienos, o iškart dviejų kultūrų atstovais.

Vaikas, be jokių papildomų pastangų, natūraliai išmoksta iškart net kelias kalbas, kurias jis galėtų kitomis sąlygomis išmokti tik daug mokydamasis ir nuolat tobulindamas žinias. Kaip žinoma, mokyklose išmoktos kalbos prisimirsta, tačiau tos kalbos, kurias vaikas išmoksta bendraudamas su tėvais, jam tampa gimtosiomis ir nepamirštamomis visą gyvenimą.

Mitas, jog vaikui sunkiau sekasi pradėti kalbėti, jeigu jis girdi iškart keletą kalbų. Kaip tik atvirkščiai, mišrių šeimų vaikai yra gabesni kalboms ir sugeba lengviau išmokti kitas užsienio kalbas.

– *Ką reiškia priklausyti dviem kultūroms, laikytis skirtingų papročių ir tradicijų?*

– Pirmiausia tai platesnis, tolerantiškesnis požiūris į skirtingas kultūras, kitataučius. Vaikas, gyvendamas mišrioje šeimoje, apie tai net negalvoja ir viską, kas vyksta šeimoje, priima kaip natūralų dalyką, abiejų tėvų kultūras vertina vienodai.

Ar vaikas dvi kultūras sujungs savyje, priklausau nuo tėvų požiūrio, nuo to, kaip jie vaikus augina, auklėja, kokią aplinką kuria šeimoje.

– *Ar moldavai turi problemų dėl integracijos į Lietuvos visuomenę?*

– Dauguma bendrijos narių yra Lietuvos piliečiai, gerai moka lietuvių kalbą. Kartais net geriau negu savo gimtąją. Yra tokių, kurie moka ir lietuvių, ir lenkų kalbas. Jei palyginsime su moldavais Latvijoje,

tai ten tik vienas kitas moka lietuvių kalbą. Moldavai Lietuvoje projektuoja ir stato namus, gydo žmones, dėsto užsienio kalbas, dirba gidais, siuva, gamina maistą, augina daržoves ir gyvulius, vairuoja automobilius, auklėja vaikus, dainuoja ir šoka teatruose. Tačiau labai nusimena, iki ašarų išgyvena, kai išgirsta iš žiniasklaidos įžeidžiančią informaciją apie savo istorinę tėvynę Moldovą. Todėl aš nesuprantu ir tų lietuvių, kurie žiniasklaidoje, ypač internetinėje, visai ir nepelnytai juodina savo šalį.

– *Moldavai, kaip ir kitų tautinių mažumų atstovai, aktyviai dalyvavo Lietuvos tautinio atgimimo sąjūdyje. Kas labiausiai išliko atmintyje iš tų dienų?*

– Nuo pat pirmųjų gyvavimo dienų bendrijos „Dačija“ nariai aktyviai dalyvavo Lietuvos tautinio atgimimo judėjime. Kartu su lietuviomis ir kitų tautų atstovais stovėjome Baltijos kelyje. Beje, kartu su mumis buvo ir iš Moldovos atvykę Liaudies fronto atstovai. Tų pačių metų rugsėjo 2 d. dalyvavome sostinės Kalnų parke daugiatūkstantiniame mitinge, kurį organizavo Tarptautinė koordinacinė asociacija. Šiame mitinge įvairių tautybių Lietuvos gyventojai palaikė lietuvių siekį tapti nepriklausomais ir laisvais.

Žmonių solidarumas, vienybės jausmas Atgimimo laikotarpiu buvo nepaprastai didelis. Kai Rumunijoje prasidėjo sukilimai prieš komunistinę santvarką, bendrijos „Dačija“ nariai užsakė Mišias už žuvusiųos Brašovo mieste 1987 m. lapkričio 15 d. Mišios vyko Vilniaus Arkikatedroje 1989 m.

– *Jūs puikiai kalbate lietuviškai, gerai pažįstate lietuvių kultūrą, literatūrą, tapote žurnaliste, Lietuvos televizijoje vedėte laidą tautinėms mažumoms „Labas“, kuri prieš keletą metų uždaryta. Gal galėtumėte apie tai plačiau papasakoti?*

– 1998 m. LTV redakcijoje „Santarvė“ buvo sukurtas žurnalas „Labas“, skirtas negausioms tautinėms mažumoms: totoriams, karaimams, latviams, estams, vokiečiams, romams, armėnams, moldavams, azerbaidžaniečiams, vengrams, graikams ir kt. Šių mažumų atstovų priskaičiuojama apie 50 tūkstančių. Vesti laidą buvo pasiūlyta man, kaip geriausiai redakcijoje mokančiai lietuvių kalbą. Valstybine kalba vieną kartą per savaitę dešimties minučių trukmės laidoje pasakojome apie kitataučių gyvenimą, kultūrą, tradicijas ir papročius, nusipelnčius žmones. Laida buvo populiari ne tik tarp tautinių mažumų, bet ir tarp lietuvių.

Tačiau nuo 2009 m. birželio laidos transliacija Radijo ir televizijos tarybos nutarimu buvo nutraukta tariamai dėl lėšų trūkumo. Didelė tautinių mažumų grupė liko be savo tribūnos. Tautinių bendrijų taryba deda pastangų, kad laida būtų grąžinta į eterį, sulaukia pritarimo. Neprarandame vilties, jog taip ir atsitiks. Keliasdešimt tūkstančių litų, kurie per metus neva sutaupomi nutraukus laidą, nepadengia daug didesnių, nors ir nepačiuopiamų nuostolių.

– *Tautinėms mažumoms svarbu ne tik integruotis į gyvenamos šalies visuomenę, bet ir išsaugoti savo tautines tradicijas, papročius...*

– Jau šiek tiek atsakiau į šį klausimą, kai pasakojau apie mišrias šeimas. Žinoma, mes švenčiame religines, mūsų istorinės tėvynės valstybines šventes. Tačiau apie vieną šventę norėčiau papasakoti plačiau. Kovo 1 d. Rumunijoje ir Moldovos Respublikoje švenčiama pavasario atėjimo šventė – Marcišoras. Pavadinimas yra lotynų kilmės, nuo žodžio „Martie“. Tai tradicinė pavasario šventė, susijusi su žemdirbystės ciklu, o šventės ištakos siekia daugiau nei aštuonis tūkstančius metų. Šventės simbo-

Sveikas, Marcišore!
Bendrijos archyvo nuotrauka

lis Marcišoras – raudonas ir baltas pumpurėliai – simbolizuoja meilę ir pagarbą. Kasmet kovo 1–ąją žmonės vieni kitiems dovanuoja šį mažą, mielą amuletą, linkėdami svajonių išsipildymo, meilės ir laimės. 2011 m. buvo pasiūlyta įtraukti Marcišoro tradiciją į UNESCO pasaulio paveldo objektų sąrašą.

Lietuvoje bendrija „Dačija“ šventė šią dieną jau 23 kartą. Dainuojame ir šokame, pasakojame įvairias legendas. Marcišoras skatina mus prisiminti tautosaką, savo šaknis, senelių tradicijas.

Kuriame mūsų bendrijos tradicijas. Kryžių kalne pastatėme kryžių, ant kurio užrašyta „Už Moldovos ir Lietuvos šviesią ateitį“. Jis skirtas trimis datoms: 2009 m. „Dačija“ minėjo savo 20-metį, 1990 m., kaip sakiau, Moldova pirmoji pripažino Lietuvos nepriklausomybę, 2010 rugpjūčio 27 d. Moldovos Respublika minėjo nepriklausomybės 20-metį.

Manau, kad moldaviškas kryžius Kryžių kalne – tai kultūrinis, moralinis, istorinis įvykis. Jis mus suvienijo, paskatino daugiau bendrauti, mes išgyvenome tuos pačius jausmus. Šiame balto akmens kryžiuje iš Moldovos yra kiekvieno mūsų dvasios dalelė. Ten prie Kryžių kalno mes nutarėme pradėti tradiciją – kiekvienais metais susitikti prie mūsų kryžiaus. ■

Lietuvos rumunų kultūros bendrijos „Dačija“ nariai Kryžių kalne prie savo pastatyto kryžiaus

Pasaulyje yra apie 600 rumunų kultūros bendrijų, dažniausiai besivadinančių „Eminescu“ arba „Dačija“ vardu. Rumunų kalba ir literatūra šiuo metu dėstoma 26 pasaulio universitetuose. Ir Rumunijoje, ir Moldovos Respublikoje moksleiviai studijuoja rumunų literatūros klasikų Mihai Eminescu (Mihai Eminescu), Ion Creanga (Ion Kreanga), Vasile Alexandri (Vasile Aleksandri) kūrybą. Visi vienodai gerbia žymiausią istorinę personažą Moldovos valdovą Štefaną Didįjį (Ștefan cel Mare și Sfint).

Istoriškai taip susiklostė, kad šiuo metu Moldova ir Rumunija

tuvoje, išmokome rašyti iš naujo – naudodami lotynišką raidės.

– *Kalbėjote apie mišrias šeimas. Lietuvoje jų daugėja. Dabar ir su tolimu, egzotišku kraštu piliečiais. Su kokiomis problemomis susiduria mišrios šeimos? Kaip tokiose šeimose auklėjami vaikai?*

– Taip, dauguma mūsų bendrijos šeimų yra mišrios: moldavų – lietuvių, rumunų – lietuvių, moldavų – lenkų, moldavų – rusų. Gyvendami Lietuvoje, pradėjome labiau branginti savo tautos kalbą bei tradicijas, nes tai mus vienija. Svarbiausia – perduoti kalbą bei tradicijas savo vaikams. Mūsų vai-

Vilnius vėl tampa Lietuvos sostine

Istorikai įpratę skaičiuoti miestų istorijas nuo pirmojo jų paminėjimo istorijos dokumentuose. Vilniui tai 1323 m. sausio 25-oji: tada (prieš 690 metų) iš Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino laiško Europa pirmą kartą išgirdo, kad yra toks miestas ir kad jis – galingos valstybės sostinė. Visus tuos metus Vilnius gyvavo, augo, plėtėsi, bet sostinės teisių jis faktiškai neteko jau Liublino unijos, 1569 m. sukūrusios naują Abiejų tautų respubliką, metu. Susigrąžino jas tik XX a. pradžioje – apie tai šis pasakojimas.

Jonas Rudokas

Kodėl prireikė sostinės?

Mūsų tautos lyderiai – valstiečių kilmės inteligentai, XIX a. pabaigoje pradėję ir išplėtoję tautinį judėjimą, žymiu mastu rėmėsi istorija: primindami svetimųjų pavergtiems, užguitiems tautiečiams garbingą praeitį kėlė jų dvasią, žadino laisvės ir nepriklausomybės troškimą. Ne jie vieni taip veikė: pasak Zenono Ivinskio, „XIX amžiuje eilei atbūdančių tautų, ypač pietryčių Europos slavams (če-

kams, serbams) savosios praeities garbinimas, jos idealizavimas yra daug pasitarnavęs jų tautiniam susipratimui kelti ir jam stiprinti¹. Vilnius, kadaise buvęs galingosios LDK sostinė, sostapilė, kaip jį vadino „Aušra“ ir „Varpas“, buvo vienas iš svarbiausių tos atramos į praeitį akcentų. Tačiau kol nebuvo savos valstybės, net jos kūrimo planų – negalėjo būti ir sostinės.

Antra vertus, matyt, reikia priartinti Mykolui Riomeriui, kuris dar 1907 m. rašė: „Istorija **pati savaime** nesukuria pagrindo šiuolaikinėms tautų teisėms: istorinė praeitis apibrėžiant šias teises gali būti imama domėn tik tiek, kiek ji reiškiasi gyvais socialiniais santykiais, kiek juose yra įprasminta. Tautų teisės kyla iš jų poreikių bei šiuolaikinės evoliucijos, kurie yra istorinės praeities vaisiai²“.

XX a. pradžioje mūsų tautiečiai jau buvo nebloggerai įsitvirtinę Vilniuje ir tikėjo, kad jis Lietuvai reikalingas, būtinas kaip visuomeninio, kultūrinio, iš dalies ir ekonominio gyvenimo centras, Vilniaus lietuvių visuomenei, anot M. Biržiškos, tada buvo būdingas spartus brenimas, „kurio viena vyriausių savybių, be bendro lietuviško patvarumo yra dar kitiems gal keistas ir net juokingas, bet vilniečiams aiškus ir suprantamas, vis giliau pasireiškęs tautiškai sostiniškas nusistatymas, jaučias savo atsakingumą ne tik lietuvių tautai ir Vilniaus tautoms, bet ir Lietuvos bei Vilniaus ateičiai: Vilnius – Lietuvos ir lietuvių tautos sostinė, vilniečiai – Lietuvos sostininkai, vyriausieji savo krašto šeiminkai³“.

Todėl natūralu, kad netrukus buvo žengtas dar vienas, toks svarbus žingsnis – Vilnius 1905 m. revoliucinių įvykių metu tapo ir

politiniu Lietuvos centru, negana to, buvo viešai paskelbtas būsimos naujosios, tautinės mūsų valstybės sostine. Pirmą kartą tas plačiai nuskambėjo Lietuvos socialdemokratų partijos manifeste, išplatintame visame krašte 1905 m. rugsėjo mėnesį: „Mes šiandien einame prie to, kad būtų sušauktas Įsteigiamasis Seimas Vilniaus mieste, išrinktas Lietuvos gyventojų visuotiniu teisiu, lygiu ir slaptu balsavimu, neskiariant tautos, tikėjimo ir lyties⁴. Tas buvo pakartota ir Didžiojo Vilniaus seimo rezoliucijoje: „Reikalauti Lietuvai autonomijos su seimu Vilniuje⁵. Toks buvo tvirtas mūsų tautos, kurios atstovai tada buvo susirinkę į Seimą, žodis – be jokių dvejonų ir alternatyvų: „Vilnius tebelaikomas lietuvių ir Lietuvos sostine, kartu liudijamas ryšis su Lietuvos valstybingumo tradicijomis⁶“.

Žinoma, abejojančių tokiu pasirinkimu atsirado, ypač tarp kairiečių, tas atsispindi ir ano meto mūsų spaudoje. Pavyzdžiui, vien A. Smetona paskelbė kelis straipsnius, aiškindamas, kodėl Lietuvos centru geriausiai tinka Vilnius, o ne Kaunas ar Panevėžys. Jis kvietė tautiečius nebijoti vis dar nelietuviškos Vilniaus minios, o geriau pažinti jį, labiau juo rūpintis: „Kuo daugiau Vilnius gaus iš Lietuvos, tuo daugiau jis duos lietuviams⁷. Net užsienyje pasitaikė besidominčių, kur bus mūsų sostinė, ir siūlančių, jų manymu, geresnius projektus. Danų etnografas A.M. Benediktsonas (A.M. Benedictsens) rašė, kad „Lietuvos ateities pagrindas turi būti žemė. Lietuva neturi miestų ir neturi pagrindo tikėtis, kad kuriam nors mieste lietuvių kalba laimės⁸“.

Regis, šiandien visai aišku, kad

šio garbaus mokslininko pranašystė neišsipildė – mūsų miestai vis dėlto tapo lietuviškais, net Vilnius. Nepaisant to ir dabar retkarčiais pasigirsta balsų, kad šio miesto „kaip daugiatautės LDK sostinės, istorinė misija neatitiko modernios Europos geopolitinių standartų. Vilnius turėjo arba vėl pakilti iki savo seniai prarasto sostapilio lygio didelėje, daugiatautėje Europos valstybėje, arba likti visiškai nepriklausomas, savotiškas miestas – respublika, panašus į Renesanso laikų Italijos miestus⁹. O kadangi nei viena, nei antra neįvyko, tai labai blogai...“

Bet tai pernelyg abstraktūs ir visai atitrūkę nuo realybės samprotavimai. Miestai niekur ir niekada nebūna užkonservuoti, jie gyvena ir keičiasi, prisitaiko prie naujų sąlygų, prie tautų ir valstybių būklės, jų keliamų sąlygų – ne atvirkščiai. Ir miestai net gauna iš to didelės naudos – kaip Kaunas, tapęs Lietuvos laikinąja sostine tarpukaryje. Laimei, mūsų tautinio judėjimo lyderiai tą suprato, jie ir toliau telkė lietuvių pajėgas Vilniuje, kūrė naujas organizacijas, nes 1914 m. vasarą karui prasidėjus gyvenimo sąlygos pasikeitė – Vilnių užplūdo tūkstančiai pabėgėlių. Todėl teko nedelsiant, rugpjūčio 11 d. įkurti laikinąjį lietuvių komitetą nukentėjusiems nuo karo šelpti, kuris darbų apimčiai sparčiai augant netrukus buvo reorganizuotas į Lietuvių draugiją nukentėjusiems nuo karo šelpti. Jos vadovybėje dirbo tokie žinomi mūsų visuomenės veikėjai, kaip M. Yčas, J. Vileišis, E. Vileišienė, A. Smetona, J. Basanavičius, D. Malinauskas ir kiti. Draugijos darbų diapazonas buvo labai platus: valgyklos pabėgėliams ir miesto varguomenei, kepykla, mokykla, vaikų prieglaudos, amatininkų dirbtuvės pabėgėliams ir t. t. Artėjant frontui ir vokiečių okupacijai dalis šios draugijos aktyvistų su M. Yču priešakyje pasitraukė į Rusiją, o kartu su jais ir didelis mūsų inteligentijos būrys. Tačiau dėl to lietuviška veikla Vilniuje nenutrūko, tik pasikeitė jos pobūdis.

Vokiečių okupacija

Būtina pabrėžti, kad kaizerio Vokietijos okupacinis režimas, įvestas Lietuvoje 1915 m. rudenį, buvo labai griežtas ir sunkus – žymiai blogesnis nei caro valdžios, ypač ekonominiu požiūriu. Vokiečiams rūpėjo kuo intensyviau išnaudoti okupuoto krašto ekonominį potencialą, todėl kaimas buvo be paliovos alinamas rekvizicijų, miestai negavo maisto, juose žmonės badavo. Vien 1917 m. Vilniuje nuo bado mirė 3 tūkstančiai žmonių¹⁰, būtų mirę ir daugiau, jeigu apsukresni kaimo žmonės slapta, nepaisydami valdžios draudimų, pavojų nebūtų gabenę maisto į miestą¹¹.

Už tai pradžioje okupantai nedarė kliūčių lietuviškoms mokykloms steigti, pasinaudojus tuo per trumpą laiką Lietuvoje atsirado per 1000 mokyklų. Žinoma, joms labai stigo mokytojų, patys žymiausi mūsų pedagogai – Pranas Mašiotas, Jonas Jablonskis, Petras Kriaučiūnas ir kiti atsidūrė Rusijoje su rusiškais Šiaulių, Panevėžio, Marijampolės gimnazijomis ir jų mokiniais, ten tęsė darbą. Bėdai spiriant juos teko pakeisti kitų profesijų atstovams. Agronomas Aleksandras Stulginskis buvo paskirtas mokytojų kursų vedėju, o teisininkas Mykolas Biržiška – pirmosios lietuviškos gimnazijos ne tik Vilniuje, bet ir Lietuvoje, vedėju, nors ir teisinosi neturįs jokių pedagogikos žinių¹².

Tačiau delsti nebuvo galima: lenkai, atsiradus palankioms sąlygoms, skubiai įkūrė mieste net tris gimnazijas ir ėmė vilioti pas save mūsų jaunimą. Lietuvišką gimnaziją įsteigė jau minėta draugija, o kiek vėliau ją perėmė švietimo draugija „Rytas“. Mokslas prasidėjo 1915 m. spalio 18 d., tai buvo svarbus įvykis, kiek vėliau jos atsirado ir Kaune, Šiauliuose. Mokytojais Vilniuje dirbo A. Smetona, teisininkas, vėliau žymus istorikas Augustinas Janulaitis, kun. Mečislovas Reinys, būsimasis vyskupas,

dailininkas Antanas Žmuidzinavičius ir kiti žinomi mūsų inteligentai. Iš karto atsirado vadovėlių problema, nes rusiškais naudotis vokiečiai draudė. Lietuvos mokslo draugijai teko mobilizuoti Vilniaus lietuvių inteligentus dar vienam sunkiam darbui – vadovėlių rengimui, žinoma, visai Lietuvai, o juk daugeliui mokslo disciplinų tada dar neturėjome nusistovėjusių net svarbiausių terminų.

Bet tas nesutrukdė darbo, be to, draugija jau turėjo tam tikrą patyrimą: P. Vileišio parengtas pirmasis fizikos vadovėlis pasirodė dar 1907 metais. Dabar šį darbą reikėjo išplėsti ir paspartinti, tam 1917 m. buvo sudaryta speciali vadovėlių leidimo komisija: A. Smetona (pirmininkas), A. Janulaitis, M. Biržiška, Petras Klimas – nariai. A. Stulginskis parengė gamtos mokslų, A. Janulaitis – istorijos vadovėlius, Stasys Matjošaitis – elementorių, P. Klimas, pasinaudojęs J. Jablonskio studija, – Lietuvių kalbos sintaksę ir t. t. 1918 m. rudenį jau buvo 56 vadovėliai. O gimnazija, pradėjusi darbą su 47 mokiniais, 1918 m. gruodį jau turėjo 320, visas 8 klases, 1919 m. pavasarį išleido savo pirmąją abiturientų laidą – 17 jaunuolių. Vėliau 1921 m. ji pasirinko Vytauto Didžiojo vardą ir su juo išgyveno visą nepaprastai sunkų naujos, lenkų okupacijos laikotarpį.

Vokiečiai kategoriškai reikalavo, kad Lietuvių draugija nukentėjusiems nuo karo šelpti rūpintųsi tik labdara be jokios politikos¹³, bet taip, žinoma, negalėjo būti. Draugija buvo visos lietuviškos veiklos centras, koordinatorius, ir politikos jai teko imtis nuo pat pirmosios okupacijos dienos. Mat naujieji šeiminkai pradžioje aiškiai simpatizavo lenkams, todėl savo atsišaukime į Vilniaus gyventojus 1915 m. rugsėjo 18 d. vos paskirtas miesto karinis komendantas grafas Pfeilis paskelbė, kad „vokiečių karo pajėgos išvijo rusų kariuomenę iš lenkų miesto Vilniaus... Jis visuomet buvo perlas gausios Lenkų viešpatijos¹⁴“. Maža ▶

► to, atspausdino tą atsišaukimą tik vokiečių, rusų ir lenkų kalbomis.

Vilniaus lietuviai negalėjo to pakęsti, ypač kovingoji E. Vileišienė. Ji, pasitelkusi J. Basanavičių ir advokatą J. Kymantą, įsibrovė pas tą komendantą ir, gerai mokėdami vokiškai, davė jam „stiprią istorijos ir geografijos pamoką“¹⁵, išaiškino, kad Vilnius – ne lenkų, o lietuvių miestas. Vokiečiams teko tuos atsišaukimus nuo tvorų nukrapštyti, o ateityje spausdinti juos dar ir lietuvių, žydų kalbomis. Bet varžybos su lenkais tuo tik prasidėjo. Mūsų tautiečiams teko sunkiai gintis nuo jų pastangų klastoti gyventojų surašymo, kuris buvo numatytas 1916 m. kovo 9 d., rezultatus.

Okupantams jis buvo reikalingas tam, kad nustatytų valgytojų skaičių, o tuo pačiu – ar galima dar daugiau pagrobtį iš Lietuvos maisto produktų Reichui. O lenkai tuo pasinaudojo saviems tikslams – įrodyti, jog Vilnius vien lenkų miestas. Todėl išvystė galingą agitaciją bažnyčiose – mieste ir kaimo vietovėse, išleido tam specialias instrukcijas, gąsdino žmones: jei neužsirašys lenkais, o pagonimis – lietuviams ar gudais – eretikais, tai nebegaus darbo, duonos parduotuvėse, net pažymėjimų mirties atveju. Nemaža įbaugintų vilniečių, užsirašiusių ne lenkais, vėliau bėgo į surašymo kontorą – persirašyti... Labai stengėsi ir surašinėtojai, tarp kurių buvo daug vokiečių kareivių – lenkų pažnančių. Dėl to net žinomiesiems mūsų inteligentams – Antanui Jakštui–Dambrauskui, J. Šauliui ir kitiems teko parodyti didelį užsispyrimą, kad juos užrašytų lietuviams¹⁶. O paprastam vilniečiui tą padaryti, aišku, buvo neįmanoma ir net rizikinga.

Dėl to taip staiga išaugo lenkų skaičius Vilniuje, nors po 1909 m. jokio masinio jų atsikraustymo nebuvo (žr. lentelę, proc.¹⁷):

Metai	Žydų	Lenkų	Rusų	Baltarusių	Lietuvių
1909	36,8	37,7	18,3	?	1,2
1916	43,14	50,15	1,46	1,36	2,6

Mūsų atstovai surašymo komisijoje (A. Smetona, M. Biržiška, J. Vileišis ir kt.) dėl rezultatų klastojimo įteikė griežtą protestą vokiečių valdžiai Vilniuje. Dažnai teko aiškinti jai ir Berlynui mūsų tautos siekius atsiriboti nuo lenkų, gyventi savarankišką politinį gyvenimą, gauti nepriklausomybę su demokratine žmonių atstovybe – Seimu Vilniuje. Tuo pačiu buvo pabrėžiama, kad „Vilnius visais atžvilgiais yra Lietuvos centras“, todėl lietuviai jo ir rytinės Vilniaus gubernijos dalies „niekuomet ir nieku būdu neišsižadės“ ir „jie nenori jokių santykių su Lenkų karalija, kurie būtų žalingi lietuvių ūkio gyvenimui ir jų tautinei kultūrai“. Raštas apie tai 1916 m. birželį buvo įteiktas vokiečių vyriausiam Rytų karo vadui¹⁸.

Nepriklausomybės išvakarės

Kita, nemažiau svarbi darbų kryptis tada buvo – ruošti Lietuvos žmones nepriklausomybei. Tuo tikslu iš Vilniaus po visą kraštą buvo slaptai platinami atsišaukimai, viename jų, atspausdintame 1916 m. balandį, sakoma: „Tik laisvi palikę, svetimų tautų nevarinėjami ir negrumiami, tik laisvi valdovai laisvoj savarankiškoj Lietuvoj tegalime savo gyvenimą tinkamai susitvarkyti ir, kaip kitos nepriklausomos pasaulio tautos, sau gražią ateitį nukloti“. Atsišaukimas baigiamas taip: „Tegyvuoja susipratusi ir laisva Lietuva! Laisvosios Lietuvos kovotojai“¹⁹.

Besiruošiant kurti nepriklausomą Lietuvos valstybę labai aktualus tapo būsimų jos sienų klausimas. Ypač sunku buvo nubrėžti ją Vilniuje, kur lietuviai, baltarusiai, lenkai gyveno susimaišę, nemaža buvo žmonių, kurie dėl savo tautybės net nebuvo apsisprendę, sakėsi esą katalikai ar čionykščiai (tute-

išiai). Todėl etnografinę naujosios valstybės formavimo principą, paskelbtą dar 1905 m. Didžiajame Vilniaus seime, realizuoti buvo labai sudėtinga, reikėjo specialių mokslinių tyrimų. Šis sunkus ir labai atsakingas darbas buvo pavestas P. Klimui, teisininkui, būsimam žymiam mūsų diplomatui. Jis, pasinaudojęs turima istorine medžiaga, ypač rusų atliktų gyventojų surašymų duomenimis, parengė nedidelę studiją „Lietuva, jos gyventojai ir sienos“, kuri buvo išleista ne tik Vilniuje, bet ir Šveicarijoje, Lozanoje prancūzų kalba.

Joje pasiūlė rytinę Lietuvos sieną nubrėžti pagal Zarasų apskrities ribą Rytuose, o toliau per Vidžius, Pastovius, Naručio ežerą, įjungiant į Lietuvą Ašmenos, Vileikos apskritis, dalį Lydos ir Gardino apskričių²⁰. Kaip rašė P. Klimas vėliau, „mano uždavinys buvo atgaivinti senąjį „Lituania Propria“ – „tikrosios Lietuvos branduolį, kad ir amžių pažeistą ir sudrumstą, bet beveik pilnutinai ištvėrusį savo esmėje, kaip lietuvių tautos relikviją“. Jis didžiavosi, kad tokia siena buvo pripažinta Maskvoje derybose su rusais jam pačiam dalyvaujant ir užfiksuota 1920 m. liepos 12 d. sutartyje su Tarybų Rusija²¹. Tik labai gaila, kad jau 1920 m. lenkai, o vėliau, 1939 m. ir patys rusai jos nebeprapaižino, pastūmė ją gerokai į Vakarus...

Žinoma, lenkai, tiek Varšuvos, tiek Vilniaus, nenorėjo nė girdėti apie lietuvių teises kurti atskirą savo tautinę valstybę: „Ant XX a. slenksčio lenkų viešuo menė tikrai dar nebuvo pasirengusi pastebėti, o juo labiau pripažinti, kad lietuviai yra savarankiška tauta ir lygiavertis partneris“²². Ypač jie piktinosi dar 1905 m. Didžiajame Vilniaus seime paskelbtais planais įkurdinti savo valstybės sostinę Vilniuje: tai, esą, antroji Lenkijos sostinė, taip pat brangi lenko širdžiai, kaip ir Varšuva. Be to, jų manymu, esant Vilniui lenkų rankose lietuviai anksčiau ar vėliau turės eiti į kompromisą ir atgaivinti valstybinę sąjungą su Lenkija²³.

Tokios jų nuotaikos ypač sustiprėjo, kai Vokietija 1916 m. lapkričio 5 d. paskelbė Lenkijos karalystę ir paskyrė jai Regentų tarybą, kuri iš karto pareiškė savo pretenzijas į Lietuvos teritoriją. Žymus lenkų veikėjas, endekų lyderis Romanas Dunovskis pareiškė, kad „Lietuva yra ta pati Lenkija. Teks sušaudyti 100 litvomanų Lietuvoje, ir viskas pasibaigs...“²⁴ Savo ruožtu žymiausi 44 Vilnijos lenkai savo rašte Vokietijos kancleriui 1917 m. gegužės 24 d. tvirtino, kad Lietuvoje jokia tauta nesudaro daugumos, bet dvarai, miestai, prekyba, pramonė, amatai yra lenkų rankose, jie atnešė kraštui civilizaciją, religiją, todėl „stengėmės ir visados stengsimės susijungti valstybėn su Lenkija“²⁵. Mūsų veikėjai savo liepos 10 d. raštu tuo pačiu adresu šias lenkų pretenzijas paneigė.

Karui baigiantis ir jo eigai kryptant aiškiai vokiečiams neauklinga linkme, jų okupacinis režimas kiek sušvelnėjo, o jų simpatijos lenkams Vilniuje sumažėjo. Siekdami išlaikyti užgrobtas teritorijas Rytuose, įjungti Lietuvą ir Kuršą į Reicho sudėtį, jie pabandė prisidengti vietos gyventojų nuomonėmis. Todėl 1917 m. birželį pasiūlė mūsų veikėjams sudaryti „pasitikėjimo tarybą“ (Vertrauensrat), o tai jau buvo proga sušaukti Vilniuje rugsėjo 18–22 dienomis lietuvių konferenciją. Jos svarbiausiame priimtame dokumente pasakyta: „Liuosam Lietuvos plėtojimui reikalinga yra sudaryti iš jos nepriklausoma demokratiškai sutvarkyta valstybė etnografinėmis ribomis su būtinai reikalingomis ekonominiams gyvenimui korektyvomis. Lietuvos tautinėms mažumoms turi būti patikrintos tinkamos jų kultūros reikalams sąlygos. Galutinai nustatyti nepriklausomos Lietuvos pamatams ir jos santykiams su kaimyninėmis valstybėmis turi būti sušauktas Steigiamasis Lietuvos seimas Vilniuje, demokratiniu būdu visų jos gyventojų išrinktas“²⁶.

Konferencija išrinko 20 asmenų Lietuvos tarybą, joje buvo vieni lietuvių, bet ateityje tikėtasi įtraukti ir tautinių mažumų – žydų, lenkų, baltarusių – atstovus, žinoma, tokius, kurie, kaip pasakyta Tarybos posėdžio protokole, „pripažįsta lietuvių konferencijos politikos orientaciją“ – jos užmojus kurti nepriklausomą Lietuvos respubliką. Tačiau tokių neatsirado, nors kvietė ne kartą, ir posėdžiuose daug kartų mažumų klausimą svarstė. Mat, žydai dar dairėsi į Rusiją, baltarusiai norėjo atkurti LDK, bendrą su lietuviams valstybę. Nepaisant to, o ypač okupantų trukdymų, Taryba veikė, vienas iš stambiųjų jos laimėjimų, labai reikšmingas Vilnijai, buvo tai, kad pagaliau, po metų sunkių pastangų, derybų 1918 m. spalio 23 d. popiežius Benediktas XV Vilniaus vyskupu nominavo Jurgį Matulaitį. Tiesa, prie to daug prisidėjo ir vokiečių valdžia, nenorėjusi vyskupo lenko. Vyskupijos kapitula savo rašte į Romą parašė, kad lietuvių vyskupo paskyrimas sukėlė skausmą ir net priešišumą Šv. Sostui²⁷, bet nieko pakeisti negalėjo...

O lenkai ir Varšuvoje, ir mūsų krašte niekaip nenorėjo sutikti, kad Lietuva bus ne Lenkijos dalis, o nepriklausoma valstybė. Todėl Tarybą vadino vokiečių marionete, o mūsų inteligentus, nenorinčius toliau broliautis su lenkais, – maniakais. Vilniuje prie Lietuvos tarybos būstinės rengė protesto demonstracijas, daužė jos langus²⁸. Net pats lietuviškas žodis „taryba“ daugeliui lenkų tapo keiksmažodžiu. Todėl labai keista, kad pas mus vis dar atsiranda kalbančių ir rašančių, jog mūsų tautos lyderiai tada atstūmė, nuskriaudė sulenkėjusius Lietuvos bajorus, emę kurti valstybę juos nušalindami. Nieko panašaus, tie bajorai buvo kviečiami į bendrą darbą daug kartų, bet jų atsakymas visada buvo vienodas – niekad (przenigdy)...

Visa laimė, kad tas nesutrukėdė Tarybai paskelbti istorinį 1918

m. vasario 16-osios aktą apie nepriklausomos Lietuvos valstybės su sostine Vilniuje atkūrimą. Štai kaip komentavo šį faktą Juozas Tumas–Vaižgantas: „Kas gi šiandien gali pasakyti Nepriklausomą Lietuvos valstybę būtų buvę galima paskelbti iš Kauno, iš Šiaulių ar iš Rokiškio? Nepriklausomybės šūkį šuktelėti tegalėjo „iš Gedimino pilies Vilniaus Vilkas...“²⁹ ■

Šaltiniai

- Ivinskis Z. Lietuvos istorija, V., 1991, p. 1.
- Riomeris M. Lietuva, V., 2006, p. 250.
- Biržiška M. Dėl mūsų sostinės, I d., Londonas, 1960, p. 23.
- Kairys S. Tau, Lietuva, Bostonas, 1964, p. 333.
- Motieka E., p. 293.
- Ten pat, p. 260.
- Smetona A. Rinktiniai raštai, K., 1990, p. 64.
- Cit. iš: Briedis L. Vilnius savas ir svietimas, V., 2009, p. 227.
- Ten pat., p. 226.
- Kairys S., p. 27.
- Karvelis J. Prekybininko keliu, Čikaga, 1979, p. 61–97.
- Biržiška M., p. 21.
- Čepėnas P. Naujųjų laikų Lietuvos istorija, II t., V., 1992, p. 37, 38.
- Klimas P. Mūsų kovos dėl Vilniaus, K., 1923, p. 56, 57.
- Klimas P. Iš mano atsiminimų, V., 1990, p. 43.
- Klimas P. Iš mano atsiminimų, p. 80–82; Zinkevičius Z. Rytų Lietuva praeityje ir dabar, V., 1993, p. 154.
- Jurginis J. ir kt. Vilniaus miesto istorija, V., 1968, p. 304, 378.
- Klimas P. Mūsų kovos..., p. 63.
- Ten pat, p. 62.
- Klimas P. Lietuva, jos gyventojai ir sienos, V., 1917, p. 36–49.
- Klimas P. Iš mano atsiminimų, p. 79.
- Buchowski K. Litvomanai ir polonizuotojai, V., 2012, p. 121.
- Ten pat., p. 140; Čepėnas P. Naujųjų laikų Lietuvos istorija, II t., V., 1992, p. 178.
- Cit. iš: Klimas P. Iš mano atsiminimų, p. 94.
- Klimas P. Mūsų kovos..., p. 70.
- Lietuvos valstybės tarybos protokolai 1917–1918, V., 1991, p. 76.
- Yla S. Jurgis Matulaitis, V., 1993, p. 59.
- Buchowski K., p. 142.
- Vaižgantas. Sostinė – natūralus padaras, Raštai, X t., 2001, p. 108.

Kinija: tarp atsilikusios šalies ir supervalstybės

Kinija – neabejotinas milžinas šių dienų pasaulyje. Ne tik pagal gyventojų skaičių (1,4 milijardo). Agrarinė šalis per gan trumpą laiką tapo viena pirmaujančių pasaulio ekonomikų, neabejotinai sustiprėjo jos politinės pozicijos. Tačiau, nepaisant išorinio spindesio, Kinijoje vis dar vyrauja milžiniška socialinė nelygybė, pažeidinėjamos žmogaus teisės, o bendravimas su kaimynais kelia vis didesnį pasaulio susirūpinimą.

Gediminas Dubonikas

Ko gero, vienas svarbiausių pasitarojo meto Kinijos vidaus gyvenimo pokyčių – naujo šalies vadovo rinkimai. Jis, kaip įprasta Kinijos sistemoje, buvo išrinktas valdančiosios Komunistų partijos suvažiavime. Beje, šiuose rinkimuose vadovas rinktas ne tik politbiuro, bet ir Centro komiteto narių. Artimiausią dešimtmetį Kinijai vadovaus buvęs viceprezidentas 59 metų Xi Jinpingas. Jis šalies vadovo poste pakeitė Hu Jintao.

Naujas lyderis

Užsienio žiniasklaida pastebi, kad Kinijoje valdžioje politikai keičiasi kartų principu. Naujasis šalies vadovas atstovauja komunistų kartai, praktiškai subrendusiai Kinijos pakilimo fone. Xi aplinkos žmogus perims ir premjero postą, taip pat

kitus penkis aukštus postus.

Taigi, šios šalies politinė sistema gan neįprasta. Kai kas ją gali pavadinti netgi partine demokratija. Tai reiškia, kad vadovo rinkimai vyksta partijos viduje. Tačiau rinkimai tėra formalumas patvirtinti iš anksto pasirinkto kandidato pozicijas. Vis dėlto tai būdas užtikrinti balansą partijos viduje ir neleisti išivyrauti autoritarizmui. Dar vienas barjeras autoritarizmui yra Politinis biuras, kuris disponuoja įtakomis ir gali blokuoti galimus šalies vadovo bandymus stiprinti valdžią. Xi asmenybė sudaro vaizdą, kad naujasis vadovas neturi radikalių valdžios siekių. Šiaip ar taip, Kinijos politinė sistema veikia be trikdžių. Ji netgi kiek primena D. Kirvelio „Gairėse“ (2012, Nr.1) aprašytą meritokratiją, kai valstybės valdymui parenkami geriausiai išsilavinę, aukštos kvalifikacijos, valstybės reikalui atsidavę politikai.

Kilęs iš revoliucionierių šeimos, artimos Mao aplinkai, Xi jaunystė-

je patyrė ir valdžios blogąją pusę. „Kultūrinės revoliucijos“ periodu jo šeima taip pat turėjo „persiauklėti“. Tačiau neilgai trukus būsimas lyderis ir jo tėvai buvo reabilituoti, o pats Xi buvo pažangus partijos narys, užėmė vis aukštesnius postus.

2007 m. jis buvo išrinktas į Politinį biurą – aukščiausią Kinijos valdžios instituciją. Xi visuomenėje garsėja kaip kovotojas prieš korupciją, sugebantis bendrauti ir gan modernus politikas. Tačiau yra ir faktų, kurie skamba ne itin maloniai partijos ausiai. Kalbama, kad dabartinio Kinijos prezidento dukra slaptai studijavo JAV, o sesuo, gyvenanti Kinijoje, neaišku kokiais būdais susikrovė šimtamilijoninį kapitalą.

Manoma, kad naujasis Kinijos vadovas galėtų pasukti šalį demokratiškesniu keliu, tuo labiau, kad jis niekada nebuvo laikomas radikalu, užkietėjusiu komunistu. Žinoma jo kritika ir „kultūrinės revoliucijos“ periodui šalyje.

Požiūryje į užsienio ir vidaus politiką Xi garsėja pragmatiškumu, atrodo, naujasis lyderis nejučia didelės neapykantos Vakarams, tačiau pirmiausia siekia proteguoti savo šalies interesus. Jis yra lankšus dešimtyse šalių ir visur pabrėžia, kad nori „geriausius pasaulio laimėjimus pritaikyti Tėvynėje“.

Vidaus politikos labirintai

Pasaulis stebi, ar nauja šios šalies vadovybė keis Kinijos socialinį-ekonominį ir politinį kursą.

Nauji lyderiai žada ieškoti kitokio kelio nei būti milžinišku pasaulio fabriku. Pigiai pagamintų prekių pardavimas Vakarų šalims ir milijardų dolerių investicijos į Kinijos infrastruktūros plėtrą pastaraisiais metais sukūrė ekonomikos stebuklą, tačiau manoma, kad šis modelis gali pradėti lėtėti.

Be to, jei Kinija skirtų mažiau dėmesio eksportui, ūkio augimas ateityje gali taip pat būti labiau priklausomas nuo vidaus vartojimo, kuris kelerius pastaruosius metus sudarė mažiau nei 40 proc. BVP.

Taigi, norint išlaikyti panašų šalies lygį, reikės didinti vartojimą, tačiau žinant, kokia milžiniška socialinė nelygybė šioje šalyje, kokie skirtumai tarp didmiesčių ir vis dar atsilikusių regionų, spartūs Kinijos ekonominio augimo tempai sunkiai išsivaizduojami. Tačiau net ir sumažėjęs ekonominis greitis nereiškia šalies stagnacijos. Šalyje įgyvendinami investiciniai planai sudaro įspūdį, kad potencialas iš tiesų dar neišnaudotas.

Spindesys ir skurdas

Kinija pasaulį stebina ne tik milžinišku raidos šuoliu, bet ir milijardinės vertės iniciatyvomis. Ko gero daugiausiai investicijų tenka Kinijos infrastruktūrai.

Kinijos vyriausybė pritarė planams pastatyti 25 naujus geležinkelius miestuose už 127 mlrd. JAV

dolerių. Greitaeigio susisiekimo linijos bus tiesiamos ne tik megapoliuose, bet ir provincijoje. Manoma, kad metro linijų ilgis iki 2020 metų išaugs iki 7 tūkst. kilometrų.

Kinijos Shandong provincijoje pastatytas įspūdingas tiltas. Jo ilgis 42 kilometrai, o plotis suskirstytas į aštuonias eismo juostas. Tiltas statybos kainavo 2,3 milijardo dolerių. Tačiau tai ne pirmas tiltas-rekordininkas. Ankstesniu rekordininku buvo laikomas tiltas per Hangzhou įlanką, kurio ilgis – 36 kilometrai.

Apvalias sumas kainavo ir sporto infrastruktūra. Kinija išleido milijardus olimpinių projektų statyboms Pekine ir kituose miestuose. Nuolat investuojama į pačias įvairiausias infrastruktūros iniciatyvas, Kinijos miestai nuolat auga, milžiniškos statybos vyksta dieną ir naktį.

Ši šalis negaili lėšų iš socialinėms reikmėms. Kinijos vyriausybė iki 2020 metų sveikatos apsaugai ketina skirti 63 milijardus JAV dolerių. Valstybės lešomis sveikatos draudimą gavo daugiau nei 95 proc. Kinijos gyventojų. Iki 2020 metų vidutinė kinų gyvenimo trukmė turėtų pailgėti iki 77 metų (2010 m. siekė 74,83 metų).

Taigi, Kinija mėgsta gigantomaniją, brangias socialines iniciatyvas. Be abejo, tokios idėjos iš dalies gali būti pateisinamos noru skatinti vidaus vartojimą, sukurti papildomų darbo vietų ir panašiai, tačiau ar tai neatspindi ir psichologinės šalies nuostatos, kuria pasauliui ar sau siekiama įrodyti, kad Kinija jau nebėra ta atsilikusi, skurdi pasaulio periferija?

Greta milijardais besišvaistanti Kinijos matome ir kitą Kiniją. Čia vyrauja skurdas, socialinė nelygybė ir technologinis atsilikimas. Statistikos teigimu, 1981 m. 84 procentai Kinijos gyventojų skurdo, kitaip tariant, išgyvendavo su 1,25 JAV dolerio per dieną. Tuo metu tik Kambodžos, Burkina Faso, Malio ir Ugandos piliečiai gyveno dar skurdžiau.

2005 m. skurstančiųjų skaičius

sumažėjo iki 16 procentų, iš skurdo išsikapstė 627 milijonai gyventojų. Tačiau ir šiuo metu ypač ryškūs turtinių ir socialinių galimybių skirtumai tarp pakrančių ir šalies gilumoje esančių provincijų, miesto ir kaimo, miesto gyventojų ir darbininkų migrantų.

Ekonomiškai silpnos ir labiau nuo pakrantės nutolusios provincijos turi ribotą išsilavinimo ir sveikatos apsaugos sistemą, vyrauja milžiniška korupcija. Tačiau nepaisant vidinių problemų, šalies socioekonominė pažanga yra neabejotina.

Modernizuojama kariuomenė

Modernizuojama ir milijardinės lėšos skiriamos ne tik infrastruktūrai ar socialinei sferai. Vis labiau pastebima, kad Kinija siekia modernizuotis kariniu požiūriu. Anksčiau šios šalies milžinišką, tačiau technologiniu požiūriu atsilikusią kariuomenę pasaulis vertino gan skeptiškai (be abejo, išskyrus branduolinę ginkluotę), dabar pastebimas Vakarų susirūpinimas augančiomis Kinijos karinėmis ambicijomis ir siekiu kurti naujas technologijas.

Kalbėdami apie Kinijos technologinę modernizaciją, turėtume pastebėti, jog ne tiek kuriamos originalios technologijos, kiek siekiama kopijuoti Vakarų laimėjimus. JAV ne kartą viešai skelbė, kad Kinija bando kopijuoti ne tik elementariausius karinius kitų šalių darbus, bet ir sudėtingas technologijas.

Gal kopijavimas, o gal milžiniškos lėšos, skiriamos kariuomenės plėtrai, davė rezultatų. Štai prieš keletą metų visą pasaulį nustebino Kinijos aukštųjų technologijų balistiniai bandymai. Neveikiantį palydavą šios šalies raketa numušė kosmose. Be to, buvo ir kitų balistinių raketų bandymų.

Nors Kinija teigė, kad bandymai nebuvo nukreipti prieš jokiais šalį, užsienio žiniasklaida paste-

► bėjo, jog tai sutapo su tarp JAV ir Kinijos išaugusia įtampa, kilusia dėl Amerikos ginkluotės pardavimo Taivanui.

Kinijoje surengtame didžiausiame aviacijos šou debiutavo ir pirmasis šioje šalyje sukurtas atakos sraigtasparnis „Z-10“. Pasirodė informacija ir apie slaptojo kinų naikintuvo J-20 bandomuosius skrydžius.

Taigi, akivaizdu, jog Kinija siekia įveikti dar viena „psichologinį kompleksą“ ir tapti valstybe, kurios kariuomenę vertintų ne tik regionas, bet ir visas pasaulis. Be to, kariuomenės modernizavimas gali būti ir siekis įbauginti ne tik Vakarų, bet ir Japoniją bei Taivaną. Šios šalys yra bene didžiausios Kinijos priešininkės regione.

Konfrontacija regione – tikras ar tariamas pavojus?

Apie Kinijos ginklavimosi varžybų pavojų pirmiausia kalba Vakarų valstybės, tačiau tai kelia susirūpinimą ir kitoms šalims. Pirmiausia Taivanui. Šis regionas, nors ir turi daugelį nepriklausomos valstybės bruožų, nėra JTO narys, nėra paskelbęs nepriklausomybės nuo Kinijos Liaudies Respublikos, kuri Taivaną laiko savo dalimi. Kinijos valdžia Pekine Taivano kalbas apie nepriklausomybę laikytų iššūkiu bei yra pagrasinusi panaudoti karinę jėgą.

Būtent Pekino pavojumi Taivanas motyvuoja gan nepigios, tačiau modernios kariuomenės išlaidymą. JAV ne kartą bendradarbiavo karinėje srityje su Taivanu ir kalba apie būtinybę ginti šias salas, jei Kinija pulstų ir norėtų prisijungti atskilusi regioną.

Pastaruosiu metu įtampa tarp Kinija ir Taivano kiek atslūgo. Vis dėlto, situacija regione išlieka įtempta, ypač padažnėjus Pekino ir Japonijos nesutarimams.

Nesutariama dėl penkių negyvenamų salelių bei trijų uolų Rytų Kinijos jūroje.

Kinija remiasi istoriniais dokumentais, kuriuose rašoma, kad kinų jūreiviai atrado salas dar prieš 600 metų. Kiti šaltiniai teigia, kad salas atrado japonai. Nesutarimus kursto ir aptikti naftos klodai. Istorinė įtampa taip pat išlieka. Antrojo pasaulinio karo žaizdos Kinijoje, kai ją buvo okupavę nuožmumu pagarsėję japonų kariai, dar neužgijo.

Neseniai kilus eiliniams nesutarimams, Kinijoje vyko milžiniški protestai, buvo boikotuojamos Japonijos prekės. Netgi buvo kalbama apie karą su Japonija dėl ginčytinų teritorijų valdymo.

Taigi, Kinijos santykiai su Taivanu ir Japonija įtempti. Be abejo, Azijos milžinas tikrai neprilygsta JAV, tačiau kas gali paneigti, kad anksčiau ar vėliau Pekinas sugalvos išbandyti savo karinius raumenis su Japonija ar kita regiono šalimi.

Tibetas – pasaulinė žaizda

Kalbant apie Kiniją negalima nepaminėti Tibeto. Skirtingais istorijos laikotarpiais Tibetas buvo nepriklausoma valstybė arba įėjo į mongolų imperiją bei buvo Cing dinastijos valdomos Kinijos vasalinė valstybė.

Šiandien Tibetas formaliai įeina į Kinijos sudėtį kaip Tibeto autonominis regionas. Jis sudaro mažiau nei pusę viso istorinio Tibeto, o autonominio regiono gyventojai sudaro tik vieną trečiąją istorinio Tibeto gyventojų dalį.

Pastaruosius keletą metų tibetiečių ir Kinijos santykiai yra labai įtempti. Tibetiečių opozicija Kinijos politiką Tibete vertina kaip tautos genocidą. Tibetas kaltina Pekiną siekiu visiškai nutautinti regioną, tam tikslui nutiesus netgi modernų susisiekimą su nuošalioje erdvėje savo identitetą išsaugojusiu regionu.

Prieš Kinijos politiką tibetiečiai protestuoja trimis būdais. Pirmasis – visuomeniniai judėjimai, prieš keletą metų virtę gatvių protestais

ir susirėmimais. Tačiau šiuos protestus Kinijos represinės struktūros numalšino.

Antrasis būdas, praktikuojamas jau ilgą laiką, – diplomatinis. Tibeto atstovai ir ypač dvasinis vadovas Dalai Lama nuolat važinėja po pasaulį, ragindamas atkreipti dėmesį į situaciją Tibete, taip pat kelia šį klausimą tarptautinėse organizacijose. Kinija savo ruožtu kritikuoja šalį, priimančias Dalai Lamą. Trečias būdas, vis labiau plintantis regione, – vieši susideginimai. Protestuodami prieš religijos ir kultūros persekiojimą, nutautinimo politiką, tibetiečiai ne kartą tapo gyvais fakelais. Atrodo, kad prieš tokius protestus Kinijos represinės struktūros neranda kovos būdų.

Realijos ir tendencijos

Taigi, Kinija gerokai skiriasi nuo kitų pasaulio šalių. Valstybiniu kapitalizmu vadinama ekonominė sistema pasiekė neįtikėtinų laimėjimų. Nepaisant skurdo, išnaudojimo ir nelygybės, šalis gali persiorientuoti prie didesnio vidaus vartojimo.

Be abejo, Kinijos santykiai su Japonija, Taivanu kelia susirūpinimą. Todėl kyla pavojus, kad siekdamas didesnių tikslų Pekinas gali įsivelti į regioninę konfrontaciją, nors neaišku, ar tokias idėjas remtų visko pertekusi šalies nomenklatura ir naujasis turtuolių elitas.

Tibeto klausimas išlieka ne tik šio regiono, bet ir viso pasaulio žaizda. Kinija neatleidžia gnaužtų, jos neveikia ir ne itin dažna pasaulio kritika. Pagaliau – kas labai nori pyktis su Kinija ir prarasti jos investicijas?

Galima teigti, kad ši šalis, jei niekas radikalčiai nepasikeis jos vidaus tendencijose ar pasaulio politikos fone, pretenduoja tapti pirmąja pasaulio valstybe, aplenkdamą JAV.

Kinija turi ne tik milžinišką pagreitį, potencialą, bet ne ką mažesnę norą lyderiauti, kuris JAV, kaip ir visai Vakarų civilizacijai, jau išblėso. ■

Kometa šviesumu gali pranokti Mėnulio pilnatį net 15 kartų

Šiomet prie Žemės priartės kometa ISON, kuri gali būti net 15 kartų šviesesnė už Mėnulio pilnatį. Anot astronomų, plika akimi danguje ji bus matoma net ir dieną. Teigiama, kad kometa ISON užbaigs „dangiškųjų dovanų“ sezoną, nes per 2013 metus prie mūsų planetos priartės ir daugiau kometų, kurias galėsime stebėti.

Pernai šią kometą atsitiktinai atrado astronomai Vitalijus Nevskis ir Artiomus Novichonokas, kurie galingu teleskopu stebėjo Dvynių ir Vėžio žvaigždynus. Astronomų dėmesį patraukė tai, kas gali tapti didžiausiu šio dešimtmečio astronominiu įvykiu – kometa, kuri priartėjusi prie Saulės gali būti tokia ryški, kad greičiausiai plika akimi bus matoma ir dieną.

Astronomai mėgėjai daugiausiai galimybių kometą ISON pamatyti turės lapkritį ir gruodį.

„Kadangi ji keliauja labai arti Saulės, manoma, kad ji bus neįtikėtinai ryški. Jai tolstant nuo Saulės, turėtų susidaryti labai įspūdinga uodega“, – teigia profesorius Markas Bailey, Armagho observatorijos Jungtinėje Karalystėje vadovas.

Sprendžiant iš kometos orbitos, tai yra nauja viešnia iš Orto debesies – tolumo Saulės sistemą gaubiančio halo, sudaryto iš gana nedidelių ledinių objektų. Paskutinė atklydėlė iš Orto debesies užfiksuota 2009 m. Tada žalsva Lulinio kometa (comet Lulin) priartėjusi prie Saulės pasidabino dviguba uodega.

Anot ekspertų, kometai prireikė milijonų metų, kol iš Orto debesies, esančio už daugiau kaip vieno šviesmečio nuo Žemės, atkeliavo iki Saulės sistemos centro. Ji turėtų

„atgyti“ ir išryškėti šių metų spalį.

ISON skriejant pro Marsą, kometos paviršius pradės kisti, mat ledas reaguos į temperatūros pokyčius, dėl to atsiras didžiuliai įtrūkimai ir į beorę erdvę aplink kometą bus išstumti didžiuliai dujų kamuoliai. Tuo atveju ji jau lapkritį bus matoma plika akimi, o naujai susiformavusi uodega kometa ISON prie Saulės labiausiai priartės lapkričio 28-29 d. ir tomis dienomis nuo žvaigždės ją skirs tik 1,4 mln. kilometrų. Palyginimui, Žemė nuo Saulės nutolusi per maždaug 149 mln. km, artimiausia Saulei planeta Merkurijus – nuo 46 iki 70 mln. km (šios planetos orbita elipsinė).

Kaip ir Lulinio kometos atveju, naujokė ISON dėl didžiulio Saulės karščio pradės intensyviai garuoti – manoma, kad ISON kometa pasidabins nepaprastai šviesia ir ryškia uodega.

Toks artimas „kontaktas“ su Saule reiškia, jog stebėtojams Žemėje kometa bus matoma labai arti horizonto ir dėl Saulės šviesos iš pradžių ją bus sunku stebėti. Po to ISON vaizdas ims blėsti, tačiau ją stebėti bus paprasčiau, kai ji pradės tolti nuo Saulės ir keliaus atgal į Saulės sistemos paribius. 2013 m. gruodžio 9 d. kometos ISON ryškis turėtų būti maždaug toks, koks yra Šiaurinės žvaigždės, tvirtina Remancako observatorijos Italijoje astronomai. Plika akimi kometa ISON turėtų būti matoma iki 2014 m. sausio vidurio.

Šį pavasarį iš Žemės bus matoma ir dar viena kometa, „2014 L4“. „Mūsų laukia tikros dangiškos dovanos, kurios tikrai įkvėps žmonių susidomėjimą astronomija“, –sako profesorius M. Bailey. ■

Parengta pagal technologijos.lt ir lrt.lt informaciją

Antiglobalizmas reabilituoja internacionalizmą

Vitalijus Balkus

Internacionalizmas – tai sąvoka, kurią šiandien vargu ar išgirsite. Ji išnyko iš informacinės erdvės kartu su tokiomis sąvokomis kaip „klasių kova“, „darbininkų solidarumas“ ir „nacionaliniai išsilaisvinimo judėjimai“. Jaunesniam skaitytojui šis žodis apskritai nėra žinomas, o jei ir žinomas – jis suvokiamas gana paviršutiniškai, kaip, pavyzdžiui, ir terminas „tolerancija“.

Kaip atsitiko, kad tautos, tautybės, etninės grupės išliko, o jų taikios sąveikos terminas dingso?

Internacionalizmo kritikai jį visuomet spekuliatyviai tapatina su viena išraiška – proletariškuoju internacionalizmu, kuris marksistų suvokiamas kaip bendra įvairių šalių proletarų kova prieš valdančiąją klasę. Įvairių tautų darbininkų bendrumas, suvokiamas per klasinį bendrumą, savo esme yra racionalus. Kapitalistinių valstybių valdančiosios klasės, nepaisant kalbos, odos spalvos ar išpažįstamos religijos skirtumų, veikia pagal tuos pačius verslo logika paremtus dėsnius, tuo tarpu liaudis visuomet linksta į iracionalias idėjas. Religinis fanatizmas, kraštutinis nacionalizmas, šovinizmas ar sunkiai suvokiamas beviltiškai pasenusių papročių laikymasis labiau būdingi plačiajai liaudžiai, o ne valdančiajai klasei.

Anksčiau, prieš kapitalistinės globalizacijos laikotarpį, valdantieji šalių elitai puikiai išnaudodavo tautinio išskirtinumo ar „vienintelės teisingos“ religijos idėjas, nors tie patys elitai puikiai komunikuoda-

vo tarpusavyje ir, pasikeitus konjunktūrai, greitai susitardavo net su tariamai mirtiniais priešais. Šiandien irgi taip būtų, tačiau šiandien nedaug kas gali tvarkytis šalyje be svetimų įtakų. Taip elgtis gali tik Saudidų dinastija, kuri nepriklauso nuo likusio pasaulio, ir dar keli režimai. Gal nuskambės keistai, tačiau prieš senamadiškai nacionalistinių valstybių galėčiau priskirti ir JAV su Rusija, o pastarojoje vis stiprėja ir „teisingiausios religijos“ idėja. Tuo tarpu Europoje, nors ir apsėstoje paneuropizmo idėjos, atskirų jos šalių nesieja monolitinis kultūrinis vientisumas ir jos neturi bendros istorijos. Tiksliau, istoriją turi, bet tai karų istorija, todėl europiečiai niekuomet nepasieks bendro ir visiems tinkamo jos vertinimo.

Bet grįžkime prie internacionalizmo, kuris nėra vien tarptautinės

klasių kovos įrankis. Šiuolaikiniame pasaulyje greta marksistinės internacionalizmo sampratos, kada kiekvienos šalies darbininkai tartinai kovoja prieš „savo“ elitus, užgimė stipri bendros kovos prieš kapitalistinę globalizaciją idėja. Tai antiglobalizmo idėja, kur kapitalistiniai elitai suvokiami kaip vientisas kūnas, prieš kurį reikia kovoti bendromis pastangomis nepaisant valstybių sienų. Atrodytų, keista: kaip prieš unifikavimą kovojantys antiglobalistai gali vadintis internacionalistais, tačiau pažvelkime į šį klausimą kitaip. Bet prieš tai esu priverstas paliesti dar vieną temą.

Globaliojo kapitalistinio pasaulio egzistencijos pagrindas – tai nuolatinis prekių ir kapitalo judėjimas. Paprasčiau tariant, globaliam kapitalizmui svarbu, kad „Coca-Cola“ gėrimus taip pat gerai

pirktų Indijoje, kaip ir JAV, o pinigai pasiektų gamintoją. Štai čia nacionaliniai ir kultūriniai skirtumai kapitalui visai nereikalingi. Mažai to, kapitalui tiesiog būtina sukurti terpe, kurioje apskritai niekuomet nekiltų (NE) vartojimo pavojus, sąlygotas kultūrinių skirtumų. Kaip atsakas į tokių pavojų ir saugiklis nuo vidinių konfliktų JAV buvo sukurta politikorektiškumo doktrina, kuri Europoje labai mėgstama tolerancijos pavadinimu.

Solidariais veiksmais grįstame internacionalizme pagarba tarp įvairių kultūrų yra suvokiama natūraliai ir iš esmės net nekelia diskusijų, tuo tarpu neoliberalų primestos tolerancijos atveju pats tarpkultūrinis bendravimas (būtent bendravimas, o ne bendradarbiavimas) yra artimiausias siektinas tikslas. Nieko nuostabaus, kad tolerancijos idėjas labiausiai mėgsta įvairaus plauko liberalai – nuo „aksominių“ kairiųjų iki atvirų „laisvarinkininkų“. Pirmieji malšina sąžinės kančias dėl vis didesnio atotrūkio nuo „kairės“ idėjų, o antrieji jau atvirai kalba apie unifikuojamą vartotojų pasaulį.

Taigi antiglobalizmas turi visiškai aiškų internacionalų pradą. Dar aiškiau internacionalizmo idėjos matomos tarp alterglobalistų, kai aiškiai nurodoma, kad neoliberaliais principais paremta ekonominė integracija neišvengiama, tačiau ji anaipol nereikalauja suvienodinti tautas.

Nieko nuostabaus, kad internacionalizmas pateko tarp nevertinamų terminų. Kiekvienam tikram liberalui kelia siaubą pati įvairių tautų ir kultūrų bendradarbiavimo idėja vardan kilnesnio tikslo nei vartojimas. Todėl greta tolerancijos kapitalas pasitelkia ir visiškai kitokius įrankius. Sunku patikėti, kad Vakarų vyriausybės nematė, kas veržiasi į valdžią Libijoje ir kas tokie Sirijos „sukilėliai“. Be abejo, matė ir puikiai žinojo, kad radikalūs islamistai – tikrai ne politikorektiškumo ir tolerancijos šalininkai, bet padėjo jiems ir padeda iki šiol.

O priežastis juk paprasta: geriau paaukoti nedidelę pasaulinės rinkos dalį ir įstumti potencialiai rizikingas šalis į nestabilumo būseną, nei nuolat spręsti galimai atsirasiančios nepatogios visuomeninės formacijos klausimą. Ne veltui sakoma, kad Venesuela su Hugo Čavezū priešaky Volstritui kelia didesnę galvos skausmą nei Talibanas su Al-Quaeda. Galų gale, kapitalas puikiai moka gauti sau reikalingus išteklius net ir karo bei nestabilumo apimtose šalyse, ką įrodo, kad ir Kongo pavyzdys.

Taip buvo sukurtas dviejų sistemų pasaulis. Vienoje pusėje – „gerosios rinkos“, kuriose triumfuoja politikorektiškumo taisyklės, kitoje – „blogosios“, turinčios klusniai apatarnauti gerąsias ir leisti jose karaliauti svetimams, kuriems negalioja ne tik politikorektiškumas, bet net humanitarinė teisė. Taigi jaunieji liberalai, kurie braukia susižavėjimo ašaras žiūrėdami į europinius tolerancijos pavyzdžius, geriau pasidomėtų tuo, ką didžiosios Europos kompanijos išdarinėja Afrikoje ar Artimuosiuose Rytuose.

Straipsnio pradžioje paminėjau dar vieną pamirštą terminą – „nacionalinio išsilaisvinimo judėjimai“. Taip buvo vadinami antikolonijiniai ir antiimperialistiniai judėjimai, kurie siekė ne tik

savo šalių nepriklausomybės, bet ir bandė sukurti nekapiatalistines santvarkas. Atrodytų, kuo čia dėtas internacionalizmas? Tačiau tai, ką anuomet vadino antiimperializmu, šiandien puikiai atsispindi antiglobalistų ir alterglobalistų veikloje.

Beje, atsiradus pakankamai daug nekapiatalistinės ekonomikos valstybių, buvo sukurta dabartinių alterglobalistų trokštama globalios nekapiatalistinės bendrosios rinkos idėjomis paremta organizacija – „Ekonominė savitarpio pagalbos taryba“, kuri baigė savo egzistavimą kartų su socialistinio bloko griūtimi. Bet apie tai nekalbėsime, nes tai plati tema.

Taigi kyla klausimas – kokį pagarbaus kultūrinio bendradarbiavimo būdą pasirinkime: ar reabilituosime internacionalizmą, ar liksime su politikorektiškumu ir tolerancija? Savitarpio pagarba yra ne tik natūrali, bet ir neišvengiama siekiant bendrų tikslų, o šie tikslai yra tie patys ir dirbančiam vokiečiui, ir dirbančiam kongiečiui, ir dirbančiam lietuviui, kuriuos išnaudoja pelno siekiantys vietiniai kapitalistai bei oligarchai. Internacionalizmas siūlo bendrą kovą prieš juos, o ką be gero elgesio normų gali pasiūlyti politikorektiškumą propaguojantys neoliberalai? ■

Gyvenimas kaip nesibaigianti žurnalisto komandiruotė

Kad ir kaip būtų sunku, kad ir kaip negalėtum susitaikyti su neatšaukiamu lemties sprendimu, tenka rašyti Draugo atminimui skirtus atsisveikinimo žodžius. Ir pasakyti, kad pasaulis tapo tuštesnis.

Aloyzo Urbono pavardę įsidėmėjau 1984 m. skaitydamas tais laikais neįprastai operatyviai išleistą ir jaudinančią jo su K. Trečiakausku parašytą knygą „Neliksi vienišas“ apie nutikusią nelaimę – mažai mergaitei Raselei nupjautas kojeles ir Lietuvos gydytojų, rusų karo lakūnų, gruzino chirurgo Maskvoje pasiaukojimą ir pastangas išgelbėti ją. Truko praeiti dar geras dešimtmetis, kol suėjome artimesnei pažinčiai su Aloyzu, nors buvome gimę ir augę tame pačiame Rokiškio krašte. Ši žemės šaknis mus dar labiau susiejo, nors tas, kas susidraugaudavo su Aloyzu, likdavo jam brangiausiu žmogumi. O susidraugauti su juo buvo ne taip ir sunku – Aloyzas buvo komunikabilus, smalsus žmogus. Kaip tikras žurnalistas – o toks jis buvo iki kaulų smegenų. Nuo pat pirmųjų straipsnių, parašytų dar studijuojant Vilniaus universitete žurnalistiką iki pat lemtingos sausio ketvirtosios dienos. Gegužės mėnesį jam būtų suėję 78 metai, bet buvo stiprus ir guvus vyras, darbštus ir produktyvus, kupinas naujų knygų sumanymų, nė mintis negalėjo kilti, kad Aloyzas galėtų taip staiga išeiti.

Jo širdis ir namai visada buvo atviri draugams, jis buvo širviškos dvasios žmogus, netgi jūra juos abu buvo paviliojusi. Plaukiojo Aloyzas Klaipėdos ekspedicinės silkių žvejybos bazės tralerio jūrei-

viu. Dalyvavo hidrometeorologijos mokslinio tyrimo laivo ekspedicijoje per tris vandenynus - iš Vladivostoko į Klaipėdą. „Keletą metų, vedamas žurnalistinio smalsumo ir potraukio amžinai jūrai, plaukiojau Klaipėdos žvejybos laivyno transportiniuose laivuos pirmuoju kapitono padėjėju. Daugelį kartu su kolegomis žurnalistais ir „jūrų vilkais“ buriuotojais plaukiojau su jachtomis po Baltijos jūrą. Esu išleidęs keliolika knygų, tarp jų dvi – „Jūra, lauk manęs“ ir „Pasmerktųjų džiaugsmas – jūros tematika. Be to, įvairiuose leidiniuose išspausdinau apie 300 savo apybraižų, skirtų jūrai ir jūreiviams. Jaunystė jau seniai prabėgo, tačiau esu pasiryžęs nors ir šiandien išplaukti su jachta kukliose koko pareigose, kurios man dažniausiai ir kliūdavo“ – yra rašęs Aloyzas. O kas dėl tų kuklių pareigų, tai galiu patvirtinti, kad Aloyzas buvo puikus kulinaras – daug metų gyvendamas vienas ištobulino savo „koko“ igūdžius taip, jog jo kepsniai galėjo konkuruoti su profesionalų patiekalais.

Vis dėlto jo tikroji jūra buvo žurnalistika. Dirbo Valstybiniame televizijos ir radijo komitete, „Sovietskaja Lita“, „Komjaunimo tiesos“, „Vakarinių naujienų“ laikraščiu, „Pasaulio“ žurnalo, savaitraščio „Vilniaus tribūna“ redakcijose. Iki pat paskutinių dienų bendradarbiavo įvairiuose spaudos leidiniuose. Buvo ištikimas „Gairių“ bičiulis ir autorius – atnešdavo ne tik savo straipsnius, bet ir įvairių sumanymų, energijos ir geros nuotaikos užtaisą. Jis buvo iš tos beišnykstančios žurnalistų genties, kuriai būdingas principingumas, žaisminga tiesos fakto dėlionė, pasiryžimas net dėl kelių eilučių keliauti bet kur ir bet kada. Netgi ir tada, kai jis atsidėjo knygų rašymui, tapo nepriklausomų rašytojų sąjungos nariu, jis liko žurnalistas stiliumi, operatyvumu, dokumentiškumu. Daugelis jo knygų yra apybraižos. Iš arti mačiau ne vienos jų gimimą, kelias teko redaguoti, net būti kelių pavadinimų krikštatačiu. Dėl kai kurių redagavimų pavadindavo „melioratoriumi“, bet nepiktai, su jam būdingu atlaidžiu kandumu. Šiaip niekad neteko matyti Aloyzo supykusio, paniurusio – jis rasdavo kalbą su kiekvienu sutiktu žmogumi, kiekvienam atvejui turėdavo smagų anekdotą ar posakį. Draugams jubiliejų proga rašydavo eiliuotus sveikinimus akrostichus, net buvo numatęs išleisti jų rinkinuką.

Aloyzui pakludavo įvairios temos: kriminalistika, esperanto kalba (ja buvo net susižavėjęs), marinistika, sportas, žemės ūkis. Pastarajai temai, tiksliau, Lietuvos ūkininkų istorijai, darbams ir skausmams skirta bene daugiausia

jo knygų: „Po saule“ „Pilkų arimų šviesa“, „Sutikti agronomų žemėje“ „Gabrielės keliais“. Už šios tematikos knygas jam 2001 m. buvo suteikta Gabrielės Petkevičaitės-Bitės premija.

„Ką matau, tą dainuoju“ – rašė Aloyzas. Ta savo „daina“ jis aukštino žmogaus darbštumą ir sąžiningumą, lyriškai nuspalvindamas savo pasakojimus, bet ne kartą jo „daina“ buvo panaši į strėlę – ji smigo į tuos, kurie „kupini pasiūtimu, gobšumu, sudavė veik mirtiną smūgį Lietuvos kaimui, visiškai nesiskaitydami su paties žemdirbio, mokslininkų nuomonėmis“, kurie nepaprastai lengvai ir greitai persiauklėjo: „įdomiausia, kad į „tautinių patriotų“ gretas pirmieji atsuoliavo buvę didžiausi vakar dienos tarybiniai patriotai“.

1996 m. išleistos Aloyzo apsakymų rinktinės „Pasmerktųjų džiaugsmas“ viršelyje atspausdintas autoriaus įrašas: „Sėslaus gyvenimo lyg ir nebūta. Vis traukė viltis pamatyti savo žydrąją svajonių paukštę. O gal tik noras pabėgti nuo savęs? Matuodamas pasaulį kojomis, laimės dar nesuradau. Bet jau tikrai žinau, kad kiekviena jūrmylė, kilometras ir net ramaus atokvėpio stotelė būtinai įrėžia po randą širdin. Ilgų naktų vienatvė, nerimas ir begalinis rytmečio aušros laukimas diktavo šios knygos eilutes...“ Čia visas Aloyzas – su savo neramia siela, kūrėjo kančia ir viltimi pamatyti svajonių paukštę. Ar ją pamatė, norėčiau dabar paklausti. Bet jau pavėluota. O gal tai galėsime dar padaryti, susitikę su Aloyzu toje nežinomoje planetoje, į kurią jis iškeliavo... Iškeliavo palikdamas šviesų kaip Paukščių takas pėdsaką – savo kūrybą. Palikdamas baigtą rašyti dar vieną knygą, kurią taip norėjo išleisti iki Naujųjų metų. Skubino jos leidybos darbus, dabar galėtume sakyti, lyg nujausdamas savo likimą.

Algis Kusta

Vincas Mykolaitis-Putinas

ATLANKYMAS

*Šiandakt mane atlankė mano miręs draugas,
Jisai atėjo pas mane į svečius.
Sėdėjom mudu prie padengto stalo
Ir kalbėjome gerus žodžius.*

*Sapne aš nežinojau, kod jo nėr šioj žemėj.
Jisai gražiai atrodė, buvo linksmas ir žvalus.
Aš jį kviečiau užkasti ir išgerti ---
Ir mudu sudaužėm stiklus.*

*Tačiau jisai nevalgė ir negėrė,
Tik vis keistai šypsojos kažkodėl,
Ir dar kažką juokingai man pasakė,
Kai aš pakėliau stiklą vėl.*

*Aš neatsimenu nė vieno jojo žodžio,
Jisai staiga pakilo ir mane paliko.
Išeidamas apglėbęs pabučiavo,
Nuo slenksčio atsigrįžo, pažiūrėjo,
Nusišypsojo ir nuėjo ---*

*Pabudęs aš užmigti negalėjau.
Bet, atsilankius draugui,
Dabar jau man lengviau truputį
Pakęsti savo tą liguistą,
Nykią būtį.*

1964

* * *

*Mane masina Vilniaus bokštai ir gatvelės,
Ir mėlyni pušynai šlaitų ir krantų, –
Ir sraunūs vandenys nerimstančios Vilnelės,
Ir daug kitų žavingų vietų ir vardų.*

*Ir lyg sapne regiu aš Miestą stebuklingą
Pro gotikos vitražų mėlynus stiklus,–
Ir žemės šios buitis jau man nereikalinga,
Tapau jai svetimas, nykus ir nebylus.
Ten kažin kur padangėj raizgos šviesios gijos
Ir debesis nuplauna mėlyna banga.
Bet kodėl gi širdis to tyro aukščio bijos
Ir į miglotą žemę tiesiasi ranka?*

*Žinau: tai ta, kurią visa širdim myliu,
Keliauja žemės vingių nykstamu keliu.
1955*

Imkit ir skaitykit

ROMUALDAS RAČKAUSKAS
Autografas dangaus mėlynėje

Prisiminimų knygos autorius – nusipelnęs civilinės aviacijos lakūnas, vienintelis lietuvis, kuriam TSRS buvo suteiktas šis garbingas vardas. R. Račkauskas Lietuvos civilinės aviacijos valdyboje 30 metų skraidė įvairaus tipo vidaus degimo ir reaktiviniais lėktuvais, išbuvo ore beveik 16 tūkst. valandų. Atkūrus nepriklausomybę Vilniaus oro uosto skrydžių valdymo tarnyboje įkūrė Aeronautikos gelbėjimo koordinacinį centrą ir 11 metų jam vadovavo.

Ši knyga – tai tarybinio laikotarpio mūsų civilinės aviacijos istorija, parašyta šios srities profesionalo. Knygoje rasime ne tik įtempto ir sunkaus lakūnų gyvenimo vaizdų. R. Račkausko svajonė būti lakūnu užgimė vaikystėje, prieš Antrąjį pasaulinį karą, pamąčius Zoknių aerodrome nepriklausomos Lietuvos lėktuvus. Knygoje per šeimos likimą aprašomas gimtojo Šiaulių miesto gyvenimas prieš karą ir po jo, pateikiama įdomių buitinių detalių.

Knygą išleido „Gairių“ leidykla.

Lietuvos muzikų rėmimo fondas išleido muzikologo **Vaclovo Juodpusio „2013 metų muzikos kalendorių“**. Tai jau dvidešimt trečias toks kasmetinis šio autoriaus parengtas leidinys. Visi jie akcentuoja svarbiausias mūsų šalies muzikinio gyvenimo datas.

Šių metų kalendorius skiriamas Vilniui, nes sukanka 690 metų nuo miesto paminėjimo rašytiniuose šaltiniuose, tad su miestu susijusios datos ar įvykiai paryškinti. Skrupulingai sudarytame kalendoriujė trumpais tekstais prisimenami tie, kurių 100-osios gimimo metinės minimos šiemet. Muzikinių sukakčių margumyne orientuotis padeda pavardžių rodyklė.

„Kiekvieną kartą mintimis lankau kalendorių leidėją Lauryną Ivinskį, iš jo mokausi“, sako V. Juodpusis.

Anekdotas iš kalendoriaus

Du vyrai tempia pianiną į devintą aukštą. Vienas sako:

– Gera žinia yra ta, kad mes jau esame septintajame aukšte.

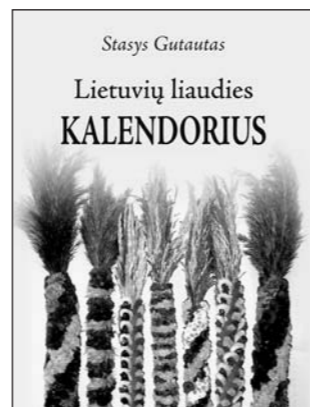
– O bloga?

– Mes esame ne tame name.

ALGIMANTAS JAZDAUSKAS
Žmonės iš saulės

Šioje apybraižoje – Lietuvos Raudonojo Kryžiaus – humanizmo idėjas propaguojančios ir jomis besivadovaujančios draugijos istorija, gausiai iliustruota foto- nuotraukomis.

STASYS GUTAUTAS
Lietuvių liaudies kalendorius

Leidinyje atskleidžiamos sąsajos tarp šeimos ir kalendorinių švenčių ciklą. Aptiriamos kalendorinės šventės, jų papročiai, apeigos, krikščioniškų ir pagoniškų elementų santykis, tradicijų raida. Pateikiama artimiausių dešimtmečių kilnojamų švenčių datos ir senųjų valgių receptai.

Knygą išleido „Žuvėdros“ leidykla.

IRENA ČEPIENĖ
Lietuvių tradicinės vestuvės

Knygoje išsamiai aprašomi įvairių Lietuvos etnografinių regionų vestuviniai papročiai ir apeigos, nuo piršlybų iki sugrąžtų. Plačiausiai nagrinėjamos XIX a. pabaigos-XX a. pradžios vestuvių apeigos. Pateikiama tradicinių vestuvių veikėjai, jų funkcijos. Kiekvienas besiruošiantis tuoktis šioje knygelėje ras ir pritaikys sau priimtinius tradicinių vestuvių elementus – papročius ar apeigas, nulemiančias būsimos šeimos gerovę, prasmingai pajvairinančias šiuolaikinių vestuvių scenarijų.

Knygą išleido „Žuvėdros“ leidykla.

Apie vestuvių maginius veiksmus

Pakrikštijus Lietuvą buvo reikalaujama laikytis bažnytinių šeimos sudarymo apeigų. Nors oficialioji religija draudė pagoniškus papročius, valstiečių vestuvėse dar ilgą laiką buvo gyvi priešistorinės kilmės apeiginiai veiksmai.

Matriachato irimo laikotarpiu vedybų esmę sudarė moters atskyrimas nuo gintųjų namų ir savųjų dievų. Tačiau nutraukti ryšį su giminės dievais, išsižadėti jų buvo pavojinga. Todėl svarbiausiu vestuvių momentu tapo slaptas nuotakos išvežimas, tariamas jos pagrobimas. Nuotakų grobimo paprotį, buvusį Lietuvoje dar XVI a., mini Elko pastorius Jonas Maleckis bei to meto istorikas Janas Lasickis. Kai kurie vestuvių papročių tyrinėtojai teigė, jog senovėje egzista-

vo vogtinės vestuvės.

Antgamtinių jėgų (demonų, piktyčių dvasių) baimė daugelį šimtmečių formavo apsauginius veiksmus ir priemones. Ypač pavojingu buvo laikomas tas vestuvių laikotarpis, kai nuotaka jau būdavo atsiskyrusi nuo savo namų ir dievybių, bet dar nepatekusi į kitų dievybių globą. Buvo tikima, kad per vestuves, kai jaunuosius mato ne tik artimieji, bet ir mažai žinomi žmonės, blogos akys gali pakenkti, apžavėti, užburti. Apsauginiai veiksmai, kuriais siekiama išvengti visokių blogybių, nelaimių, sudaro didžiąją dalį vestuvėse atliekamų maginių veiksmy, ir jų paskirtis gana įvairi.

Nuo senovės grūdai, duona, druska, tinklas, aštrūs daiktai, keliamas triukšmas buvo laikomi patikimomis apsaugos priemonėmis. Jų pirmą kartą prasmė kai kuriose vietovėse išliko nepakitusi iki XX a. pradžios. Pietryčių Lietuvoje jaunieji važiuodami į bažnyčią, kad apsisaugotų nuo burtų, į batus pildavosi grūdų. Tuo pačiu tikslu Varėnos apylinkėse jaunoji prieš vestuves apsiuodavo tinklu. Be to, ruošdamasi jungtuvėms, apsaugai ji pasiimdavo duonos ir druskos, ir drabužius kryžmai įsisekdavo adatų. Kupiškėnų nuotaka nuo raganavimo gindavosi burnon įsidėtu česnako gabalėliu.

Iš knygos „Lietuvių tradicinės vestuvės“

ALDONA RUBINSKYTĖ-KALM
Balti žiedai

Iki šiol daugiau vien vertusi estų autorių knygas (romanus, apysakas) į lietuvių kalbą, autorė įsidrąsino: debiutavusi savo poezijos rinkiniu „Gimtoji žemė mano“, lietuvių skaitytojui pateikia ir antrąją savo poezijos rinktinę – „Balti žiedai“. Joje tęsia savo lyrines-patriotines meditacijas apie gimtąją šalį, artimųjų likimus šiuolaikiniame pasaulyje ir savo išgyvenimus seniai gyvenant kiek šiauresnių kaimynų šalyje – Estijoje, Taline.

Knygą išleido „Gairių“ leidykla.

Suokime ir tinkamai įvertinkime modernių laikų bei paties žmogaus spermainas. Tradicinės spaudos, taip pat ir skaitmeninės, funkcijos keičiasi. Jos didina informacinių medijų galimybes, didelę įtaką jų tobulinimui daro ekonominiai veiksniai. Kam leisti momentinę informaciją teikiantį kokį nors laikraštį, žurnalą ar knygą, jeigu ją gali gauti kelių klavišų paspaudimu. Bet yra tokių dalykų, prie kurių teks ne kartą grįžti ir kuriuos norėsi skaityti tik knygoje, o ją pačią turėti po ranka asmeninėje bibliotekoje. Ir tai nebūtinai bus grožinė literatūra. Knyga, ko gero, yra tobuliausias žmonijos kūrinys. Ji ne efemeriška, ji materiali, stabili forma ir turiniu, maloni liesti ir pažinti, ji estetiška, nes ją kūrė ne tik autorius, bet ir dailininkas. Ji turi savo dvasią. Juk ne atsitiktinai knyga buvo ir yra pats populiariausias pasaulyje dovanų dalykas. Todėl net neabejoju, kad knyga išliks, tačiau, atsižvelgiant į poreikius, dar keisis.

Senoji knyga jau tapo istoriniu paveldu, naujoji juo nenumaldomai tampa. Jai lemta būti istorijos liudininke. Ji gyvens, kad ir kokio turinio bei išliekamosios vertės būtų, nes jos gyvenimas susiliejo su žmonių gyvenimu ir savaime tapo tautos dvasios, mentaliteto ir atminties saugotoja.

Domas Kaunas, Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto profesorius, vienas žymiausių Lietuvos knygotyrininkų (Bernardinai.lt)

Ko skundėsi Suslovas

Albertas Vaitiekūnas

Šiaulių r.

Sukako 110 metų nuo ilgamečio Lietuvos komunistų partijos ir, galima sakyti, visos tarybų Lietuvos vadovo Antano Sniečkaus gimimo. Ar jis buvo Lietuvos patriotas? Jei tokį klausimą būčiau uždavęs prieš keliolika metų ar dabar patentuotam „patriotui“, geriausiai atveju mane iškeiktų. Jei A. Sniečkus būtų sulaukęs permainingų laikų, gal jį būtų ištikęs Burokevičiaus likimas ar dar baisiau. Juk dabar jis vadinamas okupantų pakaliku ir represijų vykdytoju. Nors represijos vyko Maskvos įsakymu ir valia. Kolaboravo su Maskva – blogai, o tie, kurie buvo susidėję su vokiečių fašistais, lyg ir pateisinami – jiems statomi paminklai.

A. Sniečkaus vadovavimo laikais mūsų kraštas pakilo iš karo griuvėsių. Buvo atstatyti miestai, restauruotos netgi kunigaikščių pilys, nutiesti nauji puikūs asfaltuoti keliai, statėsi kaimuose gyvenvietės, naujos mokyklos. Svarbiausia – visi turėjo darbą. Lietuva buvo pirmaujanti Tarybų Sąjungoje respublika. Atvažiavę iš kitų respublikų sakydavo: „U vas malenkaja amerika“.

Vienas mano bendradarbis yra pasakojęs tokį atsitikimą. Jo dėdė po karo dirbo Vilniuje gydytoju. Vieną dieną ligoninės vadovas jam sako: „Skambino iš partijos centro komiteto, rytoj turi nuvykti ten. Budintysis duos leidimą įeiti ir nurodys kabinetą“. Nieko daugiau

nepaaiškino. Žinoma, dėdės nuotaika buvo ne kokia, nes po karo daug žmonių suimdavo, trėmimų pasitaikydavo. Bet pagalvojo: negi dėl to kviestų į centro komitetą, tai atlikti galima daug paprasčiau. Tad ryte apsiraminęs nuėjo su viltimi, kad nieko bloga neatsitiks. Centro komitete budėtojas patikrino pasą, atėjo adjutantas ir sako: einam, su jumis nori pasikalbėti draugas Sniečkus. Įėjus į kabinetą Sniečkus pakilo nuo kėdės, pasisveikino ir paprašė sėstis. Paklausė, kaip sekasi dirbti. Pradėjo kalbėti apie pokario sunkumus. Bet tai laikina, sakė, atstatysim Vilnių ir visą Lietuvą. Išsipildė sena lietuvių svajonė – visas etnines žemes sujungti – atgavom Vilnių ir Klaipėdą. Klaipėdai partija ir vyriausybė skiria didelį dėmesį – atkuriamos įstaigos ir labai reikia patyrusių kadru. Todėl jums, sako dėdei Sniečkus, siūlome vykti į Klaipėdą dirbti srities sveikatos skyriaus vedėju. Gausite butą. Galite pasirinkti gydytojų iš savo darbovietės, sudarysime sąlygas persikelti. Dėdė lyg ir prieštarauti mėgina, atseit, pripratęs jau Vilniuje, patenkintas darbu ir kolektyvu, ir butas geras. Sniečkus bando įtikinti: Klaipėdos miesto ir uosto kuo greitesniu atstatymu susirūpinusi ir Maskva, greitai nebus griuvėsių, miestas plėsis, gražės, nes tai mūsų vartai į pasaulį. Čia

pat ir Palanga, bus smagiau gyventi nei Vilniuje. Lyg ir įkalbėjo dėdė. Bet Sniečkus sako, jog svarbių įstaigų vadovus mes tik pristatome, o tvirtina Maskva, todėl jie turi būti partijos nariai – teks būtinai stoti. Pradėjo dėdė atsikalbinėti: niekada jokiai partijai nepriklausęs, yra davęs Hipokrato priesaiką gydyti žmones ir to pakanka.

Sniečkus bando įkalbinėti, o tas vis savo. Pyktelejo Sniečkus: mums Maskva kas dieną skambina ir vis klausia, kokių specialistų ir kiek reikia atsiųsti. Bet mes vis atsiskom, tvirtinam, kad savų turim daug gerų. Kad yra daug patyrusių pagrindininkų komunistų, sakom. Aiškinam, kad atvykusiems bus sunku dirbti dėl kalbos barjero. Jie visi su mielu noru atvažiuotų, sako Sniečkus, ir atvažiuos, jei jūs partijos bijosit kaip velnias kryžiaus. Jie atvažiuos, atsiveš savo draugų. Po kelerių metų atvykę į Klaipėdą negalėsite susišnekėti lietuviškai – čia bus pilna rusų, sakė tada Sniečkus.

Mano bendradarbio dėdė netaupo komunistu, bet visada pagarbiai atsiliepdavo apie Sniečką. Sakydavo, jog tai buvo išmintingas ir toliaregiškas vadovas.

Esu skaitęs, kad Maskvos emisaras Suslovas skundėsi, jog jam Sniečkus trukdo surusinti Lietuvą. Matyt taip ir buvo, kaip matome iš to dėdės pasakojimo.

A. Sniečkauskas paminklas Vilniaus Antakalnio kapinėse dabar likęs nuniokotas vandaly. V. Gulevičiaus nuotr.

Žada būti kuo arčiau savo rinkėjų

Romualdas Navickas

Kretinga

Kretingiškiei į Seimą išrinko „tvarkietę“ Jolitą Vaickienę, buvusią savivaldybės administracijos direktorę. Rinkimų antrajame ture su ja varžėsi buvęs Seimo narys konservatorius Vaidas Bacevičius. Žmonės kalbėjo, kad reikia remti vietinę kandidatę, o ne vilnietį V. Bacevičių, kuris buvo retas svečias Kretingoje, nedalyvaudavo ir rajono savivaldybės tarybos posėdžiuose. Vienas Salantų gyventojas spaudoje net pasišaipė, kad miestelio aikštėje, kur ilgą laiką stovėjo rusiškas tankas (dabar išgabentas į Orvydų sodybą Gargždėlių kaime) konservatoriui V. Bacevičiui reikia pastatyti biustą – bent taip žmonės jį matytų.

Reikia pasakyti ir tai, kad LSDP bei Darbo partijos lyderiai Kretingos laikraščiuose „Švyturys“ bei Pajūrio naujienos“ ragino balsuoti už „tvarkietę“ J. Vaickienę. Gal ir tai pridėjo jai daugiau rinkėjų balsų, ką gali žinoti?

Seimo narė J. Vaickienė dabar turi priimamąjį Kretingoje pirmajame pastato aukšte. Tas labai patogus senyvo amžiaus žmonėms, nes nereikia laiptais laiptuoti aukštai.

„Padėsiu, kiek galėsiu visiems, kurie kreipsis į mane su savo bėdomis“, sako J. Vaickienė.

Labai teigiamai kretingiškiei vertina ir tai, kad Seimo narės priimamasis dirbs darbo dienomis nuo 10 iki 18 valandos. Kiek prisimenu, ankstesni mūsų apygardos Seimo nariai savo padėjėjams darbo laiko, galima sakyti, ir nenustatydavo. Pati J. Vaickienė priiminėja gyventojus dažniausiai penktadieniais ir pirmadieniais.

J. Vaickienė Seime yra naujokė, tačiau jai patikėtos Audito komiteto pirmininkės pareigos. Ji tikisi konstruktyvaus bendravimo su Kretingos rajono savivaldybės valdžia. Stengsis dalyvauti rajono tarybos posėdžiuose. Taigi, atrodo, kretingiškiems šį sykį pasisekė. Jie turi aktyvią, geros širdies jautrią žmonių bėdoms Seimo narę.

Kapitalizmas labai nuvertino darbą

Jonas Vainauskas

Kėdainiai

Dabar įvairioje spaudoje vis dažniau pasigirsta balsų, kad privalome imtis rimtų veiksmų skubiai mažinti nedarbą. Kai kurie patriotai netolimoje praeityje, siekdami keisti vyravusią sistemą, matyt, visai nepagalvojo, kad po dviejų dešimtmečių atsidursime tokioje padėtyje. Prieš daugiau kaip dvidešimt metų daugelis žymių specialistų perspėjo, kad reikia atsargiai elgtis su esama Lietuvos pramone ir žemės ūkiu. Tačiau į tai niekas nekreipė dėmesio ir visu balsu rėkė, kad Lietuvai pramonės gigantai nebus reikalingi, nebus reikalingas ir kolektyvinis žemės ūkis. Atseit, tai būdinga tik atsilikusiai sovietinei sistemai ir neatlieka savo paskirties. Atėjęs į Lietuvą kapitalizmas skatino grąžinti nuosavybę, todėl pagal naujus kapitalizmo modelius taip ir buvo pasielgta. Privati nuosavybė užvaldė buvusį valstybinį turtą. Daugelis gamyklų ir kolūkių tiesiog buvo išvogti, nes jie nepriklausė privačiai nuosavybei. Iš to apsukrūs vertelgos sugebėjo pasipelnyti. O kai buvo su-

sigriebta, pasirodė, kad jau per vėlu. Tuo pačiu nukentėjo daugelis paprastų darbininkų ir kolūkiečių.

Štai garsėjusi Kėdainiuose Elektros aparatūros gamykla sąjūdžio metais buvo parduota „Kauno berniukams“, o keli tūkstančiai darbininkų išvaryti į gatvę. Ir tai tik vienas pavyzdys, o jų buvo šimtai. Ėjo metai... O kas keitėsi? Nauji žmonės ateidavo į Seimą. Ar viską jie padarė, kad valdžios dirbtų žmonių gerovei? Yra nemažai pavyzdžių, kaip savo gerovei jie dirbo. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare lyg ir buvo sustabdytas ekonominis nuosmukis, bet jo panaikinti taip ir nepavyko, per trumpą laiką įklimpome į didelį nedarbą. Per du dešimtmečius iš Lietuvos išvyko į užsienio šalis ieškoti darbo keli šimtai tūkstančių jaunų ir darbingų žmonių. Norisi priminti „Gairių“ skaitytojams, kad gerų specialistų ir kitose Europos Sąjungos valstybėse pakanka. Todėl išvykę lietuviai privalėjo įsidarbinti įvairiuose ne kvalifikuotuose darbuose. Agronomų, gydytojų, inžinierių ir kitų gerų specialistų sugebėjo įsidarbinti tik vienetai.

Laukinis kapitalizmas atnešė ne gražesnę ir geresnę gyvenimą, o varganą lemtį ir nepriteklius paprastam žmogui. Gyvenimas gerėjo ir gerėja tik tiems valdžios pranašams, kurie sugebėjo jau nuo pradžių pritapti prie valdžios lovio. Ir todėl šiandien skleidžiamas melas apie gražų ir prasmingą gyvenimą bei laisvę kapitalistinėje santvarkoje tėra mitas. Ekonominė krizė Europoje žiauriai smogė daugeliui valstybių, tarp jų ir Lietuvai. Kapitalizmas taip nuvertino darbą, kad šiandien jau nėra reikiamos pasiūlos aprūpinti juo net jaunus specialistus, baigusius aukštąsias mokyklas. Jie klaidžioja po Lietuvą ieškodami darbo ir vis dažniau kalba apie išvykimą į kitas Europos šalis. Bet ir jos jau pradeda patirti nedarbą ir vis sunkėjančią galimybę išgyventi.

Ir šitaip paminėjo Vasario 16-ąją

Juozas Baužys

Kumpikų k., Kretingos r.

Mūsų rajono Kniežų kaime gyveno du pusbroliai Kontrimai – Jonas ir Antanas. Abu buvo vedę. Gyveno atskirai.

Antano šeima buvo didelė. Be tėvų dar šeši sūnūs ir dvi dukros. Jono šeimoje buvo penkios dukros ir vienas sūnus Vytautas.

Antano šeima gyveno senelių paliktame ūkyje. Pastatai buvo Tvarkingi. O jis pats buvo vadinamas Kontrimas Būtinis. Atseit pats turtingiausias žmogus Kniežų kaime. Jonas gyveno vargingiau, nors jį kaime žmonės pravardžiavo Bajoru.

Po ne itin taikių senelių paliktos žemės ir kito turto dalybų pusbroliai nelabai sutarė. Ginčai tarp pusbrolių kildavo dažnai, kartais apsikūnėdavo net iki kraujo. A. Kontrimo šeima valdė didesnę žemės gabalą ir geresnę. O J. Kontrimas buvo lėtesnis ir žemės tegavo mažiau ir prastos.

1945 m. pasibaigus karui, turtingojo A. Kontrimo trys sūnūs Kazys, Pranas ir Adolfas pasitraukė į mišką pas partizanus. A. Smetonos valdymo laikais buvo aktyvūs šauliai. O vokiečių okupacijos laikotarpiu, kalbama, buvo rankas susitępę kažkokiais nešvariais dar-

beliais. Kad išvengtų Sibiro, teko lindėti miškuose. Tėvai ir likusi šeima buvo išvežti į Sibirą. Pastatus nugriovė stribai.

1949 m. man buvo tik 12 metų. Motina mane dažnai vesdavosi į Darbėnų turgų. Padėdavau jai pakuoti kiaušinius, sviestą. Už paruoštas prekes pirkdavome duonos, žibalo. Kartą turguje nugirdau kaimo moterį pokalbį, kad šiąnakt sudegino Bajorus Kontrimus – tėvą Joną ir sūnų Vytautą. Tėvui tada buvo 59 metai, o sūnui – 23. Tai įvyko prieš pat išauštant Vasario 16-osios rytui.

Tie Kontrimai, kuriuos žmonės vadino Bajorais, buvo dar paveldėję Mėdsėdžiuose giminių žemes su visais pastatais. Ten jie augino linus. O jų šiaudelius naktimis džiovindavo pirtyje. Ir taip ruošdavo pluoštą pardavimui. Miegodama Jono duktė Magdalena naktį pamatė, kad dega daržinė. Išbėgo į lauką, bet prie daržinės priėti jau nebegalėjo – liepsnojo visas pastatas. O pirtyje buvo likę tėvas ir sūnus – jie taip ir sudegė su visu pastatu. Po gaisro moteris aptiko apdeguusias duris – buvo aiškiai matyti, kad jos buvo stipriai užraišiotos grandinėmis, kad iš vidaus neišbėgtų žmonės. Kaimo žmonės visa burna šnekėjo, kad tai pusbrolio Antano sūnų, kurie partizanavo, darbas. Tie Būtiniai labai nekentė tų Bajorų.

Mano mama buvo našlė, o aš ir sesuo buvome dar maži. Tai prie darbų dar netikom. Mama paprašydavo tų Bajorais vadinamų Kontrimų, kad padėtų jai apdirbti žemę. Jie buvo geros širdies žmonės ir padėdavo. Sūnus Vytautas pavasariais iš tvarto išveždavo mėšlą. Apardavo žemę ir apsedavo grūdais. O tos mūsų žemės tiek ir tebuvo – vos 3 ha.

Jono Kontrimo duktė Barbora dažnai ateidavo pas mamą. Ji pasakodavo, kiek jai teko iškentėti nuo tų Antano partizanų. Ateidavę naktimis. Paguldydavę į aslą ir mušdavę lazdomis per nugarą tol,

kol netekdavusi sąmonės. Žadėję net sušaudyti. Kai sudegino Barboros tėvą ir brolių Vaineikių–Mėdsėdžiuose, tose trobose vis dar gyveno sesuo Magdalena. Jos šeima šiaip taip vertėsi. Sėjo žemę, augino gyvulius. Ir iš jos tie partizanai atimdavo tai veršį, tai bekoną. Kerštas vien dėl tos žemės. Po to gaisro, tais pačiais metais, visi žmonės buvo surašyti į kolūkius. Žemės visiems buvo nusavintos. Šeimai buvo palikta tik 0,6 ha ir kvit. Ir gyvenk kaip nori. O ir gyveno žmonės, nesibėdavojo. Visi žinojo, kad tokia yra Stalino tvarka.

Buvo Lietuvoje ir tikrų partizanų, kurie aukojosi dėl Lietuvos žmonių laisvės. Pas mus Darbėnų valsčiuje tų tikrų partizanų buvo visai mažai. Daugiausiai miškuose slapstėsi kuo nors prasikaltę arba tinginiai. O valgyti reikėjo visiems, tai ir vyko įvairiausios vagystės ir kerštavimai. Dažnai už „samagono“ butelį sušaudydavo ir visai nekaltus žmones. Taip buvo nušauti ir Kumpikuose gyvenę Urbonai tėvas ir sūnus. Juos sušaudė 1950 m. pavasarį. Tėvą – kam vadovavo kolūkiui, o sūnų – kad buvo komjaunuolis.

Taip mūsų Kumpikų, Kniežų ir Vaineikių–Mėdsėdžiuose buvo nužudyti 4 žmonės. Grūšlaukėje buvo nužudytas Pranas Pudžmys, kam iš valdžios buvo paėmęs žemės. Dingę jis ir dingę. Ir niekas nežinojo kur. Tik kertant miške medžius, vieno darbininko šuo neduoda ramybės, prie nupjauto medžio užvirtusio kamieno rausiasi kojomis ir loja. Kirtėjai nuėjo pažiūrėti. Pakėlė tą eglės kamieną ir pamatė apirusius žmogaus palaikus. Spėjo, kad tai Pranas Pudžmys. Tokie dalykai dėjosi Darbėnų valsčiuje. Likęs gyvas vienas partizanas pats pasigyrė sušaudęs penkis stribus ir nekaltą vežėją Praną Jonką, vežsčius pieną iš Grūšlaukės į Darbėnus. O kai pačių partizanų tėvus vežė į Sibirą, nemaž nepastojo stribams kelio.

Pasidžiaugti varžovo sėkme – mums nepriimtina?

Albinas Klizas

Gargždai

Klasikinę pagarbos pamoką parodė, kas man buvo savotiškas netikėtumas, Respublikonų partijos kandidatas į JAV prezidentus Mitas Romny. Pralaimėjęs rinkimus, pasveikino savo varžovą ir prizažėjo, kad jis melsis už dabartinį prezidentą Baraką Obamą ir jo šeimą. Mane sužavėjo tokia amerikiečio pagarba prezidentui ir gebėjimo pralaimėti elgesys.

Nejučiomis susimąstau, kokiame lygmenyje yra visų lygių mūsų šalies politikai. Mūsų politinėje kasdienybėje po rinkimų ilgai riejamasi, kad tik varžovas būtų paguldytas ant menčių. Gal todėl ir mūsų piliečiai tokie kartais pikti, irzlūs. Kad ir kaip ten būtų, niekur nepabėgsime nuo kasdienybės – politika yra labai arti gyvenimo. Juk ir šeimose girdint vaikams vyksta diskusijos, vieni gyvenimo reiškiniai smerkiami, kiti išaukštunami. Bet pavyzdys iš amerikiečių politikų turėtų sužadinti mūsų visuomenę atverti duris pagarbai. Man vieno pokalbio metu įsiminė Klaipėdos rajono savivaldybės Tarybos nario Viktoro Kuros pasakymas:

– Albinai, reikia mesti tas pozicijas ir opozicijas ir dirbti išvien, juk mes žmonių išrinkti dirbti, o ne rietis.

Tokiai minčiai belieka tik pritariti. Kaip rašė poetas, arkim, broliai, pūdydami, saugokim vieni kitus.

Skaitytojų anketa

Mieli mūsų bičiuliai, kaip kasmet tapo įprasta, skelbiame skaitytojų anketą ir kviečiame Jus atsakyti į jos klausimus.

Dėkojame visiems, kurie atsiumčia išsamius atsakymus.

1. Kodėl Jūs skaitote „Gaires“ – ar iš tradicijos, ar dėl leidinio krypties, ar dėl spausdinamų straipsnių tematikos? Kurios žurnalo temos Jus labiausiai domina? Kokių pasigendate?

2. Kokia Jūsų nuomonė apie Lietuvos žiniasklaidą? Ar nepiktinaudžiama žodžio laisve? Ar Jums svarbu leidinio pasaulėžiūra?

3. Kokius praėjusių metų įvykius laikytumėte reikšmingais Lietuvai ir kodėl?

4. Kuriuos Lietuvos politikus vertinate ir už ką?

5. Ko tikėtės iš naujosios Vyriausybės?

6. Kokios mūsų visuomenės ydos Jus labiausiai jaudina?

8. Šiomet Lietuva pirmininkaus Europos Sąjungoje. Ką ji galėtų pasiūlyti reikšmingo bendrijos ateičiai? Kaip jūs vertinate narystę ES, kas teigiama ir neigiama?

Būsime dėkingi už Jūsų atsakymus. Siųskite paprastu paštu (Laisvės pr. 60, Vilnius) arba elektroniniu paštu (musugaires@gmail.com)

Naujausia žinia: siūloma tęsti ES paramą Ignalinos AE uždarymui

Europos Parlamento Biudžeto kontrolės komitetas sausio 21 d. patvirtino pranešimą dėl atominių elektrinių (AE) Lietuvoje, Bulgarijoje ir Slovakijoje uždarymo finansavimo. Parlamentarai siūlo skirti papildomą ES paramą Ignalinos AE uždarymui, tačiau ją pristabdyti iki tol, kol bus išspręstas ginčas su rangovu.

EP nariai primygtinai reikalauja, kad tas uždarymas būtų negrįžtamas. Jie „pabrėžia, kad galutinė atsakomybė už saugų atominių elektrinių uždarymą tenka valstybei narei, kurioje yra atitinkama atominė elektrinė“.

Stojimo sutartyje ES įsipareigojo suteikti tinkamą finansinę paramą Ignalinos AE uždarymui ir su juo susijusių energetinių, socialinių bei ekonominių padarinių sušvelninimui. Komitetas pažymi, kad Ignalinos AE sustabdymas ir eksploatavimo nutraukimas „neturi precedento ir yra išskirtinė, šalies dydžio ir ekonominio pajėgumo neatitinkanti finansinė našta Lietuvai“. EP nariai apgailestauja, kad dėl techninių ir komercinių ginčų buvo vėluojama vykdyti svarbius Ignalinos AE uždarymo projektus ir dėl to padaryta didelė ekonominė žala. Komitetas ragina išspręsti likusius Ignalinos AE ir rangovo ginčus arbitraže, o iki tol pristabdyti tolesnę ES paramą elektrinės eksploatavimo nutraukimui.

Lietuvos vyriausybei rekomenduojama suburti nepriklausomą Ignalinos AE eksploatavimo nutraukimo projektų valdymo komandą. Savo ruožtu EP nariai remia Europos Komisijos siūlymą skirti papildomus 230 mln. eurų Ignalinos AE 2014–2017 m. laikotarpiu po to, kai bus įgyvendintos iškeltos sąlygos. Prireikus parama turėtų būti tęsiama iki 2020 m.

Iki 2025 m. turės būti uždaryta trečdalis iš visų 133 ES veikiančių branduolinių reaktorių, o vėliau – ir daugelis kitų.

EuroparlPress Lietuvos redakcijos inf.

Dėl tėvynės laisvės ir rytojaus

Leopoldas Stanevičius

Mano sapnai

Kas naktį vis Seimą sapnuoju
Ir vis tardau seimūnų pulkus:
Kada Lietuvos dirvonojai
Išskleis pirmus meilės daigus?

Mūsų tautinė panorama

Nors ir užpakalis plikas,
Ant galvos – gražus vainikas:
Spalvos trys, daug žolynėlių
Ir raguotų subinėlės...

Pagal Maironį

Išsisupus plačiai juoda kraujo puta
Kasdien plaka akis mūs ir širdį:
Tai nukirto kažką ranka niekšo pikta,
Tai kažkas nuo pilstuko nuvirto...

Jaunojo Lietuvos muitininko svajonės

Daug kas prieky – muitinės ir postai,
Kompiuterinės užkardos, bičiuliai,
Kurie įteiks tau Ariadnės siūlą
Prie tikro turto, kurs pasieniuos guli...

Tribūnvyriai

Kai tribūnoj – vyrų vyrai,
Kai darbuos – pelai vien byra...

Kas nauja?

Švento gelbėjimosi rato
Bėgom į Europą, NATO,
O dabar, kai tik nurimom,
Kėpsom laisvės sąvartyne...

Svajonės

Ar čia vasaros, ar žiemos,
Lietuva – žaidimų kiemas:
Akyse vien aukso puodas
Nelyg velnias girtam rodos.

Žemė be artojų

Abejonių jūroje skendau
Dėl tėvynės laisvės ir rytojaus.
Bet dabar meldžiuosi vien tik tau,
Gimta žeme, likus be artojų...

Stebuklai

Nebelioka jokio turto
Neprichvatizuoto...
Nežinau, kokie dar burtai
Stumia mūsų luotą...

Pilys ir rūmai

Pelėšiais ir kerpėm apaugus aukštai
Štai Trakų garbinga pilis,
O jos kaimynystėj iškilo antai
Ir rūmai, ir pilys, kurie nepelės.

Gyvenimas gražus

Mūsų darbus didelius, mažus
Užbaigia akmenys ir smėlis.
Taigi gyvenimas, žmogau, gražus:
Ant tavo kapo – vienos gėlės!

Kur nueisim

Kur nueisim, kur nušoksim,
Kai tiek laisvės paradoksų...

Nuomonė

Kuo daugiau konkursų mis,
Papų ir užpakaliukų! –
Užliūliuosim dainomis
Jaunimėlių buką.

Naujos vizijos

Žemiškos buvo mūsų visos vizijos,
Kol neturėjom televizijos.
O dabar, kai tiek kanalų,
Žiūrim seksą ir analą.

Išsigelbėjimas

Mūs lietuviškos madonos
Moka užsidirbti duonos:
Kad ir kokios bėdos, griūtys,
Gelbsti jas gražuolių krūtys...